

Russefeiring og risiko. En kvantitativ studie

Stein Malmo

Masteroppgave i pedagogikk – Allmenn studieretning

Institutt for Pedagogikk

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2017

SAMMENDRAG AV MASTEROPPGAVEN I PEDAGOGIKK

TITTEL:

Russefeiring og risiko. En kvantitativ studie

AV:

Stein Malmo

EKSAMEN:

Masteroppgave i pedagogikk

Allmenn studieretning

SEMESTER:

Vår 2017

STIKKORD:

Russefeiring

Russetid

Risiko

Kjønn

Ungdom

Rus

Seksuelle krenkelser

Utenforskap

© Stein Malmo

2017

Russefeiring og risiko. En kvantitativ studie

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Den overordnede problemstillingen i oppgaven er: *Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser eller svekkede skoleprestasjoner?* Oppgaven tar utgangspunkt i russefeiringen som en tradisjon. Tradisjoner er overføringer av etablerte praksiser. Nye trender kan imidlertid lettere tas opp i og bli en del av russefeiringen, fordi tradisjonsoverføring i mindre grad skjer ved direkte deltagelse. Legitimiteten som tradisjonen gir, kan tenkes å gi mulighetsrom for praksiser som kan innebære økt risiko for negative konsekvenser. En samfunnsutvikling med økte valgmuligheter for individet som kan være egnet til å skape økt press hos ungdom, og betydning av kjønn og kjønnsroller i ungdomskulturen, er også sentrale teoretiske perspektiver. Den metodiske tilnærmingen er kvantitativ, og elektronisk spørreskjema er benyttet som verktøy for å samle inn data. 502 ungdommer i 2. og 3. klasse i videregående skole, ved utdanningsprogrammet studiespesialisering, besvarte skjemaet. Datamaterialet presenteres ved krysstabeller, og analysene kan si noe om sammenhenger, men ingenting om årsaker. Analyser er gjort ved hjelp av dataprogrammet SPSS.

Problemstillingen er tredelt. Russefeiringen er definert som «det som skjer i russetiden» ved temaene uønskede seksuelle opplevelser og svekkede skolerestater. Ved temaet utenforskap er russefeiringen forstått som et fenomen som kan ha sosial betydning i en lengre periode av ungdomstiden. Min vurdering på bakgrunn av funn og analyser er at russefeiringen *kan tenkes* å bidra til utenforskap, men at det er vanskelig å skille russefeiringen fra rusbruk og sosiale strukturer, som kan tenkes å ha større betydning. Den sterkeste sammenhengen jeg fant i datamaterialet var mellom å ikke drikke seg full og i mindre grad ha nære venner.

Når det gjelder uønskede seksuelle opplevelser mener jeg at russefeiringen *kan* bidra til økt risiko. Utgangspunktet er at høy rusbruk gir økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser. Jeg argumenterer i oppgaven for at høye forventninger til sex, legitimering av normbrytende handlinger, maktaspekter og yngre som deltar på rulling med russebuss, også kan bidra til økt risiko. Dataene viste at det å delta på rulling med russebuss er blitt svært vanlig blant ungdommer før de selv er russ, særlig blant jenter. Jeg mener at rulling med yngre kan bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser, blant annet fordi yngre ofte er mindre erfarne med fest og rus, og det kan innebære en maktulikhet. Slik jeg ser det *kan* russefeiringen også bidra til økt risiko for svekkede skoleprestasjoner. Det at russefeiringen sammenfaller med de avsluttende forberedelser til eksamen ser ut til å skape stort stress for en del ungdommer. Mye

kan tyde på at noen av ungdommene undervurderer effektene over tid av den type festing som russefeiringen innebærer, noe som kan øke risikoen for svekkede skoleprestasjoner, særlig blant de som deltar mye i russefeiringen. En viktig begrensning ved mine vurderinger av om russefeiringen kan bidra til økt risiko, er at jeg ikke tar hensyn til eventuelle beskyttende faktorer. Det betyr at denne oppgaven ikke sier noe om hvorvidt russefeiringen reelt øker risikoen for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser eller svekkede skolerresultater. Det blir altså en annen vurdering, hvor funnene og vurderingene i denne oppgaven kan inngå som elementer. Som forslag til videre forskning foreslår jeg en studie i etterkant av russetiden, om ungdommers erfaringer fra russefeiringen.

Forord

Det var delvis tilfeldigheter som gjorde at temaet for oppgaven ble russefeiringen. Jeg ønsket å gjøre en spørreundersøkelse, til tross for advarsler. Det må sies at jeg forstår bakgrunnen for advarslene; det har vært mye jobb. Men jeg er takknemlig for at min veileder, Kristinn Hegna, ga uttrykk for tro på prosjektet i et avgjørende øyeblikk, hvor jeg var nær ved å gi det opp.

Arbeidet med oppgaven har vært en svært lærerik prosess, først og fremst takket være veileder Kristinn. Jeg kunne ikke hatt en bedre veileder: ditt engasjement, dine faglige kunnskaper og alltid konstruktive innspill har vært helt avgjørende. Raske og grundige tilbakemeldinger og at du har tatt deg tid, har gitt meg en følelse av at arbeidet har hatt betydning. Det har motivert til ny innsats. Tusen takk!

Takk til rektorer, lærere og andre som hjalp meg med forundersøkelsen og datainnsamlingen, og ikke minst til ungdommene som tok seg tid til å svare på spørreundersøkelsen. Det har vært spennende å jobbe med svarene.

Jeg vil ellers takke medstudenter for lærerike samarbeid og hyggelige lunsjer. Forskergruppen Samfunnsrettet ped ved Niri Talberg var et raust sted å lufte gode og mindre gode ideer. Takk til Thor Arnfinn Kleven for hjelp innledningsvis med analyser, og til Harriet Bjerrum Nielsen og andre ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning for inspirasjon og kunnskap. Takk til Thale-Kristin Stalenget for pc-hjelp i slutfasen da skuldrene ble overbelastet, og for gjennomlesning. Og takk til familie og venner for støtte og for å ha tro på meg og prosjektet.

Siden jeg ikke har fått plassert noe Dylan-sitat skjult i teksten, gjør jeg det åpent her istedet: «You better start swimming, or you'll sink like a stone. Because the Time's they are a-changing».

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Avgrensning og definisjoner	3
1.2	Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.3	Ungdom	5
1.4	Planer og forventninger	5
1.5	Tradisjoner.....	6
1.6	Risiko.....	7
1.7	Oppgavens struktur.....	9
2	Om russefeiringen	10
2.1	Russefeiringens historie.....	10
2.2	Tidligere forskning	11
2.3	Hva kjennetegner dagens russefeiring?	12
3	Teoretiske perspektiver	15
3.1	Individualisering, identitet og utenforskap.....	15
3.2	Kjønn	17
3.2.1	Maskulinitet.....	20
3.3	Ungdomskultur. Rus, sex og overgrep	22
3.4	Oppsummering	24
4	Metode.....	25
4.1	Bakgrunn for valg av metode	25
4.2	Teoretisk grunnlag.....	26
4.2.1	Vitenskapsteoretisk	26
4.2.2	Metodologisk.....	26
4.3	Forundersøkelse.....	27
4.3.1	Gjennomføringen av forundersøkelsen	27
4.3.2	Informasjon fra forundersøkelsen	27
4.4	Spørreundersøkelsen.....	28
4.4.1	Gjennomføringen av spørreundersøkelsen.....	29
4.4.2	Spørreskjemaet	29
4.4.3	Spørsmålene om russefeiringen	30
4.4.4	Spørsmålene om bakgrunn	31

4.5	Utvalget og svarprosent	32
4.6	Validitet	33
4.6.1	Begrepsvaliditet.....	33
4.6.2	Tilfeldige målefeil	34
4.6.3	Systematiske målefeil.....	35
4.6.4	Ytre validitet – generaliserbarhet	37
4.6.5	Statistisk validitet	39
4.7	Analysestrategi	39
4.7.1	Avhengige variabler	40
4.7.2	Uavhengige variabler	42
4.8	Etikk.....	43
5	Resultater fra undersøkelsen	44
5.1	Hvilken oppslutning har russefeiringen?.....	44
5.1.1	Deltagelse på russetreff og russebuss.....	45
5.1.2	Forventet pengebruk.....	46
5.1.3	Oppsummering	47
5.2	Hvilke forventninger har ungdommene?.....	47
5.2.1	Generelle forventninger.....	47
5.2.2	Forventninger til sex.....	48
5.3	Hva er forventet rusbruk i russetiden?.....	49
5.4	Er det en sammenheng mellom involvering i russefeiringen, og utenforskap?.....	51
5.4.1	Lav involvering i russefeiringen og utenforskap.....	52
5.4.2	Deltagelse på russebuss og utenforskap	53
5.4.3	Rusbruk og utenforskap	53
5.5	Hva kan ha sammenheng med risiko for uønskede seksuelle opplevelser?	54
5.5.1	Normbrytende atferd og makt	55
5.5.2	Russelåter	56
5.5.3	Rulling med tidligere års russ.....	57
5.5.4	Gutter med høy rusbruk.....	58
5.5.5	Jenter med høy rusbruk	59
5.6	Hva prioriterer ungdommene av skolearbeid og russefeiring?.....	60
5.6.1	Ungdommer med høy grad av involvering i russefeiringen.....	62
5.7	Oppsummering	63

6	Diskusjon.....	65
6.1	Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap?.....	65
6.1.1	Involvering i russefeiringen og utenforskap.....	66
6.1.2	Russebuss og utenforskap	66
6.1.3	Rus og utenforskap.....	67
6.1.4	Et alternativ å droppe russefeiringen?.....	68
6.1.5	Oppsummering	69
6.2	Kan russefeiringen bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser?	70
6.2.1	Forventninger om sex i russetiden	70
6.2.2	Normbrytende atferd	71
6.2.3	Russelåter	72
6.2.4	Rulling med yngre.....	75
6.2.5	Ungdommer med høy rusbruk.....	78
6.2.6	Oppsummering	79
6.3	Kan russefeiringen bidra til økt risiko for svekkede skoleprestasjoner?.....	80
6.3.1	Oppsummering	82
7	Avslutning.....	84
7.1	Viktigste funn og konklusjoner	84
7.2	En situasjonsbasert eller personfokusert forståelse?	85
7.3	Studiens begrensninger og nytte, og videre forskning	86
	Litteraturliste	88
	Vedlegg	96

1 Innledning

Russefeiringen er et særnorsk fenomen med lange tradisjoner. En feiring over 3-4 uker, som skal markere at 13 års skolegang er over. Dagens russefeiring omfatter et flertall av norsk ungdom i de respektive årskull. Ifølge SSB (2017) er 92,2 % av all ungdom mellom 16-18 år i videregående opplæring. I en studie om russefeiring og sosial ulikhet fra Oslo svarte 76,9 % av gutter og 80,8 % av jenter på studiespesialisering ja til at de ville delta i russefeiringen (Andersen, Pedersen & Bakken, 2017). Andelen på yrkesfaglig utdanning var 56 %. Feiringen er en tradisjon over hele landet, men det kan være store regionale og lokale forskjeller når det gjelder omfang og hvordan selve feiringen utspiller seg.

Tradisjonelt har det å «feste» ved å drikke seg full, bryte med samfunnsnormer og autoriteter og markere et skille mellom «oss» og «dem», stått sentralt i feiringen. Hver vår skaper russens festpraksiser overskrifter i avisene, ofte med negativt fortegn. Det gjorde den også helt tilbake på 1960-tallet (Hjemdahl, 1999, s. 11). Russens festing hvor alkoholen flyter kan innebære sterkt fellesskap mellom deltagerne, intensitet i form av sterke emosjonelle opplevelser, og ulike typer av overskridelser (Pedersen, 2015, s. 69). Men den kan også gi risiko for skader og problemer. Hvorvidt en tradisjon som russefeiringen endrer seg i takt med utvikling og trender i samfunnet, kan ha betydning for om det er mer grunn til å være urolig i dag, enn tidligere.

Undersøkelser viser at dagens norske ungdom generelt er mer lovlydige, har bedre forhold til foreldrene sine, gjør mer lekser og er mer opptatt av å prestere godt på skolen enn tidligere: «Resultatene fra Ungdata viser at vi har med en nokså hjemmekjær ungdomsgenerasjon å gjøre, som sammenliknet med tidligere generasjoner blir stadig skikkeligere og mer og mer veltilpasset» (Bakken, 2016).

Det er også noen trekk ved dagens ungdomsgenerasjon som bekymrer, og disse er særlig knyttet til unge jenter. Resultater fra Ungdata over tid viser en tendens til at flere jenter mangler fortrolige venner, flere er plaget av ensomhet, og noen færre jenter ser ut til å trives på skolen (Bakken, 2016). Omfanget av psykiske plager øker blant jenter, og færre er fornøyd med egen helse. Denne negative utviklingen ses ikke hos gutter (Bakken, 2016).

Økte valgmuligheter for individet er av teoretikere som Ulrich Beck, Anthony Giddens og Zygmunt Bauman vurdert som et sentralt utviklingstrekk ved vår kultur de siste tiårene (Aakvaag, 2008, s 288). Det kan gi et større press på den enkelte (Ziehe, 2006, s. 210). En opplevelse hos ungdom av at mye står på spill og er avhengig av egne prestasjoner og uttrykk, kan synes egnet til å skape stress. Karakterpress, popularitet blant venner og utseendefokusering, og den direkte eksponeringen nye sosiale medier kan gi er nevnt som mulige forklaringer (Sletten & Bakken, 2016, s. 9).

Dette masterprosjektet begynte delvis med en interesse for kvantitativ metode og ønske om å lære prosessen med innsamling av kvantitative data ved bruk av spørreskjema, og delvis med en nysgjerrighet rundt ungdom, kjønn og seksualitet. Litt tilfeldig kom temaet russefeiring opp, og en undring over oppslutning og innhold i dagens feiring. Da jeg ikke fant noen kvantitativ studie som kunne si noe om disse forholdene startet prosessen med å lage spørreskjema, basert på en løstere definert problemstilling. Selv om ulike risikoer ved russefeiringen var noe jeg var oppmerksom på også ved konstruksjonen av spørreskjemaet, var det først under bearbeidingen av de innsamlede dataene at ideen om ha risiko som tema for oppgaven dukket opp.

Oppgavens tema er risiko knyttet til utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser og svekkede skoleprestasjoner i forbindelse med russefeiringen. Dette har knapt vært forsket på tidligere, og jeg mener studien kan utfylle annen forskning på russefeiringen. En begrunnelse for å ha tre perspektiver har vært å utnytte de innsamlede dataene, men perspektivene kan også utfylle hverandre. Med bakgrunn i hvilke funn som er gjort, er det risiko knyttet til uønskede seksuelle opplevelser som har fått bredest plass.

Jeg benytter egne data innhentet ved spørreskjema, og teoretiske bidrag fra ulike tradisjoner som sosiologisk teori, evolusjonsteori, og kjønnsteori. Jeg bruker også artikler fra media, for å få tak i nye trender, og fordi det er begrenset med forskning. For å gjøre referanselisten mer oversiktlig er artiklene fra avisredaksjoner samlet til slutt. Jeg vil i innledningen gjøre rede for premissene oppgaven bygger på, derfor er noe teori om ungdom, planer og forventninger, tradisjoner og risiko plassert her.

1.1 Avgrensing og definisjoner

«*Russetid*» er av Corsaro og Johannesen (2013, s. 5) definert som «den perioden russefeiringen varer». Tradisjonelt har dette vært fra 1. mai til 17. mai, men i mitt utvalgsområde starter nok russefeiringen i dag noe tidligere for mange. Begrepet «*russefeiring*» omfatter de ulike aktivitetene som russeren bedriver i russetiden (Corsaro & Johannesen, 2013, s. 5). Jeg holder meg til denne ordbruken når det gjelder problemstillingene om uønskede seksuelle opplevelser og svekkede skoleprestasjoner, men begrepene russetid og russefeiring brukes noe om hverandre, etter hva som passer best med dagligtale.

Ved problemstillingen om utenforskap ses «*russefeiring*» mer som betegnelse på et prosjekt, som kan tenkes å være sosialt definerende i ungdomsmiljøet under hele eller deler av skolegangen på videregående skole. Konkret aktivitet i forbindelse med russefeiringen før russetiden kaller jeg ofte «*forberedelser til russefeiringen*», men det er også en del aktivitet som ikke har preg av forberedelser, som fester, russeball, russerevy og lignende.

Med «*utenforskap*» menes i oppgaven det å stå utenfor de gjeldende fellesskap. Med «*svekkede skoleprestasjoner*» menes lavere karakterer, og det å ikke få fullstendig vitnemål. «*Uønskede seksuelle opplevelser*» spenner vidt, fra det å angre på frivillige seksuelle opplevelser til voldtekter. Jeg velger en slik vid definisjon for å inkludere også en «*gråson*», hvor handlingsforløp kan oppfattes ulikt av de involverte. Begrepene «*seksuelle krenkelser*» og «*overgrep*», som er mye brukt i litteraturen, vil også bli benyttet. Jeg fokuserer på det som i undersøkelser har vist seg å være det mest vanlige scenarioet; at en gutt er den som begår handlingen, og at det er en jente som utsettes for handlingen (Pedersen, 2015, s. 87). Dette er kun en avgrensing og ikke noen underkjenning av at forløp med jente som «*utøver*» og gutt som «*offer*» finnes og er like viktige. Når det gjelder forhold angående LHBT-personer var omfanget i datamaterialet og størrelsen på utvalget for lite til at det kunne forsvares å gjøre noen analyser. Den delen av oppgaven som omhandler uønskede seksuelle opplevelser, har et fokus på kjønn. Dette fordi datamaterialet viste noen interessante kjønnsforskjeller.

Det er mange risikoaspekter knyttet til russefeiringen som ikke berøres i oppgaven. Uten å være uttømmende kan jeg nevne skader etter vold, alkoholforgiftning, kjønnsykdommer, uønsket graviditet, trafikkskader, betalingsanmerkninger. Forhold som beskytter mot risiko er heller ikke tema for denne oppgaven. Kanskje utgjør et fellesskap på russebussene, eller andre

russefellesskap, at man passer ekstra godt på hverandre. Sikkerhetsopplegg ved de store russearrangementene og politiets tilstedeværelse er andre mulige beskyttende faktorer. Det oppgaven forsøker å svare på er altså om russefeiringen *kan* innebære økt risiko for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser og svekkede skolerresultater, og er ingen helhetlig vurdering av risiko i russefeiringen.

På grunn av forskningsdesignet sier ikke eventuelle funn noe om årsakene til forhold, kun om sammenhenger mellom forhold. Jeg kommer allikevel noen steder til å foreslå mulige årsaker, for eksempel begrunnet i teori. Når det gjelder hvorvidt resultater er generaliserbare utover selve utvalget, som besto av ungdommer i 2. og 3. klasse studiespesialisering ved videregående skole, viser jeg til diskusjonen i metodekapitlet.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Den overordnede problemstillingen er tredelt, og lyder som følger:

Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser eller svekkede skoleprestasjoner?

De tre første forskningsspørsmålene er rent beskrivende, spørsmål fire er mer analytisk og spørsmål fem og seks er både beskrivende og analytiske. Forskningsspørsmålene blir besvart i kapitlet om resultater fra undersøkelsen. I diskusjonskapitlet vil resultater fra undersøkelsen og teori benyttes til å belyse den overordnede problemstillingen.

Forskningsspørsmål:

- 1. Hvilken oppslutning har russefeiringen i utvalget?**
- 2. Hvilke forventninger har ungdommene til russefeiringen?**
- 3. Hva er ungdommenes forventede rusbruk i russetiden?**
- 4. Er det en sammenheng mellom involvering i russefeiringen, og utenforskap?**
- 5. Hva kan ha sammenheng med risiko for uønskede seksuelle opplevelser under russefeiringen?**
- 6. Hva er prioriteringen mellom skolearbeid og russefeiring?**

1.3 Ungdom

Ungdomstiden kan defineres som en sosialt konstruert periode mellom et menneske er barn og voksen (Furlong, 2013, s. 1). Å være ungdom innebærer å gå gjennom en sosial prosess – en sosialisering som munner ut i det å bli en voksen (Krange & Øia, 2005, s. 19). Jeg ser ungdom som handlende aktører, som selv er med på å velge og utvikle sin identitet og sine roller (Frønes, 2013, s. 28). Ungdoms behov og interesser har slik en sentral plass. Det betyr ikke nødvendigvis frihet, deres manøvreringer skjer innenfor og i brytning med samfunnsstrukturene, representert ved institusjoner, kultur, lovverk, normer og regler.

Samspeilet med omgivelsene er sentralt, også når det gjelder risiko. Ungdom er ikke fullt ut utviklet fysiologisk, noe som kan innebære at de er mer sårbare: «...the brain's frontal lobe cortex, which plays an important role in judgement, does not mature fully until young people are in their early twenties. As a result, young people may exercise poor judgement and are prone to risky behavior» (Evans et al., 2007; Bessant, 2008; i Furlong, 2013, s. 2). Det er mye ungdommer skal erfare for første gang, og manglende erfaring, for eksempel når det gjelder seksualitet, øker også sårbarheten.

1.4 Planer og forventninger

Jeg velger allerede nå å si litt om planer og forventninger, fordi mange av spørsmålene i undersøkelsen handler om dette. «Planning is the process of thinking about and organizing the activities required to achieve a desired goal» (Wikipedia, 2016). Denne definisjonen harmoniserer godt med den forståelsen av planlegging og planer som ligger til grunn for spørsmålene om planer i spørreskjemaet. Planer kan være vage og uforpliktende, eller konkrete og bindende i form av avtaler og forpliktelser. Jeg bruker planer til å si noe om hvilken oppslutning russefeiringen har blant ungdommene i utvalget, på tidspunktet for undersøkelsen. Hvor mye ungdommene i realiteten deltok i russefeiringen, mener jeg dataene ikke egner seg til å si noe om.

Definisjonen av forventning som brukes i denne oppgaven er: «En forventning er en forestilling om en tenkt fremtidig hendelse, opplevelse, tilstand, prosess eller objekt». Denne bygger på Ilstads definisjon av forventning: «Mental forestilling om en fremtidig hendelse eller utviklingstrend» (Ilstad, 2013, s. 32). Forventninger kan være faktaorienterte og konkrete, som for eksempel at lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid når det er russetid,

eller mer følelsesorienterte, som at en gleder eller gruer seg til russefeiringen. Jeg bruker også i oppgaven begrepet «forventet», for eksempel forventet deltakelse eller forventet rusbruk. Det uttrykker hva man tror man vil komme til å gjøre.

Corsaro og Johannesen (2013, s. 3) ser russefeiringen som et generasjonsfenomen, hvor mennesker i hver nye generasjon sosialiseres inn i russefeiringen gjennom andres fortellinger og møter med russ i offentligheten. Slik bygges forventningene gradvis opp. I en usikker tid, preget av raske endringer og mange potensielle muligheter, kan det å orientere seg mot fremtiden være en strategi for unge: «...refleksjon over muligheter og strategier blir en essensiell del av sosialiseringprosessen fordi de enkle framtidige rollene mangler» (Frønes, 2013, s. 29). Forstått slik kan forestillingen om tradisjonen russefeiring i form av myter og forventninger tenkes å være et holdepunkt i fremtiden for noen ungdommer, i en tid hvor mye annet er usikkert.

1.5 Tradisjoner

Russefeiringen er, som jeg har vært inne på, en særnorsk tradisjon med en lang historie. Berger og Luckmann (1966, s. 69) tar i sin klassiker *Den samfunnsskapte virkelighet* utgangspunkt i at mennesket alltid vil ha en tendens til å lage vaner av handlinger eller atferd som oppleves ønskelig. Vaner har flere gevinster: De kan skape forutsigbarhet, gjøre at en slipper frustrasjoner rundt det å velge, og være tidsbesparende (Berger & Luckmann, 1966, s. 69). De viktigste erfaringene bevares i bevisstheten, og en erfaringsdeling mellom individer vil kunne skape en felles forståelse av erfaringene. Språk er det sentrale verktøyet for dette. Slike erfaringer har potensiale til å bli overført som tradisjoner fra generasjon til generasjon (Berger & Luckmann, 1966, s. 83). Såkalte institusjonaliserte handlinger er handlinger som springer ut fra et slikt lager av kunnskap, overført fra tidligere generasjoner.

De institusjonaliserte handlingene vil av nye aktører oppfattes som en objektiv virkelighet, og en virkelighet man tar for gitt (Berger & Luckmann, 1966, s 75). Det er imidlertid en menneskeskapt objektiv virkelighet, som kan innebære elementer av makt og sosial kontroll. Men for aktørene fremstår handlinger som følger av tradisjonen selvsagte, og de gjøres til sine egne, og blir dermed aktørens subjektive virkelighet. Dette forutsetter at det har skjedd en innvielse i erfaringene og handlingene fra de tidligere generasjonene (Berger & Luckmann, 1966, s 81).

Fremstillingen over innebærer det synet at det er en menneskelig tendens å fortsette å gjøre det man har gjort før. Når handlinger er institusjonaliserte skal det mye til for å endre dem, men også tradisjoner trenger legitimering: De må forklares eller rettferdiggjøres (Berger & Luckmann, 1966, s 76). Legitimering må oppnås ut fra den kunnskapen som nye aktører har. Det betyr at fremvekst av ny viten eller sterke overbevisninger vil kunne endre eller avskaffe en tradisjon. Men det er også lett å se for seg at tradisjoner kan leve videre selv om de mangler legitimering, for eksempel fordi det kan innebære en ønsket makt og kontroll for noen, eller innebære andre fordeler.

Et særtrekk ved russefeiringen som tradisjon har vært at man i utgangspunktet ikke føres inn i tradisjonen av andre russ direkte (Corsaro & Johannesen, 2013, s 21). Ved en tradisjon som for eksempel julefeiringen er man med som deltager fra man er barn, og får mange deltagende erfaringer. I russefeiringen har man vanligvis deltatt først når kullet før er ferdig med å være russ, og man deltar kun en gang. Det har således vært liten overføring av direkte erfaringer. Kanskje får da forventninger og sosialt konstruerte oppfatninger om russetiden ekstra stor betydning for hvert nye kull.

En mulighet kan være at dette gir mer rom for å utforme opplegg og feiring selv, og for kreative uttrykksmåter og avarter. Det kan også være rimelig å tenke at manglende erfaringsoverføring øker muligheten for at nye samfunnstrekk preger og endrer tradisjonen. Kan det gjøre at nye trender, for eksempel knyttet til moderne festpraksiser, lettere får fotfeste i russefeiringen?

1.6 Risiko

En vanlig forståelse av risiko er «potensiell fare» (Wilkinson, 2010, s 23). I Store Norske Leksikon (2016) benyttes denne definisjonen: «Et potensial eller mulighet for uønskede hendelser eller tap». Det er i overensstemmelse med hvordan risikobegrepet brukes og forstås i denne oppgaven. I et større perspektiv er imidlertid risiko en del av ethvert menneskes liv, og en helt sentral og uunngåelig del av barn og unges utvikling. Risiko er et menneskelig grunnvilkår. «Risikobildet» vil bestå av mange potensielle risikofaktorer, og mange potensielt beskyttende faktorer (Jessor, 1991, s. 602). Komponentene vil inngå i et komplisert samspill, hvor også tilfeldigheter har sin plass. Risikoatferd gir mestringsopplevelser, utvikler sentrale ferdigheter, og gjør en i stand til å håndtere kommende utfordringer (Jessor, 1991, s. 599).

Risikoer ved russefeiringen er lite studert, men i artikkelen «Courting risk – the attempt to understand youth cultures» ses russefeiringen i tråd med dette som en arena for grenseerfaringer, som del av personlig vekst og eksistensiell utvikling (Dobson, Brudalen & Tobiassen, 2006).

Det har ofte vært bekymringer i forbindelse med russefeiringen. Rusbruken er beskrevet som ekstrem og vi vet at den type rusbruk er nært knyttet til risiko (Pedersen, 2015, s. 152). De største risikoene ligger ikke i rusbruken i seg selv, men i atferden den kan medføre.

Rusbruken har både en forside og en bakside: «Det er lett å tro at fuktige fester bare er uttrykk for kaos. I virkeligheten kan de skape fellesskap og fungere integrerende, selv om de gir risiko for skader og problemer» (Pedersen, 2015, s. 69). Feilvurderinger kan få store konsekvenser. I dette spennet er det vi befinner oss når avveiningen om noe innebærer for mye risiko eller ikke skal gjøres. Slik er også evnen til å vurdere risiko en sentral ferdighet å lære for barn og unge. Når den vesle jenta sier «det er for høyt» og går ned to trinn, er det risikovurdering i praksis.

Risikoavveiningen består av vurdering av hva som kan være den potensielle konsekvensen av handlingen, og vurdering av sjansen for at konsekvensen vil inntreffe dersom man utfører handlingen. Ved bilkjøring er den potensielle konsekvensen stor i form av en alvorlig trafikkulykke, men sjansen for at noe slikt skal inntreffe vurderes som liten. Dermed aksepterer man risikoen, til tross for at det dør over hundre personer i trafikken årlig. Ofte er det umulig å avgjøre hva den reelle risikoen er. Allikevel er det etter min oppfatning et gode å vite mest mulig om hva slags risiko handlinger og situasjoner innebærer, og hva som eventuelt kan gjøres for å minimere risikoen. Dette mener jeg også gjelder for russefeiringen. Håndtering av risiko i samfunnet er både et individuelt ansvar, og et samfunnsansvar. Hvem som tar samfunnsansvaret når det gjelder russefeiringen, står for meg litt uklart.

Risiko er knyttet til potensielle konsekvenser, og arter seg dermed ulikt for ulike forhold. Konsekvenser kan skje umiddelbart etter en handling, eller kan vise seg lang tid senere. Noen uønskede seksuelle opplevelser kan gi fysiske smerter og umiddelbare følelsesmessige reaksjoner. Men de kan også få følger på lang sikt, som for eksempel depresjoner og konsentrasjonsvansker, som igjen kan påvirke områder som utdanning og jobb. Når det gjelder utenforskap vil det at tilstanden vedvarer over tid, ofte utgjøre den største risikoen. Svekkede skoleprestasjoner kan få konsekvenser for videre utdanning, og dermed for muligheter senere i livet.

1.7 Oppgavens struktur

For tidlig å gjøre rede for premissene for oppgaven, har jeg valgt å ha et nokså fyldig **innledningskapittel**.

Kapittel to består av teori om russefeiringen; russefeiringens historie, tidligere forskning og en beskrivelse av dagens russefeiring.

I **kapittel tre** presenteres teori om modernitet og sentrale trekk ved vår samtid, om kjønn og ungdomskultur.

Kapittel fire er et metodekapittel. Prosessen med å konstruere spørreskjema og samle inn data beskrives, undersøkelsens validitet vurderes, og variabler beskrives.

I **kapittel fem** presenteres dataene og analysene ved hjelp av tabeller. I dette kapitlet besvares forskningsspørsmålene.

I **kapittel seks** diskuteres den overordnede problemstillingen i lys av funn i datamaterialet og teori.

I **avslutningen** presenteres viktigste funn og konklusjoner, og begrensninger og nytte av studien vurderes.

2 Om russefeiringen

2.1 Russefeiringens historie

Russefeiring har lange tradisjoner i Norge. Betegnelsen russ kan spores tilbake til Danmark på 1600-tallet, da det i 1621 ble bestemt at elever som ville studere ved Universitetet måtte avlegge en prøve; examen artium (Hjemdahl, 1999, s. 7). Et innvielsesrituale symboliserte at de unge studentene var på vei til å bli innviet i de lærdes verden, og de ble kalt depositurus, forkortet til russ (Hjemdahl, 1999, s. 8). Da Norge fikk eget Universitet på begynnelsen av 1800-tallet fulgte betegnelsen med. Utdanningsreformer tidlig på 1900-tallet endret examen artium fra å være et opptaks- og innvielsesrituale ved Universitetet til å bli en avsluttende prøve ved det lokale gymnaset, noe som også spredte russefeiringen til byer ulike steder i landet (Sande, 2000, s. 112).

Første halvdel av 1900-tallet var russefeiringen et elitefenomen, og stort sett et mannsfenomen. Russen var i denne perioden synlig i tog på Norges nasjonaldag, hvor de bar paroler med politisk innhold og bar røde luer (Hjemdahl, 1999, s. 10). Etter dette har russefeiringen vært knyttet til nasjonaldagen. Russelua og russestokken var de første typiske russegjenstandene, og utover første halvdel av 1900-tallet ble det å ha klær med spesielle kjennetegn typisk for russen (Hjemdahl, 1999, s. 12).

Med velstandsutviklingen etter krigen fikk gradvis flere unge mulighet til å ta artium. Økningen av antall gymnasiaster medførte at russefeiringen ble organisert på nye måter; russ fra flere skoler gikk sammen om felles russearrangementer (Hjemdahl, 1999, s. 10). I 1970 gikk halvparten av elevene i hvert årskull på gymnas, på begynnelsen av 80-tallet var dette økt til 70-75 prosent.

Russefeiringen på 60- og 70- tallet var neddempet, på grunn av det politiske klimaet som var preget av kampen for likhet og økte rettigheter for alle – det var liten stemning for å gjøre mye ut av en feiring som fremdeles var ansett som et elitefenomen (Hjemdahl, 1999, s. 11). Flere trodde at feiringen kom til å dø ut – men på slutten av 70-tallet økte russefeiringens popularitet markant, noe som knyttet til en høyredreining i det politiske klimaet ved mange av landets videregående skoler (Sande, 2000, s. 110).

Et sentralt moment i russefeiringen har vært å gjøre handlinger som bryter med etablerte normer og regler i samfunnet. Dette er godt synliggjort ved knutereglene – regler satt av russestyret som betyr at man får en knute i lua om man utfører en spesiell handling. Utover på 1970- og 80- tallet økte antall knuter, og forhold som inntak av alkohol og konfrontasjon med politiet medførte knute i lua (Hjemdahl, 1999, s. 13). Andre fenomener som har vært en del av russefeiringen tradisjonelt og som i større eller mindre grad lever videre i dag er for eksempel russebiler, revy, kåringer, og russeavis.

2.2 Tidligere forskning

De tidligste studiene av russefeiringen legger vekt på feiringen som overgangsrituale og transformasjon fra en livsfase til den neste (Hjemdahl, 1999; Sande, 2000). Flere arbeider har fokus på identitet, og spenningen ungdom står i mellom det individuelle og det kollektive. Et tredje perspektiv har vært sosial ulikhet, og et fjerde festkultur. Jeg presenterer noe kort her, og bruker også av denne forskningen gjennom oppgaven.

I Anne – Sofie Hjemdahl's hovedoppgave i Etnologi med tittel «Kledd i russetid – en samtidsstudie av rød russens klær» er den heldekkende russeadressen hovedobjekt. Klærne og det som skjer rundt klærne ses som sentralt ved den rituelle kommunikasjonen: «...det var med klærne russen trådte ut av hverdagen og inn i en annerledeshet som betød et sterkt fellesskap og en helt spesiell frihet» (Hjemdahl, 1999, s. 113).

Allan Sande's avhandling i Sosialantropologi «RUSsefeiring: Om meningen med rusmiddelbruk sett gjennom russefeiring som et ritual» tar for seg rusmiddelbrukens betydning for individet i et moderne overgangsrituale (Sande, 2000). Økt bruk av rusmidler i russefeiringen forstås som noe ungdommer tyr til for å håndtere usikkerhet, i en tid med økte krav som følge av globalisering og individualisering (Sande, 2000, s. 314). Både for Hjemdahl og Sande er det meningsaspektet ved russefeiringen som er det sentrale.

Også i artikkelen «Courting risk – the attempt to understand youth cultures» tolkes russefeiringen som et overgangsrituale (Dobson, Brudalen & Tobiassen, 2006). Det å ta risiko, for eksempel ved inntak av større mengder alkohol, ses som uformell læring som kan bidra til personlig vekst og utvikling (Dobson et al., 2006, s. 57).

I artikkelen «Collective Identity, Intergenerational Relations, and Civic Society: Transition Rituals among Norwegian Russ» vektlegges hvordan det individuelle og det kollektive er flettet i hverandre i et komplisert samspill, og potensielt kan bidra til både en individuell og en kollektiv identitet (Corsaro og Johannesen, 2013).

I den sosiologiske studien til Fjær, Pedersen og Sandberg (2016) «Party on wheels: mobile party spaces in the Norwegian high school graduation celebration» knyttes identitet til det å være på russebuss: det som gjelder er å fremstå som vellykket og populær, uttrykt gjennom russebusseffellskapet (Fjær et al., 2016, s. 336). Russebusseffellskapet ses som en helt sentral identitetsmarkør, men beskrives også som en slags mobil nattklubb som gir ungdommene en alternativ festscene på egne premisser. Russefeiringen blir gjerne vektlagt som noe særnorsk, men forfatterne mener at denne type festing, kalt «effervescence», kan en se i festkulturer også andre steder i verden (Fjær et al., 2016, s. 330).

Den ekstreme festingen er også fokus i «I'm not one of those girls»: Boundary-Work and the Sexual Double Standard in a Liberal Hookup Context» (Fjær, Pedersen & Sandberg, 2015). Russefeiringen ses her som en svært liberal setting når det gjelder seksualitet (Fjær et al., 2015, s. 960). Den liberale praksisen kan gi et inntrykk av at de moralske «reglene» er helt like for gutter og jenter. Analysen av intervjuene avdekker imidlertid en forventning fra begge kjønn om at jenter i mye større grad enn gutter bør utvise selvkontroll når det gjelder seksuelle handlinger (Fjær et al., 2015, s. 976). Dette kan være interessant med tanke på risiko, hvis jenter kommer dårligere ut av det å være deltager i en ekstremt liberal setting.

I artikkelen «Russetid i Oslo: Hvem deltar? Hvem feirer hardest?» av sosiologene Andersen, Pedersen og Bakken (2017) er sosial klasse tema. Konklusjonene er at sosial klasse, etnisitet og sosiokulturelle faktorer påvirker både hvor mange av en gruppe som deltar, og hvordan ungdom i Oslo deltar i russefeiringen. Det kommer frem at det ved ulike skoler kan være svært ulike praksiser (Andersen et al., 2017). Om russefeiringen ved noen skoler i større grad enn før legger premisser for det sosiale livet, kan det aktualisere spørsmålet om risiko for utenforskap (Andersen et al., 2017, s. 8; Opsahl, 2015).

2.3 Hva kjennetegner dagens russefeiring?

Tradisjonelt har russetiden startet med russeåp natt til 1. mai, men noe tyder på at tidsperioden for russefeiringen de siste årene kan være utvidet. Ifølge nettsiden bussruss.no

(2016) startet for eksempel russetiden i Oslo og Akershus i 2015 den 23. april, med russekåring. I teksten på nettsiden er det en oppfordring om å vente med «rulling», som er å kjøre med russebuss mens man fester i bussen, til dette tidspunktet, som kan bety at det ikke er uvanlig å begynne tidligere (bussruss.no, 2016). De vanligste typene russ har tradisjonelt vært rød russ og blå russ, i dag er det rød russ, som er elever ved studiespesialisering, som dominerer. Det er også vokst frem andre betegnelser på russ, kanskje som en motvekt til fokuset på russebusser: «løsruss», «vandreruss», «t-baneruss», «sykkelruss».

Forberedelsene. For de som er på russebuss kan i dag forberedelsene til russefeiringen starte mange år i forveien (Fjær et al., 2016, s. 328). «Jeg tror vi hadde vårt første møte i september i første klasse. Til tider er det nesten som å ha en fulltidsjobb, sier Engeskaug» (Aftenposten, 2015). Tiden går med til bygging og innredning av bussen, til å lage avtaler om leie av utstyr, til å skaffe penger, og til promotering. Det er også vanlig med arrangementer som er tilknyttet russefeiringen før selve russetiden, for eksempel fester og i forbindelse med revy.

Russebussen. Slik kan dagens russebuskultur beskrives: «Nå handler det ofte om store og kostbare «nattklubber på hjul», med forseggjorte innredninger, i skinn eller skai, med dansegulv, bar og kostbare lydanlegg» (Andersen et al., 2017, s. 2). I 2013 var det 80 busser i Osloregionen, og det doble i hele Norge (Fjær et al., 2016, s. 333). Bussene er enten jente- eller guttebusser. «Satsbusser» er bussene det brukes mest tid og penger på, og kan innebære beløp opptil 2,5 millioner kroner (tv2, 2014). «Konsept» kalles navnet bussen har i selve russetiden, dette er hemmelig inntil russetiden starter, mens bussen før russetiden har et «dekknavn» som de fleste slipper på høsten i tredje klasse (VG, 2016). I «konsept» ligger det at navnet ikke er tilfeldig, men et uttrykk for stil og hvordan deltagerne av bussen ønsker å fremstå; som for eksempel seksuelt attraktive, morsomme eller velstående (Fjær et al., 2016, s. 334). Promotering skjer gjerne på ulike sosiale medier ved bruk av bussens russelåter, klær med effekter som viser busstilhørighet og lydanlegg (VG, 2016). Bussene konkurrerer seg imellom, og den ultimate anerkjennelsen er å vinne busskåringene som holdes på de store russetreffene (Fjær et al., 2016, s. 334).

Rulling. «Rulling», som er å kjøre med bussen mens man har fest i bussen, er noe av det viktigste ved hele busskonseptet (Fjær et al., 2016). Kanskje har man et sted hvor det er planlagt å møte andre russebusser, eller man stopper på parkeringsplasser eller lignende og fortsetter festen der. Inntil man får melding fra andre russ om andre treffsteder, eller politiet kommer og ber bussen dra, eller man drar videre litt på måfå. Det er ofte andre enn de som er

deltagere på bussen som får delta på rullingene; det kan være medruss eller venner eller noen man har en seksuell interesse av (Fjær et al., 2016, s 338).

Musikken. Musikk har alltid hatt en sentral plass under russefeiringen, men i dag kan dette synes å være tatt til nye nivåer. Lydanlegg er fortsatt en viktig del av enhver russebuss, og enkelte russebusser leier også inn DJ's til russetreffene (VG, 2016). Da rigger man en scene rundt bussen, og så blir det som om russebussen har sin egen konsert. Det at russebussene har egne «russelåter» er et forholdsvis nytt fenomen. Låtene blir ofte lagd i samarbeid med profesjonelle russelåtmakere på bestilling fra den enkelte russebuss, og bidrar til oppmerksomhet rundt bussen. Russen betaler titusener av kroner for låtene, og det å produsere russelåter har utviklet seg til en hel liten industri (NRK Vestfold, 2013).

Rus og sex. «Vi fant at russetida var knyttet til et høyt forbruk av alkohol, overskridelser av vanlige normer, og ikke minst utagerende sex» (Pedersen, 2015, s. 68). Dagens russefeiring i Osloområdet beskrives som en svært liberal arena når det gjelder både rus og sex. Alkohol ser ut til å være det dominerende rusmidlet. Det å «hooke» i betydningen kline eller ha mer eller mindre tilfeldig sex kan være en sentral del av feiringen for mange. Selv om både jenter og gutter kan beskrive det nærmest som om «alle gjør alt» ser det allikevel ut til å eksistere noen kjønnsstereotypiske forventninger (Fjær et al., 2015, s. 970).

Russetreff. I og med det store antall elever i videregående skole utgjør russetreffene et attraktivt marked for kommersielle aktører. Alle de store russetreffene arrangeres i dag av andre enn russetreffene selv. Russetreffene har da også blitt noe helt annet: De er større, billettene koster mer, internasjonalt kjente artister opptrer, og det er store sikkerhetsopplegg.

Knuter. Knuteregler er fortsatt en del av russefeiringen, og de offisielle knutene for Oslo og Akershus i 2016 besto av 100 knuter (Russens hovedstyre, 2016). En får knute i dusken på lua hvis en gjør en handling beskrevet i knutereglementet. Dette er handlinger som på ulikt vis er utfordrende, og russetreffene har fått kritikk for at knutereglene har vært knyttet til bruk av alkohol og seksuelle handlinger. Den knuten det har vært mest oppmerksomhet om de siste par årene i Østlandsområdet er «Kongla», som en får hvis en har sex utendørs.

3 Teoretiske perspektiver

Jeg beskrev i innledningen hvordan innarbeidede tradisjoner kan være del av en virkelighet som tas for gitt. Når noe oppfattes selvsagt, stiller man kanskje heller ikke spørsmål ved for eksempel risikoforhold, enten fordi man ikke oppfatter risikoen, eller fordi man aksepterer risikoen automatisk, som en del av livsbetingelsene. Men vi så også på hvordan det i en tradisjon som russefeiringen kan tenkes å ligge til rette for endring i takt med moderne trender og festpraksiser.

Ifølge Ziehe (2006, s. 199) er ikke avskaffelse av tradisjon som følge av opprør mot det bestående lenger relevant for unge. Tradisjoner kan i stedet ha sin plass dersom de bidrar til eller kan fylle en funksjon i de unges liv. I tråd med dette vil russefeiringens eventuelt økende popularitet og intensitet kunne forstås som at noen av betingelsene eller mulighetene feiringen gir, er godt egnet til å oppfylle eller realisere det de unge selv opplever som viktig for dem. Den viktigste oppgaven for unge i dag er ifølge Ziehe (2006, s. 202) å sikre jeg'et den ønskede selvtilstand, som blir beskrevet som en opplevelsestilstand.

Betraktet utenfra er det antagelig lett å oppfatte russefeiringen som et kollektivistisk fenomen, hvor fellesskap og fellesskapsmarkører står sentralt. Hvordan rimer dette med vår tids tendenser? Hvilke samfunnsendringer og trender er det som kan tenkes å sette sitt preg på russefeiringen av i dag? Dette kan ha betydning også når det gjelder risiko i forbindelse med russefeiringen.

3.1 Individualisering, identitet og utenforskap

Vår tid dreier ifølge Ziehe (2006) i retning det individualistiske, med økte valgmuligheter for individet, men også økt handlingstvang – et økt press til å skulle velge. Dette er i tråd med hva sosiologene Giddens, Baumann og Beck betegner som en ny modernitet (Aakvaag, 2008, s. 288). Det som først og fremst kjennetegner individets betingelser i den nye moderniteten, er individualisering: «et individualisert selv som frikoblet fra gruppeidentiteter og institusjonell regulering fritt og reflektivt konstruerer sin identitet gjennom livsstilsvalg» (Aakvaag, 2008, s. 288). Hvorvidt mennesket i realiteten er noe friere under disse nye betingelsene, er ikke gitt. Individualisering medfører et sterkere fokus på enkeltindividet og dets *identitet*.

Spørsmål som «hvem er jeg?» og «hvor skal jeg?» må *ungdom* i økende grad forholde seg til, ifølge individualiseringstesen.

Individualiseringstesen er blitt kritisert for ikke å romme at det fortsatt er strukturer som påvirker og begrenser menneskenes valg, som for eksempel sosial klasse, kjønn og etnisitet, noe som ser ut til å støttes av empirisk forskning (Aakvaag, 2008, s. 289). Det betyr imidlertid ikke at det ikke er noe i individualiseringstesen: «Nevertheless, we suggest that Beck and Giddens have been successful in identifying processes of individualization and risk which characterize late modernity and which have implications for lived experiences» (Furlong & Cartmel, 1997, s. 2). Kanskje har mange unge i dag en sterkere *opplevelse* av å måtte skape en unik utgave av seg selv? Og kanskje gir ikke dagens betingelser for unge den samme rettledningen når man skal velge, som tidligere. Dersom resultat av valg er sterkere knyttet til egen identitet – altså hvem man er – er det klart at det står mer på spill.

Hvorfor er observasjonen av en eventuell samfunnsdreining mot det individuelle fremfor det kollektive viktig? En sentral grunn er, som jeg har vært inne på, at det kan gi endrede betingelser for identitetsutvikling. «En tese om tiltakende individualisering, der individet trer fram som et handlende og velgende subjekt, rommer samtidig en oppfatning om at identitet og selvforståelse blir sentrale kjennetegn ved individet» (Krange & Øia, 2005, s. 48). Å skape sin egen identitet blir slik av større betydning for unge, noe som i sin tur kan skape press: Ziehe (2006, s. 210) beskriver både utmattelse, psykiske skamreaksjoner og behov for å skjule seg som mulige motreaksjoner på et slikt press. Kanskje er individualitetspresset for noen så intenst at det å være del av et russefellesskap gir et etterlengtet frirom? Det kan også tenkes å skape vilkår som i visse situasjoner kan øke risiko, for eksempel ved at man strekker seg lenger for å nå opp til idealer om attraktivitet, for å henge med i kampen om å være populær.

Identitetsprosesser handler om hvem man vil være og hvem man vil være lik – men også om hvem man *ikke* vil være og *ikke* ønsker å være lik (Frantzen, 2012, s. 192). Det er slik en individavgrensning. Ifølge Furlong (2013, s. 103) kan store sosiale og økonomiske endringer som det kan hevdes at vår tid er preget av, gjøre at venner og grupper av venner blir mer sentrale for unge. Å være en del av en gruppe som individet vurderer som attraktiv, synes å være særlig viktig for ungdom (Frantzen, 2012, s. 191). For å oppnå tilhørighet til et gruppefellesskap vil bekreftelser og anerkjennelse fra andre gruppe medlemmer i form av at man blir kontaktet, blir valgt, og blir inkludert, være viktige.

De siste årene er ordet «vennegjeng» stadig oftere dukket opp i den norske dagligtale og i media, som uttrykk for en mer uformell gruppestruktur blant ungdom. Mitt inntrykk er at begrepet «vennegjeng» er et uttrykk for at betydningen av venner er blitt viktigere for ungdom. Slik presenteres fellesskapet som følger med det å være på en russebuss av “Mette” (referert i Fjær et al., 2016), som i nesten tre år har planlagt feiringen:

It turns into a sisterhood, in a way. You get that fellowship and the assurance that you'll always be asked out on things, no matter what. If you're not on a bus, you'll have difficulty getting asked out on the things we do together. (Fjær et al., 2016, s. 334)

Et slikt russebussfellesskap harmonerer ikke umiddelbart med individualiseringstesen og «et individualisert selv som frikoblet fra gruppeidentiteter» (Aakvaag, 2008, s. 288).

Gruppefellesskapet kan synes sentralt for den individuelle identiteten. I studien til Andersen et al. (2016) fant man på en skole i Oslo at mye av den sosiale organiseringen blant elevene gjennom de tre årene på videregående skole dreide rundt deltagelse eller ikke i de dyre russebuskene. Det kan aktualisere risiko for utenforskap, også siden det neppe er tilfeldig hvem som havner innenfor og utenfor: Tradisjoner, sosial og kulturell bakgrunn og sosioøkonomiske forhold vil kunne være med og definere hvilke posisjoner og relasjoner den enkelte ungdom får i ungdomsmiljøet.

3.2 Kjønn

Samfunnet har de siste hundre år vært i en rivende utvikling, også når det gjelder forståelse av kjønn: Fra en patriarkalsk struktur i den betydning at mannen ble ansett som overlegen kvinnen, til dagens ideal og i stor grad også praksiser, som vitner om likestilling og likeverd mellom kjønnene. Kvinnerollen har endret seg dramatisk, og det har vært synliggjort for eksempel ved feministiske bevegelser. Hvor langt kampen for likhet mellom kjønnene har kommet, er det uenigheter om. Hvordan er dette i ungdomskulturen? Jeg har i min undersøkelse funnet flere interessante kjønnsforskjeller, som kan tenkes å ha betydning for risiko.

Synet på kjønn har tradisjonelt vært preget av en dikotomi; mann og kvinne (Muldon & Reilly, 1998, s. 57). I dag er dette i ferd med å endre seg, og det er vanligere å se kjønn mer som et kontinuum med flere dimensjoner (Nielsen, 2014, s. 209). Dette betyr imidlertid ikke

at kjønn som distinksjon innen forskningen ikke lenger er funksjonelt: «Kjønnforskjeller i atferd og væremåte finnes faktisk i verden...og vi har bruk for kjønnsdistinksjonen nettopp for å se de virksomme sosiale mønstrene som er knyttet til kjønn» (Nielsen, 2014, s. 209). Kanskje kan også et evolusjonistisk perspektiv være med og kaste lys over intensiteten i russefeiringen, risikoaspekter og eventuelle forskjeller mellom gutter og jenter: «An evolutionary model of adolescence seems promising for understanding the competitive, sexual nature of this life stage» (Weisfeld & Woodward, 2004, s. 7).

Menn og kvinner har utviklet seg biologisk forskjellige fordi de har hatt ulike roller ved forplantningen, som har medført at ulike egenskaper har «lønt seg» i evolusjonistisk forstand for kvinner og menn (Ghiglieri, 2000, s. 1). I dag viser de biologiske forskjellene seg blant annet ved ulike kjønnsorganer, brystutvikling, potensiale for fysisk styrke og mengde av ulike hormoner (Muldon & Reilly, 1998, s. 58). Hormonet testosteron reduserer frykt og øker aggresjon (Ghiglieri, 2000, s. 1). Hos gutter som kommer i puberteten øker testosteronnivået dramatisk, og gjennomsnittlig når det en topp i 17-årsalderen (Weisfeld & Woodward, 2004, s. 3). Dette samsvarer med høy grad av konkurranse: «Competition may be especially intense among adolescent boys» (Weisfeld & Woodward, 2004, s. 3).

Russefeiringen beskrives som en arena hvor sex er sentralt, og som en arena hvor den seksuelle aktiviteten, antagelig også på grunn av høyt rusnivå, tilsynelatende er nokså fristilt konvensjoner (Fjær et al., 2015, s. 960). En svært liberal arena når det gjelder rus og sex vil fra et evolusjonistisk perspektiv favorisere guttene, fordi de har større fordel av å ha sex med mange for å spre genene sine mest mulig. For jentene har det i evolusjonistisk forstand vært viktigere at den de har sex med og potensielt får barn med har gode ressurser i form av helse og kapital, og vilje til å knytte seg emosjonelt og ta foreldreansvar.

I forbindelse med et intervju om slåssing blant russ, sier russen Daniel: «Det er mye sjalusi blant guttene. De har lett for å bli voldelige når en jente de liker er med en annen gutt» (NRK, 2015). Men også blant jentene er det konkurranse: «But since females tend to desire the same few dominant males, considerable competition occurs; indeed, female-female aggression is universal» (Campbell, 1995; i Weisfeld & Woodward, 2004, s. 13). At konkurranse om attraktive partnere kan bidra til å øke risiko både når det gjelder vold og uønskete seksuelle opplevelser, er ikke urimelig å tenke seg.

En må ikke forstå et biologisk driv og økt forekomst av testosteron som noe som skaper en ukontrollerbar kraft hos gutter og menn. En slik forestilling har vært sentral i den vestlige kultur (Mossige, 2001, s. 98). «Gutter og menn tar seg til rette; sex er noe som de må ha, noe som presser seg på» (Mossige, 2001, s. 97). Slike oppfatninger kan legitimere en aggressiv atferd hos gutter og menn når det gjelder sex. At denne type forestillinger fortsatt lever, viser en tingrettsdom fra 2016 hvor den tiltalte fikk lavere straff fordi «...tiltalte hadde et berettiget håp om at det kunne bli sex mellom dem» (Aftenposten, 2017). Lagmannsretten slo senere fast at å gi strafferabatt for «berettiget håp» om sex var galt (Aftenposten, 2017).

Gutter er gjennomsnittlig jenter overlegne når det gjelder fysisk styrke (Ghiglieri, 2000, s. 1). Dette er opp gjennom hele menneskets historie blitt utnyttet av noen menn i seksuell hensikt, derfor har det helt opp til vår tid, og fortsatt i mange kulturer, vært vanlig at kvinnen er under beskyttelse av mannen. Fortsatt, i den høymoderne vestlige kulturen, er grenseoverskridelser og maktbruk av gutter og menn med seksuelt motiv et stort samfunnsproblem: I sin forekomststudie fra 2014 fant Thoresen og Hjemdahl (2014, s. 14) at forekomsten av voldtekt av kvinner noen gang i livet var 9,4 %, og 1,1 % av menn. En tredjedel av kvinnene oppga at de hadde opplevd noen form for seksuelt overgrep i løpet av livet, og det kan synes som det er kvinner i alderen 15 – 24 år som er mest utsatt (Thoresen & Hjemdahl, 2014, s. 15). Det er grundig dokumentert at ekstrem rusbruk blant begge kjønn vil øke risikoen for at seksuelle krenkelser og overgrep skjer (Pedersen, 2015, s. 88). Hvorfor? Deler av forklaringen kan være at guttene kan miste moralske hemninger når det gjelder å bruke makt, og få svekket vurderingsevne og impuls kontroll, mens jentenes fysiske styrke og evne til motstand gjerne svekkes ytterligere (Pedersen, 2015, s. 88).

I Fjær et al. (2015) sin studie om russefeiringen fant man sentrale kjønnsforskjeller når det gjaldt moralske forventninger til seksuell atferd. Selv om jentene forsvarte retten til en liberal seksuell praksis også blant jenter, tok de allikevel avstand fra dette ved i stor grad å ikke identifisere *seg selv* med en slik liberal praksis. Kan denne type moralsk posisjonering utgjøre en risikofaktor? En vet fra tidligere at menn som begår overgrep ofte har oppfatninger som for eksempel at «dersom en jente er full og blir voldtatt, er det hennes egen skyld» og «jenter liker å bli voldtatt», såkalte voldtektsmyter (Pedersen, 2015, s. 89). Dette er en slags dehumanisering; offeret blir mindre verdt som menneske i kraft av å tillegges umoral. Kanskje kan det for noen være med og legitimere krenkelser mot jenter. Slik sett kan den type moralsk posisjonering som nevnt over tenkes å innebære risiko, under visse omstendigheter.

Klasseromsforskning på ungdomstrinnet har vist tydelige kjønnsforskjeller (Nielsen, 2014). Når elevene kommer på ungdomsskolen blir det et større fokus på kroppen og utseendet til jentene, enn til guttene. Nielsen (2014, s. 76) mener dette gir de ledende guttene en slags definisjonsmakt. Jentene er sårbare for guttenes blikk; de anstrenger seg for å iscenesette seg selv og de gjør det i stor grad med kroppen og utseende: «Kropp og utseende er mer enn noensinne knyttet til selvfølelse og personlig identitet: Kroppen er blitt et prosjekt» (Brumberg, 1997; Nielsen & Rudberg, 2006; i Nielsen, 2014, s. 87). Dersom verdi i stor grad knyttes til kropp og utseende, er det rimelig at man ønsker positiv bekreftelse på nettopp dette. Det kan tenkes å ha relevans for risiko, for eksempel når det gjelder hvordan man spiller ut sin seksualitet: I jakten på bekreftelse og popularitet kan det kanskje være for gjort for noen å ignorere både egne og andres grenser, og på den måten få uheldige opplevelser og gjøre ting en angrer på.

Psykolog Cathrine Moestue (2016) forteller at hun i terapirommet møter mange som har vanskeligheter med å si nei, og ivareta egne grenser. Ifølge Moestue gjelder dette særlig kvinner. Hun mener det kan ha noe å gjøre med at kvinner i større grad enn menn er sosialisert til å sette egne behov til side til fordel for andres, og at dette kan skape vansker for noen (Moestue, 2016). I en mer grenseløs seksualkultur kan det for eksempel tenkes at problemer med å si nei kan ende med mange uønskede erfaringer. Toril Moi (Morgenbladet, 2016) er inne på noe av det samme når hun skriver at den seksuelle revolusjonen som førte til at kvinner oftere kunne si ja også medførte at det ble vanskelig å si nei, noe som etter hennes mening har fornyet aktualitet i dag.

3.2.1 Maskulinitet

Fjær et al. (2015, s. 974) beskriver et stort fokus på sex som en del av russefeiringen for mange av guttene, i sin studie. En av de som ble intervjuet i studien til Fjær et al. uttalte om forventningen til guttene: «But the general understanding is that you should have sex with someone during the celebration. It's very common. Practically everyone did it» («Jon» sitert i Fjær et al., 2015, s. 974). Det var imidlertid også gutter i studien som uttrykte undring og var kritiske til et mål om å ha sex med flest mulig. Andre igjen skrøt av seksuelle erobringer, og på en av russebussene beskrives det en konkurranse om hvem som lå med flest jenter. Det samme konkurransefenomenet beskrives av flere russ i tv-programmet Trygdekontoret (NRK3, 25. april, 2016). En slik praksis har trekk fra det som Connell (2000, s. 84) betegner

som «hegemonisk maskulinitet»: Maskulinitet definert blant annet ved tøffhet og konkurranse, og kvinnen som underordnet mannen. I en studie av såkalte rike i samfunnet, fant Pedersen (2016) at gutter som var deltagere på en av de mest kostbare russebussene i Oslo Vest også hadde en del slike tradisjonelle maskulinitetstrekk i sin atferd. De snakket for eksempel positivt om slåssing, og trakk opp noen symbolske grenser blant annet mot pysere, femier, pingler, og veganere (Pedersen, 2016).

Mye tyder på at mannsrollen er i ferd med å endre seg i retning en mer myk maskulinitet: Omsorg, som tidligere ble forbundet med det feminine, kan se ut som i større grad er blitt en del av maskuliniteten (Nielsen, 2014, s. 213). Nielsen (2014) mener det kan virke som gutter i skolen i dag kan tillate seg mer av feminin atferd; de kan være orientert mot relasjoner på en annen måte enn tidligere. Men dette gjelder ikke nødvendigvis alle gutter og menn. Klyve (2016, s. 14) mener noen gutter og unge menn havner i en maskulinitets- og identitetskrise i samfunnet i dag, fordi de ikke klarer å leve opp til forventningene som stilles, blant annet fra skolen. Selv om gruppen som først og fremst trekkes frem er gutter og menn som mislykkes i skole og arbeidsliv, kan en ikke utelukke at lignende prosesser kan skje blant gutter som mislykkes på andre arenaer, for eksempel når det gjelder å være attraktiv og vellykket som erobrere, som også er nært knyttet til et tradisjonelt maskulinitetsideal. Ifølge Connell (2000, s. 137) er det mulig at noen gutter svarer på degraderingen av tradisjonell maskulinitet med konkurranse innen idrett, slåssing og seksuelle erobringer.

Nielsen (2016) stiller spørsmål ved om det hun kaller «den ekstreme seksualiseringen» en ser i russefeiringen kan ha å gjøre med at jentene har passert guttene for eksempel når det gjelder skoleprestasjoner. Det antydes at noen av guttene innehar en umoden seksualitetsform som «egentlig utviklingsmessig hører hjemme i tidlig pubertet» (Nielsen, 2016). Det er vanskelig å vurdere om en slik «diagnose» treffer, men tankene om at dagens maskulinitet blant noen gutter kan sette uheldige premisser for den seksuelle samhandlingen i russefeiringen, er interessant i et risikoperspektiv.

3.3 Ungdomskultur. Rus, sex og overgrep

Deler av ungdomskulturen på Østlandet kjennetegnes ved høyt forbruk av rusmidler, høyt pengeforbruk og høy grad av sosialitet og selskapelighet (Pedersen, 2015, s. 22). I en ungdomskultur hvor det å drikke er en såpass integrert del av kulturen, kan det å ikke drikke i en viss forstand bli avvik:

Noen av dem som ikke bruker alkohol opplever å ikke inviteres på de morsomme festene, og slike sanksjoner kan bidra til å isolere og stigmatisere. Statistisk finner vi at sein alkoholdebut og tørr ungdomstid er knyttet til ensomhet, svake vennerettverk, sein sexdebut og psykososiale problemer (Pedersen, 2015, s. 21)

Dette aktualiserer risiko for utenforskap for de som ikke bruker alkohol, både til vanlig og i forbindelse med russefeiringen. Det kan synes som om alkoholbruk setter mye av premissene i denne type ungdomskultur.

Seksuell praksis blant ungdom er ofte knyttet til alkohol: «Mange fortalte også om hvordan de første seksuelle erfaringene gled lettere ved hjelp av alkohol. Det ble enklere å ta kontakt, og usikkerheten ble mindre under det seksuelle samspillet» (Pedersen, 2015, s. 86). Men det er også en bakside. Det kan være anger på seksuelle erfaringer, frykt for graviditet, og seksuelt overførbare sykdommer. I en studie om alkoholbruk og seksuelle erfaringer blant ungdom undersøkte man også omfang av overgrep (Pedersen, 2015, s. 86). Det vanlige når det gjelder seksuelle krenkelser og overgrep er at gutter og menn er gjerningspersoner, og jenter er ofre (Thoresen & Hjemdahl, 2014). Slik var det også i denne undersøkelsen: blant guttene var det få som var utsatt for overgrep, mens det blant jentene var ca ti prosent som hadde vært utsatt for overgrep i tenårene (Pedersen, 2015, s. 87). Når det gjaldt overgriperne var de gutter, og oftest jevnaldrende med jenta. Det startet ofte med flørt, og det var alkohol med i bildet:

For det første var hele scenen preget av alkohol. Mange overgrep skjedde i russetida. Oftest var både offer og overgriper beruset. To virkningsmekanismer kan tenkes for å forklare dette: Menn får redusert impuls kontroll, og kvinner blir dårligere i stand til å forsvare seg (Pedersen, 2015, s. 88)

Det nevnes spesifikt at mange overgrep skjedde i russetiden, som kan indikere stor risiko for uønskede seksuelle opplevelser under russefeiringen. I en annen studie referert av Pedersen (2015) om seksuelt press blant både gutter og jenter, fant man at mange av jentene i studien

hadde opplevd å bli presset til sex av jevnaldrende gutter. Når man i studien også spurte om man selv hadde presset noen, svarte jentene som forventet nei, men det var nesten ingen gutter heller som medga å ha gjort det. Det antydes at det kan ha å gjøre med at gutter og jenter opplever slike situasjoner ulikt (Pedersen, 2015, s. 88). Og at noen gutter legitimerer sine handlinger gjennom såkalte «voldtektsmyter», som for eksempel at jenter liker å bli voldtatt, og at når en jente drikker så mye så kan hun skylde seg selv (Pedersen, 2015, s. 89). En annen mulig forklaring kunne være at det er få gutter som bedriver slikt press, men at noen av disse er svært aktive, og dermed ofte er i situasjoner hvor de har mulighet til å øve press.

I en artikkelserie setter VG (2016) fokus på det de kaller en seksualisert ungdomskultur. Her fortelles det om såkalte «sexrebusser» som filmes og spres på sosiale medier, og om jenter som stemples som « horer » eller blir utelukket sosialt hvis de nekter å stille opp. Ifølge politiet utveksler ungdom seksuelle tjenester for å oppnå goder, og grensene mellom hva som er frivillig sex og ikke, er ofte utydelige (VG, 2016). Bruken av bilder og video, og spredning av disse på sosiale medier er forholdsvis nye fenomener. Vi vet imidlertid lite om omfanget av slike hendelser: Er det marginale fenomen, eller viser det en generell utvikling mot en mer grenseløs og hensynsløs seksualkultur blant ungdom?

Ved voldtektsmottakene i Bergen og Oslo var det i 2016 en økning fra året før på henholdsvis 14 og 18 prosent, når det gjaldt antall personer som oppsøkte voldtektsmottakene (Aftenposten, 2017). Om dette skyldes en økning i reelle voldtekter, eller at det er en større andel som oppsøker mottakene, er usikkert. De fleste som oppsøker mottakene er i alderen 15-29 år. Overlege og leder ved voldtektsmottaket i Bergen, Eivind Damsgaard, er særlig bekymret for at over 40 % av de som kommer husker lite eller ingenting (Aftenposten, 2017). Om det skyldes alkoholbruk, eller økende bruk av andre rusmidler, vet man ikke. Men Damsgaard bekymrer seg: «Plutselig blir unge gutter voldtektsforbrytere fordi de ikke lenger har sine normale grenser. Det er ikke lov å ha sex med en person som er ute av stand til å motsette seg handlingen» (Aftenposten, 2017).

3.4 Oppsummering

Den teoretiske gjennomgangen er ment å antyde at det kan være flere forhold, både spesifikt for russefeiringen som tradisjon, men også forhold ved samfunnsutviklingen og individets mulige gradvis endrede betingelser innenfor samfunnsstrukturene, som kan tenkes ha en betydning for risikoaspekter ved russefeiringen. De sentrale temaene har vært tradisjoner, modernitet og individualisering, identitet og kjønn. Videre har jeg sett på trekk og trender ved ungdomskulturen når det gjelder rus, sex og grenseoverskridelser.

Kanskje kan det gi mening å se det teoretiske rammeverket som er trukket opp som en dikotomi, hvor fortiden møter nåtiden. Fortiden representert ved russefeiringen som tradisjon, kjønnsrollemønstre, og ungdoms biologiske disposisjoner som hormoner i spill og påfølgende iboende driv og konkurranse om attraktive partnere. Nåtiden representert ved endrede livsvilkår for individet i form av større press på enkeltindividet, og nye trender og praksiser blant ungdom. Der fortiden møter nåtiden kan det tenkes at det oppstår et «rom» med øket risiko for noe og noen, fordi fortidens rammer ikke helt er tilpasset nåtidens betingelser. I dette rommet forestiller jeg meg at (deler av) dagens russefeiring kan befinne seg.

4 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for valg av metode, og det teoretiske grunnlaget oppgaven bygger på metodisk. Videre vil forberedelsene til datainnsamlingen, med gjennomføring av forundersøkelse og utforming av spørreskjema beskrives. Jeg vil vurdere dataene opp mot de metodiske standarder som gjelder for denne type undersøkelser. I selve spørreundersøkelsen deltok til sammen 502 ungdommer i 2. og 3. klasse ved utdanningsprogrammet studiespesialisering, ved tre skoler. Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 1. mars – 10. april 2016.

4.1 Bakgrunn for valg av metode

Utgangspunktet for undersøkelsen var en nysgjerrighet rundt kjønn, kjønnsroller og seksualitet i ungdomskulturen. Russefeiringen er kjent for å være en liberal arena i så henseende. En sentral motivasjon for metodevalg var et ønske om å lære spørreskjemametodikk. Jeg likte særlig utvikling av spørsmålsformuleringer. Forståelsen av hva gode og presise spørsmål kan bety har inspirert til å legge ned mye arbeid for å oppnå best mulig kvalitet. Særlig vektlagt er spørsmålenes relevans og språklige presisjon, og tilpasning med tanke på at respondentene ville være ungdom i 17-18-års alder.

Da jeg undersøkte nærmere fantes det ikke mye forskning om russefeiringen, og ingen kvantitative studier¹. Jeg vurderte at å innhente den type data kunne bringe inn noe nytt på dette feltet. En kvantitativ, mer utforskende tilnærming ble valgt, med spørsmål om ulike aspekter av feiringen. En styrke ved spørreskjemadata er at man kan produsere resultater i form av statistiske analyser: «The survey will simply collect *systematic* data that allows for systematic comparison between cases on the same characteristics» (Vaus, 2014, s. 6). Resultater fra kvantitative undersøkelser kan være generaliserbare til en større populasjon men må ikke være det; det avhenger av hvordan utvalget er trukket (Hellevik, 1997). Jeg vil komme tilbake til generaliserbarhet.

---

¹ Senere har Andersen et al. (2017) skrevet en artikkel om russefeiringen på bakgrunn av kvantitative data.

4.2 Teoretisk grunnlag

4.2.1 Vitenskapsteoretisk

Det å forske kan ideelt sett være å søke sannhet. Bak kan det ligge ønsker om å beskrive, forklare, forstå og skape (Hellevik, 1997, s. 13). Hva er sannhet? Det er ikke gitt, og for å forstå hva forskningsresultater kan fortelle er det nødvendig å ta stilling til syn på sannhet, og syn på kunnskap. Jeg velger i denne oppgaven å ha en kritisk realistisk tilnærming. Kritisk realisme er en posisjon som innebærer at «vår oppfatning av reelle forhold og prosesser er ufullkommen og at vi derfor må være opptatt av feilkilder» (Lund, 2002, s. 79). Det innebærer altså at vi aldri kan være helt sikre på slutningene og tolkningene som vi gjør, men at det er et ideal å oppnå best mulig sikkerhet, nettopp ved å være kritisk (Lund, s. 80). Dette bør prege hele forskningsprosessen, og fordrer en åpenhet – om premisser, om valg som gjøres, om prosesser, om beskrivelser, analyser og tolkninger.

Av dette følger også at en aksepterer posisjonen kalt Hanson's tese: at det som ses – observeres og oppfattes – er avhengig av hvem som ser (Kvernbekk, 2002, s. 42). Det betyr at man ikke kan fastslå en objektiv virkelighet, selv om man mener det finnes en – for alt som mennesket oppfatter, er tolkninger. Dette kan mane til en ekstra forsiktighet og ydmykhet i omgang med egne forskningsresultater: Det er ikke gitt at mine oppfatninger og tolkninger av hva jeg har funnet er de riktige, selv om jeg vil argumentere for det.

4.2.2 Metodologisk

Metodologisk er det Cook og Campbell's validitetssystem som benyttes i denne oppgaven. Cook og Campbell's validitetssystem ble utarbeidet for kausale undersøkelser, men er vanlig å bruke også i undersøkelser innenfor kvantitativ metode som ikke har til hensikt å finne årsakssammenhenger, slik som min studie (Lund, 2002, s. 104). Validitetssystemet springer ut fra kunnskapssynet beskrevet over, og er designet for å avdekke de mulige feilkilder som kan finnes i det enkelte forskningsarbeid. Det består av fire typer validitet – kriterier eller kvalitetskrav – som, avhengig av forskningsdesignet, må prøves og som potensielt kan svekke validiteten (Lund, 2002, s. 105). De fire typene er begrepsvaliditet, indre validitet, ytre validitet og statistisk validitet. For min undersøkelse vil begrepsvaliditet, statistisk validitet og ytre validitet være relevant å diskutere. Det er ikke aktuelt å trekke konklusjoner om årsak på

bakgrunn av undersøkelsen. Jeg vil allikevel kunne foreslå forslag til mulige årsaker. De tre aktuelle typene validitet vil bli diskutert etter presentasjonen av forundersøkelsen og selve spørreundersøkelsen.

4.3 Forundersøkelse

Haraldsen (1999, s. 280) anbefaler å gjennomføre en generalprøve eller pilotundersøkelse i forkant av hovedundersøkelsen. Av personvern hensyn og fordi det er krevende å rekruttere skoleklasser valgte jeg å gjøre en mer kvalitativ forundersøkelse, der jeg møtte enkeltpersoner. Informasjonen fra forundersøkelsen ble brukt til å undersøke om det var viktige temaer som var utelatt fra spørreskjemaet, til å forbedre og utvikle spørsmålene, og til å luke vekk lite relevante spørsmål. I tillegg ble den tekniske funksjonaliteten til det elektroniske spørreskjemaet testet ut på flere medstudenter.

4.3.1 Gjennomføringen av forundersøkelsen

De fire deltakerne, to jenter og to gutter, ble rekruttert ved bruk av eget nettverk, gjennom Facebook. Kriteriene var at personene skulle ha vært russ forrige år eller de par forrige år, og at de hadde vært russ i det aktuelle utvalgsområdet. I møtet fikk deltakerne et informasjonsskriv om undersøkelsen, og instruksjer om å fokusere på og vurdere spørsmålenes kvalitet og relevans. I etterkant ble spørreskjemaet gjennomgått. Til slutt ble respondenten spurt noen spørsmål om russefeiringen. Det ble notert fra samtalene i forundersøkelsen, uten å identifisere respondenten.

4.3.2 Informasjon fra forundersøkelsen

Forundersøkelsen ga en bekreftelse på at de fleste spørsmål og utsagn var lett forståelige og at formuleringene samsvarte godt med ordbruken til de unge, men det ble også gjort endringer på bakgrunn av informasjonen. Respondentene mente tre russetreff ville være det maksimale man deltok i, jeg fjernet dermed svaralternativet «fire eller flere». Russetreffet på Tryvann som går over flere helger var det mest vanlig å regne som ett treff, jeg presiserte derfor dette i selve spørsmålet. Respondentene støttet å ha ulike formuleringer for 2. og 3. klasse på noen spørsmål om deltagelse, fordi en er kommet ulikt i forberedelsesprosessen.

Drikking av alkohol ble trukket frem som sentralt i russefeiringen. Respondentene mente det ville fungere bedre å spørre om hvor ofte en drakk seg *full* til vanlig eller trodde en ville drikke seg *full* i russetiden, enn å spørre om inntak av alkoholenheter. De mente det å drikke seg full er velkjent ordbruk blant ungdommene, og lettere å svare på. Til vanlig foregår det meste av drikkingen i helgene, svaralternativene ble dermed tilpasset på denne måten: «Omtrent annenhver helg», «Nesten hver helg» og lignende. Det ble videre understreket fra respondentene at russetiden er en unntakstilstand med hyppig drikking, og en må benytte andre svaralternativer: «Ja, flere ganger i uken» og «Ja, nesten hver dag» ble to av alternativene på spørsmål om hvor ofte en tror en vil drikke seg full i russetiden.

Angående seksualitet mente flere at det var fint å bruke ordet «seksualitet» i overskriften, men at ordet «sex» burde brukes i selve utsagnene, der hvor det var mulig. For eksempel «I russetiden tror jeg at jeg kommer til å ha sex med flere enn ellers», heller enn «samleie». Ordet «samleie» ville imidlertid være riktig ved spørsmålet «Har du hatt samleie?». Respondentene bekreftet at spørsmål om seksuelle forventninger og forventningspress ville være relevante. Flere sa at det gjaldt en dobbeltstandard; jenter som hadde flere partnere kunne fort få «horestempel», mens det for gutter betød popularitet, så lenge jentene var «pene» nok.

Respondentene tegnet et nokså markant skille mellom de som deltok på russebuss, og andre. Ifølge flere ga bussen en tilhørighet. Rulling ble beskrevet som et sentralt fenomen, også blant de som ikke var på buss. Mange yngre elever deltok også på rulling, særlig yngre jenter. Dette gjorde at jeg tok med et spørsmål om man hadde vært med på rulling med tidligere års russ.

4.4 Spørreundersøkelsen

Dataene ble innhentet ved bruk av et elektronisk spørreskjema, som har noen fordeler: Dataene lagres elektronisk, og det er enkelt å importere dataene til analyseverktøyet. Kodingen av spørsmål og svaralternativer kan gjøres i nettskjemaet på forhånd. En slipper utgifter til trykking, en kan endre skjemaet helt frem til en slipper undersøkelsen, og gjennomføringen skulle være enkel å organisere. Det er også et poeng at elevene i videregående skole i dag er vant til bruk av PC. Sikkerhetsmessig er nettløsningen god; dataene blir kryptert fra avsender til lagringsenheten, og det er ingen teknisk forbindelse mellom svar og respondent. Dataene blir lagret på UiO sine servere. I og med at noen av

spørsmålene er av sensitiv art, er sikkerheten særlig viktig. Den tekniske løsningen er godkjent av NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste).

4.4.1 Gjennomføringen av spørreundersøkelsen

Ved to av skolene ble undersøkelsen gjennomført som del av en skoletime. Prosedyren var at læreren leste opp informasjonsskrivet for elevene, for så å gi dem en nettadresse (URL) til nettskjemaet. På den tredje av skolene var det ikke anledning til å gjennomføre på denne måten, noe som fremkom sent i prosessen. Elevene fikk her informasjon felles under en pause i en aktivitetsdag, hvorpå undersøkelsen ble sendt ut via kommunikasjonsverktøyet «It's learning». Selv om det var meningen at disse elevene skulle svare nokså umiddelbart i denne pausen, skjedde innlevering av svar her i et lengre tidsrom. Det var også noe lavere svarrate ved denne skolen. Jeg viser ellers til diskusjonen om validitet senere i kapitlet.

4.4.2 Spørreskjemaet

Spørreskjemaet besto av to typer spørsmål; spørsmål relatert til russefeiringen og spørsmål om personenes bakgrunnsforhold. Spørsmålenes rekkefølge er viktig i et spørreskjema (Haraldsen, 1999, s. 222). Spørsmålene om kjønn og klassetrinn er plassert foran fordi de er sentrale for undersøkelsen, og fordi spørsmålet om klassetrinn «router» til ulike spørsmålsformuleringer to steder senere i skjemaet, det vil si at man da får ulike spørsmål avhengig av klassetrinn. Det er et poeng at deltagerne raskt kommer til det som er tema for undersøkelsen slik at de opplever spørsmålene som relevante og interessante, derfor ble resten av bakgrunnsspørsmålene plassert lenger bak (Haraldsen, 1999, s. 223). Det kan bidra til motivasjon til å gjøre undersøkelsen, og til å svare så etterrettelig som mulig. De sensitive spørsmålene om rus og seksualitet er bevisst plassert nokså sent, fordi slike i større grad vil kunne frembringe noe følelsesmessig i deltakerne. Det kunne tenkes å påvirke svarene, eller gi motstand mot å fullføre undersøkelsen (Haraldsen, 1999, s. 224).

En kan minimere risikoen for at respondenten ikke finner et svaralternativ som passer og blir frustrert, ved å ha «vet ikke» og «vil ikke svare» som svaralternativer (Haraldsen, 1999, s. 140). Derfor har jeg i stor grad brukt dette. Særlig ved sensitive spørsmål kan det være viktig (Haraldsen, 1999, s. 140). Ved spørsmål som fordrer noe anstrengelse er det imidlertid ikke så gunstig. Derfor har jeg utelatt disse svaralternativene på spørsmålet om pengebruk, hvor en skal anslå en sum, som kan være noe krevende. Hvis man ikke vil svare, har man mulighet til

å hoppe over spørsmålet og gå videre. «Vet ikke» - alternativ kan tenkes å gi verdifull informasjon i seg selv. En må imidlertid være forsiktig med å tolke her, fordi det kan være ulike grunner til å svare «vet ikke» (Haraldsen, 1999, s. 141).

Det var en målsetning å holde spørreskjemaet kort, etter ønske fra skolen og av hensyn til deltagerne. Ti minutter var satt som maksimal grense. Det kan være en styrke at undersøkelsen ikke er for lang, da deltageres utholdenhet i spørreundersøkelser har vist seg begrenset, noe som kan medføre frafall og lavere kvalitet på svarene (Haraldsen, 1999, s. 226). Kanskje er dette særlig viktig å tenke på når målgruppen er ungdom.

4.4.3 Spørsmålene om russefeiringen

Spørsmålsformuleringer med tilhørende svaralternativer er selve byggesteinene i en spørreundersøkelse (Haraldsen, 1999, s. 123). Informasjonen fra forundersøkelsen har vært sentral når det gjelder utvelgelse og konstruksjon av spørsmål og svaralternativer. Det er lagt stor vekt på å finne formuleringer som er lett gjenkjennelige, hentet fra dagligtale, og i minst mulig grad tvetydige for den aktuelle gruppen av respondenter. Å spørre om kun en ting i hvert spørsmål eller utsagn, og at svaralternativene er i overensstemmelse med spørsmålsstillingen, er andre hensyn som er vektlagt. Det har vært sentralt i hele prosessen med å lage spørreskjema å ta hensyn til at det er ungdom i 17-18-års alder som skal besvare skjemaet (Haraldsen, 1999, s. 308).

De fire første spørsmålene er om fjorårets russ er ment å gi bakgrunnsinformasjon og å vekke en interesse og motivasjon hos deltakerne, og få dem til å føle at de kan bidra med noe (Haraldsen, 1999, s. 224). De neste spørsmålene handler om deltagelse i russefeiringen, blant annet det å være på russebuss. Noen av spørsmålsformuleringene for ungdommene i 2. og 3. måtte være ulike her, siden de er på ulike steder tidsmessig. Meningsinnholdet er imidlertid forsøkt gjort så likt som mulig.

Jeg spurte tidlig om nytte av russefeiringen, og en hensikt med det var at ungdommene skulle beholde en nøytral innstilling til undersøkelsen (Haraldsen, 1999, s. 224). Temaer som pengebruk, rus og seksualitet i forbindelse med russefeiringen har ofte vært gjenstand for kritikk, og jeg var redd for at spørsmål om dette kunne tenkes å frembringe negative følelser. En positiv innstilling vil kunne fremme motivasjon til å fullføre undersøkelsen, og til større

anstrengelse for å svare oppriktig. Dette kan styrke kvaliteten på dataene (Haraldsen, 1999, s. 224).

De sensitive spørsmålene om rus og seksualitet har fokus på om ungdommene forventer noen endring i atferd når det gjelder dette under russefeiringen. Det siste spørsmålet er et åpent spørsmål: «Til slutt, er det noe du synes er viktig eller har lyst til å nevne når det gjelder russetiden?». Hensikten var at deltakerne skulle få mulighet til å ytre seg om forhold som ikke har vært berørt, men som vedkommende har lyst til eller synes kan være viktig å nevne. Noen av svarene er brukt som illustrasjoner til poenger i teksten.

4.4.4 Spørsmålene om bakgrunn

Spørsmålsformuleringer om bakgrunnsforhold er forsøkt hentet fra spørreundersøkelser med antatt utprøvde spørsmål for tilnærmet samme målgruppe. Et spørsmål om skoletilhørighet var opprinnelig med i skjemaet, og kunne vært interessant på grunn av antatt variasjon mellom skolene. Spørsmålet ble imidlertid tatt ut av personvern hensyn, da det var uklart rundt hvor mange som ville få anledning til å svare fra de enkelte skolene.

For sosioøkonomisk bakgrunn er det benyttet spørsmål om foreldres utdanning og familiens økonomi, hentet fra ungdomsundersøkelsen «LUVU» (Mossige & Stefansen, 2007). Spørsmål om foreldres fødested, for å si noe om grad av norsk opprinnelse er også hentet fra «LUVU». Spørsmålene om samleie, seksuell orientering og skoletrivsel er hentet fra spørreundersøkelsen «LUNO» (Nova, 2010). Formuleringene til utsagn om å grue for å gå på skolen og grad av ensomhet er hentet fra Ungdataundersøkelsene (Ungdata, 2016). Jeg har gjort tilpasninger og mindre endringer når det gjelder noen av formuleringene, og det er gjort kompromisser på bakgrunn av skjemaets lengde. Når det gjelder spørsmålene om skolekarakterer, religiøsitet, popularitet, vellykkethetspress og venner har jeg enten ikke funnet relevante spørsmål, eller så har ikke tidligere benyttede formuleringer passet og jeg har dermed lagd formuleringer selv. Formålet med spørsmålene om bakgrunn er å kunne si noe om hva som kjennetegner grupper av ungdommer som svarer ulikt med hensyn til spørsmålene om russefeiringen.

4.5 Utvalget og svarprosent

Utvalgsområdet som ble valgt er et befolkningsområde som er kjent for å ha høy gjennomsnittsinntekt, og hvor russefeiringen tradisjonelt har stått sterkt. Utvalget besto av ungdom i 2. og 3. klasse ved utdanningsprogrammet studiespesialisering, ved tre videregående skoler. Studiespesialisering ble valgt fordi det tradisjonelt har vært størst deltagelse derfra i russefeiringen. Å inkludere også 1. klasse ble vurdert, men valgt bort. Spørreskjemaet inneholder noen sensitive spørsmål, og for ungdom under 16 år ville det vært nødvendig med foreldres godkjenning. Det ville krevd mer av lærerne, og jeg var redd for at det da ville bli vanskeligere å rekruttere skoler. Tabellen nedenfor viser sammensetningen i utvalget når det gjelder kjønn og klasstrinn:

Tabell 4.1 Fordelingen av ungdommer i utvalget – etter kjønn og klasstrinn. Utvalget består av ungdom som tar studiespesialisering i videregående skole, 2. og 3. klasse. I antall og prosent. N = 502

Svarfordeling	2. klasse			3. klasse		
	Jenter	Gutter	Totalt	Jenter	Gutter	Totalt
Antall	118	133	251	136	115	251
Prosent	47,0	53,0	100	54,2	45,8	100

Note: Kjikvadrattest: ikke signifikant. N = 502

Totalt er det nøyaktig like mange fra 2. klasse og 3. klasse som har besvart spørreskjemaet, og tilnærmet like mange gutter (49.4 %) og jenter (50.6 %). Det er noen flere gutter enn jenter som har svart i 2. klasse og noen flere jenter enn gutter som har svart i 3. klasse. Ifølge landsoversikten til SSB er jenter overrepresentert på utdanningsprogrammet studiespesialisering (SSB, 2015). Pr 1. oktober 2015 var det 57 % jenter og 43 % gutter på studiespesialisering, og dette holder seg stabilt. Det kan tyde på at mitt utvalg ikke er helt representativt når det gjelder kjønnsfordeling, selv om jeg ikke vet om denne skjevfordelingen også gjelder i mitt utvalgsområde.

I gruppen 40-49 år, som det er rimelig å tro at mange av foreldrene til ungdommene vil tilhøre, er andelen med universitets- eller høyskoleutdanning på landsbasis i overkant av 40 %. Ifølge ungdommenes svar har nesten 80 % av foreldrene universitets- eller høyskoleutdanning. Dette kan støtte antagelsen om at dette er et sosioøkonomisk sterkt område, selv om ungdommer som går studiespesialisering antagelig har foreldre med noe høyere utdanning enn gjennomsnittet av ungdommer.

Svarprosenten i undersøkelsen var på 87, 2 %. Regner man ungdommer som var fraværende dagen for undersøkelsen og således ikke fikk lenken, var svarprosenten 75, 7 %. Dette vurderes som en god svarprosent (Haraldsen, 1999, s. 207). Utvalgsprosedyren og svarprosent er vurdert i kapitlet om validitet.

4.6 Validitet

Som nevnt er forskningsperspektivet i denne oppgaven kritisk realistisk. Det innebærer å forsøke å avdekke og vurdere mulige feilkilder i forskningsarbeidet. Et sentralt spørsmål er i hvilken grad en har lyktes med å måle det man har hatt som intensjon å måle. Jeg vil nå ta for meg begrepsvaliditet, ytre validitet og statistisk validitet, og forsøke å vurdere forhold som kan styrke eller svekke undersøkelsens gyldighet.

Ved bruk av spørreskjema er en avhengig av at svarpersonene både har evne og vilje til å gi riktige svar (Kleven, 2002, s. 149). Derfor er det av avgjørende betydning at undersøkelsen fremstår mest mulig profesjonell og tillitsvekkende. Design, prosedyre og informasjon om undersøkelsen bør kommunisere seriøsitet, at innsatsen til respondenten er viktig og blir satt pris på, at en ønsker respondentens oppriktige mening og at konfidensialitet er ivaretatt. Det siste er særlig viktig ved spørsmål av sensitiv art. Ved denne type spørsmål, som for eksempel mine spørsmål om rus og seksualitet, er det en fare i at respondenten unnlater å avgi svar som kan oppfattes som sosialt eller moralsk uakseptable (Kleven, 2002, s. 149). Det er ikke mulig å gardere seg helt mot dette, men det er av avgjørende betydning at respondenten tydelig er informert om hvordan anonymitet blir sikret, og får tillit til at informasjonen er i trygge hender.

4.6.1 Begrepsvaliditet

«Med begrepsvaliditet mener vi grad av samsvar mellom begrepet slik det er definert teoretisk og begrepet slik vi lykkes med å operasjonalisere det» (Kleven, 2002, s. 150).

Begrepsvaliditet har altså å gjøre med hvorvidt det målet en bruker, er egnet til å måle det en ønsker å måle. Det kan for eksempel være et eller flere spørsmål i et spørreskjema, som skal være et mål på det teoretiske begrepet eller konseptet «skoletrivsel». Ved spørreskjema er det ordformuleringer som benyttes som verktøy for å kunne si noe om skoletrivsel. En annen

tilnærming kunne for eksempel vært observasjon av atferd. En ville allikevel stått overfor det samme problemet; en må lage kriterier for hva som skal betegne skoletrivsel.

Innen begrepsvaliditet er det vanlig å skille mellom tilfeldige målefeil, og systematiske målefeil. Tilfeldige målefeil er målefeil som oppfører seg tilfeldig (Kleven, 2002, s. 151). Det betyr at det finnes ingen systematikk eller retning på feilene. Det kan for eksempel være om datamaskinen til en av personene svikter så personen ikke får fullført spørreskjemaet. Å begrense tilfeldige målefeil bidrar til god reliabilitet (pålitelighet): «Reliabilitet er her et uttrykk for i hvilken grad data er fri for tilfeldige målingsfeil» (Kleven, 2002, s. 154). Systematiske målefeil derimot har en retning (Kleven, 2002, s. 151). Det kan for eksempel være at en formulering i et spørreskjema ikke er presis, slik at det blir en tendens til at folk svarer på noe litt annet enn det som egentlig skulle være spørsmålet. Begge disse typene av feil kan svekke forskningen.

En måte å styrke validiteten på kan være å stille tilnærmet samme spørsmål flere ganger; to målinger gjør betydningen av tilfeldige feil mindre. Jeg har imidlertid valgt å ikke gjøre dette. Faren er stor for å irritere deltagerne, som i seg selv kan være en fare for kvaliteten på svarene (Haraldsen, 1999, s. 321). Det var også nødvendig å prioritere strengt hvilke spørsmål som skulle med, på grunn av begrensninger i spørreskjemaets lengde.

4.6.2 Tilfeldige målefeil

I planleggingen av undersøkelsen ble det vektlagt å gjøre situasjonen mest mulig lik for alle elevene: «Målingsfeilene kan reduseres ved standardisering av målingsprosedyren» (Kleven, 2002, s. 171). Prosedyren var at den enkelte lærer skulle gjennomføre undersøkelsen i begynnelsen av en skoletime. Dette ble gjennomført ved to av skolene (skole A og B). Jeg hadde selv oversikt over tidspunkt for når svarene kom inn (men ikke knyttet til hvem som har svart), som er en mulighet man kan velge ved bruk av elektronisk skjema. Svarene ved skole A og B kom samlet klassevis, noe som indikerer at de aller fleste ungdommene fullførte undersøkelsen under de strukturerte betingelsene som var satt. Dette er etter min vurdering med på å styrke reliabiliteten. Skole A og B representerte til sammen litt over halvparten av ungdommene som deltok i undersøkelsen. Ved den tredje skolen (skole C) var det ikke mulighet til å bruke samme fremgangsmåte, noe som kom frem sent i prosessen. Denne skolen representerte ca halvparten av potensielle deltagere. Jeg måtte da velge å enten droppe denne skolen eller akseptere disse premissene, og valgte det siste.

Ungdommene ved skole C fikk informasjon samlet i et større felleslokale ved skolen, under en pause i en aktivitetsdag. Lenken til undersøkelsen ble sendt ut til alle samtidig via kommunikasjonsverktøyet «It's learning». Ungdommene var altså i en mindre strukturert skolesituasjon her enn ved skole A og B, som kan tenkes å gi større anledning til for eksempel å snakke med noen eller for andre distraksjoner, noe som kan svekke reliabiliteten. Selv om det var meningen at det skulle svares umiddelbart i denne pausen, skjedde innlevering av svar her i et lengre tidsrom. Ca 50 % av ungdommene ved skole C svarte nokså umiddelbart, mens de resterende 50 % svarte i løpet av den neste uken. Jeg kunne valgt å utelate disse, men vurderte hensynet til å oppnå flere respondenter som viktigere. Men for disse kan svarsituasjonen ha vært mindre strukturert; de kan ha gjort undersøkelsen i et friminutt, på fritiden sammen med venner, eller hjemme. Da er det antagelig større sjanse for at tilfeldige forhold påvirker den som svarer.

Det vil være slik at tilfeldige feil jevner seg ut i det lange løp (Kleven, 2002, s. 155). Det bør bety at stort utvalg og høy svarprosent er en styrke for reliabiliteten. Jo større utvalg, jo større er tendensen til at de tilfeldige feilene nøytraliseres (Haraldsen, 1999, s. 63). Den samlede svarprosenten for alle tre skolene blant elevene som hadde mulighet til å svare, var på 87, 2 %. Medregnet elever som var fraværende ved to av skolene og dermed ikke hadde mulighet til å svare ble svarprosenten noe lavere; 75, 7 %. Det er allikevel en solid svarprosent (Haraldsen, 1999, s. 207). Basert på tidspunkt for innkomne svar så svarprosenten ut til å være noe lavere ved skole C, enn de to andre.

Selv om man ved å nøytralisere de tilfeldige feilene kommer nærmere en «sann» skåre, betyr ikke det at man nødvendigvis måler det man har ønsket å måle. Systematiske feil kan gjøre at man i større eller mindre grad bommer på målet, selv om man måler svært nøyaktig det som man faktisk måler.

4.6.3 Systematiske målefeil

Når det gjelder faren for systematiske feil i spørreundersøkelser er formuleringer på spørsmål og utsagn helt sentralt (Haraldsen, 1999, s. 123). Er man sleivete her, risikerer man at det svares på noe annet enn det er tenkt å spørres om. Likeledes er det viktig at svaralternativene stemmer overens med spørsmål og utsagn.

Forundersøkelsen var det mest sentrale tiltaket for å forsøke å sikre undersøkelsen mot systematiske feil. Å diskutere spørsmålsutkast med noen fra målgruppen er anbefalt (Haraldsen, 1999, s. 109). Det ble i forundersøkelsen lagt vekt på å tilpasse formuleringene til den aktuelle målgruppen ungdom, og deltagerne var derfor fra samme geografiske område og hadde tilnærmet lik alder. Det ble lagt vekt på språklig presisjon, at spørsmålene var enklest mulig gitt det en skulle spørre om, å unngå fremmedord, at spørsmålene var konkrete, og at spørsmålene ikke var ledende (Haraldsen, 1999, s. 130). Jeg har forsøkt å tilpasse språket til ungdommenes dagligtale: «Et helt grunnleggende råd for hvordan spørsmålene skal skrives er derfor at de skal skrives slik folk snakker» (Haraldsen, 1990, s. 91).

Mange av spørsmålene i undersøkelsen var om planer og forventninger. Haraldsen (1999, s. 191) bruker termen «hypotetiske spørsmål» om forhold i fremtiden, og behandler slike som holdningsspørsmål, antagelig fordi disse har mye til felles. I tolkningene og vurderingene av svarene på spørsmål om fremtiden er det lagt vekt på hva svarene forteller «her og nå», det vil si at jeg *ikke* oppfatter svarene som et mål på hva som *faktisk* vil skje i russetiden. Ved enkelte av spørsmålene, som de om deltagelse på russetreff og på russebil, kunne en antagelig oppnådd sikrere data ved å spørre på en litt annen måte. For eksempel når det gjelder russetreff er det vanlig å melde seg på før mars i 3. klasse, og når det gjelder russebuss er det ikke uvanlig å delta allerede fra 1. klasse av. Om man er påmeldt og om man deltar kunne altså vært egne svaralternativ.

Det kan tenkes å ha vært noen systematiske forskjeller mellom hvordan grupper av elever har oppfattet spørsmålene, for eksempel kjønnsforskjeller. Kanskje gir et spørsmål om seksuell trakassering en annen mening for jenter enn for gutter, fordi jenters og gutters erfaring med dette kan være ulike. I hvilken grad denne type forhold spiller inn, er vanskelig å bedømme. Men det kan være noe å ha i bakhodet ved tolkningen av resultatene.

Jeg valgte å ikke selv være tilstede ved gjennomføringen av undersøkelsen. Det å være tilstede kunne tenkes å være en fordel, dersom det oppsto spørsmål eller vanskeligheter med gjennomføringen. Tilbakemeldingene fra respondentene i forundersøkelsen var imidlertid at undersøkelsen var enkel å forstå og gjennomføre. Motsatt kunne det tenkes at en utenforståendes tilstedeværelse kunne påvirke resultatene i en spesiell retning. Noen kunne bli ekstra motivert og legge seg i selen for å utføre undersøkelsen ekstra bra, eller sabotere undersøkelsen hvis en ikke likte personen. Ved ikke å være tilstede i noen av klassene ble situasjonen lik for alle.

Ved skole A og B var det kun de som var på skolen den aktuelle dagen som fikk mulighet til å delta på undersøkelsen, fordi nettadressen ble oppgitt av den enkelte lærer i begynnelsen av en time. Det kan ha vært fellestrekk ved de som ikke var tilstede: Det kan for eksempel tenkes at dette var en gruppe som var overrepresentert når det gjaldt å drikke seg full, eller som i mindre grad trivdes på skolen. Dette er en trussel mot begrepsvaliditeten; det er potensielle feil som virker i en retning (Haraldsen, 1999, s. 253). En høy svarprosent vil kunne begrense effekten av slike forhold.

Det kan være at noen av elevene som svarte ved skole C ikke var tilstede da informasjonsskrivet ble lest opp, noe som kunne tenkes å svekke validiteten. Den viktigste informasjonen var imidlertid også presentert godt synlig på førstesiden av undersøkelsen, så verken etisk eller når det gjelder validitet burde dette utgjøre noe problem.

En trussel mot validiteten kunne være om det var mange som droppet enkelte av spørsmålene. I min undersøkelse var slikt frafall svært lite: På de fleste spørsmål og utsagn var antall som ikke svarte («missing») under ti, av et totalantall på 502 respondenter. Det lave antall «missing» styrker etter min vurdering undersøkelsens validitet.

I og med at undersøkelsen som helhet hadde et rimelig stort utvalg, og det var forholdsvis høy svarrate, vil jeg vurdere at nevnte mulige trusler mot reliabilitet og validitet ikke er så alvorlige at det i særlig grad skulle svekke undersøkelsens verdi. En må ved vurdering av dette også huske utgangspunktet, at validitet ikke er mulig å oppfylle fullt ut: «Alle empiriske data må i prinsippet antas å være influert av både tilfeldige og systematiske målefeil» (Kleven, 2002, s. 183).

4.6.4 Ytre validitet – generaliserbarhet

Ytre validitet har å gjøre med hvorvidt man kan generalisere resultatene man har funnet i et utvalg, til å gjelde også for andre enn de som var i utvalget (Lund, 2002, s. 106). I hvilken grad man kan generalisere fra et utvalg til en populasjon med akseptabel validitet, har i utgangspunktet med om utvalget er tilfeldig trukket fra populasjonen. Men også kunnskap fra andre undersøkelser eller andre kilder kan spille inn: «Det er altså den samlede kunnskap basert på informasjon i og utenfor undersøkelsen som er avgjørende for validitet av en generalisering» (Lund, 2002, s. 126).

En kan se dette som en totrinnsprosess (Lund, 2002, s. 128). Første trinn blir om de som har svart er representative for området utvalget ble trukket fra. Neste trinn blir om en kan generalisere også utover dette, til en større populasjon. Til min undersøkelse definerte jeg først et område hvor russefeiringen tradisjonelt har stått sterkt. Deretter ble en skole i dette området rekruttert ved at en bekjent som jobber ved skolen spurte skolens rektor på mine vegne. De to andre skolene ble rekruttert ved direkte henvendelse til skolenes rektor. Tre skoler takket nei til å delta. Ved skole A og B ble så lærere forespurt av enten rektor eller kontaktperson, om å gjennomføre undersøkelsen i sin klasse. Ved skole C fikk alle elever på den aktuelle studieretning og trinn mulighet til å delta.

I og med at jeg valgte de skolene som var tilgjengelige, er det et bekvemmelighetsutvalg. Det er da et ikke-sannsynlighetsutvalg, som gjør det problematisk å generalisere (Lund, 2002, s. 135). Jeg fikk et inntrykk av de ulike skolene i det begrensede utvalgsområdet gjennom beskrivelser fra respondentene i forundersøkelsen, og rent skjønnsmessig er det ikke noe som tyder på at de tre skolene i mitt utvalg skiller seg veldig fra et tverrsnitt av de andre skolene. Hvorvidt det er store forskjeller mellom de tre skolene i mitt utvalg vet jeg ikke, da jeg av personvern hensyn valgte å la være å spørre om skoletilhørighet. At det kan være store lokale forskjeller når det gjelder oppslutningen om russefeiringen, ble også påvist i studien til Andersen et al. (2016). Her fant man for det første betydelige forskjeller mellom elever fra områder med ulik sosioøkonomisk status, men en fant også forskjeller mellom skoler med nokså lik sosioøkonomisk status. Samlet er min vurdering at det i liten grad er tilrådelig å generalisere til andre skoler eller områder når det gjelder omfangsdataene.

Ved vurderingen av ytre validitet må en også vurdere om generaliserbarheten kan variere med hva som skal generaliseres (Lund, 2002, s. 139). Det kan være at mer strukturelle data fra undersøkelsen, som for eksempel sammenhenger mellom grupper, eller hva som kjennetegner grupper, kan ha generaliseringsverdi. Når det gjelder slike strukturelle data mener jeg at undersøkelsen også kan ha interesse utover utvalget og utvalgsområdet, basert på likheter med utvalget: En ungdomskultur hvor det er vanlig å drikke seg full i helgene, høy grad av oppslutning om russefeiringen, forholdsvis mange russebusser, og forholdsvis høy pengebruk i russefeiringen.

4.6.5 Statistisk validitet

Statistisk validitet har å gjøre med om en sammenheng er statistisk signifikant, det vil si i hvilken grad det er sannsynlig at det finnes en sammenheng, og om denne er rimelig sterk (Lund, 2002, s. 105). Det er i hovedsak to trusler mot denne type validitet: «Brudd på statistiske forutsetninger og lav statistisk styrke» (Lund, 2002, s. 114). Brudd på statistiske forutsetninger kan få konsekvenser for både såkalt «type 1-feil» og «type 2-feil», som vil si at en står i fare for enten å finne en sammenheng der hvor det ikke er noen sammenheng (Type 1-feil), eller ikke finne en sammenheng der hvor det er en sammenheng (Type 2-feil) (Vaus, 2014, s. 230). I begge tilfellene trekker man gale konklusjoner på bakgrunn av resultatene.

Når en tester for statistisk signifikans, undersøker en om sammenhengen man har funnet kan finnes igjen i populasjonen utvalget er trukket fra, eller er resultat av tilfeldigheter (Vaus, 2014, s. 228). Dersom man setter et signifikansnivå på 0,01, betyr det at om man tilfredsstiller kriteriet er det mindre enn en prosents sannsynlighet for at sammenhengen man har funnet, skyldes tilfeldigheter. Selv om det er begrensninger når det gjelder i hvilken grad resultatene fra undersøkelsen kan generaliseres, mener jeg likevel det har nytte å oppgi signifikansverdier. I og med at det i undersøkelsen er variabler på nominal- og ordinalnivå, benyttes Kjikvadrattest for uavhengighet (Pallant, 2016, s. 218). Signifikanser blir oppgitt på 0,001, 0,01 eller 0,05- nivå. Selv om dataene viser forskjeller, må en også vurdere om forskjellene er interessante.

4.7 Analysestrategi

Presentasjonen av dataene gjøres ved hjelp av krysstabeller, som viser prosentvis fordeling på klasstrinn og kjønn, og den totale prosentvise fordelingen. Krysstabeller er egnet til å oppdage sammenhenger mellom variabler (Vaus, 2014, s. 242). Alle analyser er gjort i databehandlingsprogrammet SPSS. Antall respondenter som ikke har svart på et spørsmål eller utsagn («missing»), fremgår i tabellene ved N. Dette er gjennomgående få, med et par unntak. «Missing» er ikke med i analyser. Respondenter som har svart «Vet ikke» eller «Vil ikke svare», er tatt med i krysstabeller men utelatt fra analyser.

De **avhengige variablene** er *Grad av oppslutning om russefeiringen, Forventninger til russefeiringen, Grad av forventet rusbruk* og fire enkeltvariabler om psykososiale forhold.

Uavhengige variabler er *Kjønn, Klassetrinn, Grad av forventet deltagelse, Hyppighet av å drikke seg full* (To ulike variabler) og *Hvorvidt man deltar på russebuss*.

Videre analyse av dataene består i å forsøke å identifisere noen kategorier som kan tenkes å være ekstra utsatt når det gjelder risiko. Kategoriene er ikke ment som noen indeks hvor en betydelig grad av samsvar mellom variablene som er brukt, er en forutsetning. Hensikten er mer å plukke ut en andel ungdommer som skårer på en bestemt måte, og se hvorvidt disse skiller seg ut på ulike variabler knyttet til de tre formene for risiko jeg tar for meg. Kategorien knyttet til risiko for uønskede seksuelle opplevelser er i analysen delt i gutter og jenter. I analysen er alle de avhengige variablene utsagn hvor svaralternativene er Helt enig-Litt enig-Verken enig eller uenig-Litt uenig-Helt uenig (Likert-skala). I fremstillingen i disse tabellene vises summen av svaralternativene «Helt enig» og «Litt enig» i prosent, og det er disse forskjellene som sammenlignes. Til signifikanstesting brukes imidlertid hele fordelingen.

4.7.1 Avhengige variabler

Grad av oppslutning om russefeiringen. For å besvare forskningsspørsmålet om hvilken oppslutning russefeiringen har blant ungdommene i utvalget, er det benyttet fire spørsmål. Første spørsmål er om forventet deltagelse generelt i russefeiringen. Svaralternativene var «Nei», «Ja, vil delta på noe», «Ja, vil delta på en del», «Ja, vil delta på ganske mye», og «Ja, vil delta på nesten alt». Spørsmål to er om antall russetreff en tror en kommer til å delta på, og spørsmål tre er om deltagelse på russebuss/bil/van. Spørsmål fire er om forventet pengebruk i russetiden. Svaralternativene her var «Mindre enn 2000», «Mellom 2000 og 5000», «Mellom 5000 og 10.000», «Mellom 10.000 og 20.000», «Mellom 20.000 og 35.000», «Mellom 35.000 og 50.000» og «Mer enn 50.000».

Forventninger til russefeiringen. For å undersøke hvilke forventninger ungdommene har til russefeiringen er utsagnene «Jeg gleder meg til russetiden» og «Hvis jeg kunne sluppet hele russefeiringen, hadde det vært en lettelse» benyttet. Her var svaralternativene «Helt enig», «Litt enig», «Verken enig eller uenig», «Litt uenig» og «Helt uenig». Den samme skalaen er brukt ved alle utsagn.

Rusbruk til vanlig. Spørsmålet «Drikker du deg noen gang full?» er benyttet for å si noe om alkoholbruk til vanlig. Ifølge respondentene i forundersøkelsen ga en slik formulering mest mening; fordi drikkingen stort sett legges til helgene, og det er vanlig å drikke seg full. De mente også at ungdommene har en felles forståelse av hva å være full innebærer.

Svaralternativene var «Nei», «En sjelden gang», «Omtrent en helg i måneden», «Omtrent annenhver helg», «Nesten hver helg» og «Vil ikke svare». Spørsmålet «Har du noen gang brukt narkotiske stoffer?» er ment å gi en indikasjon på bruk av narkotiske stoffer, men sier ingenting om hyppigheten. Svaralternativene var «Nei», «Ja», «Vil ikke svare».

Forventet rusbruk i russefeiringen. Forventet alkoholbruk i russefeiringen er målt ved spørsmålet «Tror du at du vil drikke deg full i russetiden?» Svaralternativene var «Nei», «Ja, av og til», «Ja, omtrent en gang i uken», «Ja, flere ganger i uken», «Ja, nesten hver dag». For narkotiske stoffer er «Tror du at du kommer til å bruke narkotiske stoffer i russetiden?» benyttet, med svaralternativene «Nei», «Det kan hende» og «Ja, nesten helt sikkert».

Utenforskap – variabler om psykososiale forhold. For å uttrykke potensielle følger av «Utenforskap» har jeg benyttet fire variabler som har å gjøre med psykososiale forhold. Med psykososiale forhold menes forhold av sosial art med psykologisk betydning, som for eksempel trivsel og ensomhet (Store Norske Leksikon, 2017). Når jeg bruker betegnelsen «Utenforskap», mener jeg det ikke i den forstand at de psykososiale variablene utgjør noen indeks som måler utenforskap, men heller at det er variabler som i varierende grad kan knyttes til utenforskap (Pedersen, 2015, s. 22). Det er utsagnene «Jeg trives godt på skolen», «Jeg har en eller flere nære venner», «Jeg føler meg ofte ensom», og «Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen». Utsagnene om å grue for å gå på skolen og ensomhet er hentet fra Ungdataundersøkelsene (Ungdata, 2016). De to andre har jeg konstruert selv. Utsagnene om venner og ensomhet er de jeg skjønnsmessig knytter nærmest til utenforskap. Det å grue seg til skolen og skoletrivsel kan ha en sammenheng med sosiale forhold, men kan også skyldes for eksempel prestasjonsangst eller sosial angst.

De fire variablene har en veldig skjevhet i fordelingene, noe som skaper utfordringer i analyseringen: «Very low frequencies can produce misleading tables and statistics» (Vaus, 2014, s. 164). Også for å kunne bruke kjikvadrattest er det en forutsetning med et visst antall enheter i hver kategori; ikke færre enn 5, og hvertfall ikke færre enn fem enheter i mer enn 20 % av kategoriene (Pallant, 2016). Ved variabelen om *skoletrivsel*, er svaralternativene «Helt uenig» og «Litt uenig» slått sammen i analysen. Ved variablene om *ensomhet* og *grue for å*

gå på skolen er svaralternativene «Helt enig» og «Litt enig» slått sammen. Ved variabelen om *venner* er «Helt uenig», «Litt uenig» og «Verken enig eller uenig» slått sammen.

Variabler knyttet til risiko for uønskede seksuelle opplevelser. Avhengige variabler knyttet til forskningsspørsmålet «Hvilke forhold kan ha sammenheng med risiko for uønskede seksuelle opplevelser?» består kun av enkeltspørsmål og disse fremkommer av tabeller og tabelloverskrifter i kapittel 5.5.

Variabler knyttet til risiko for svekkede skoleprestasjoner. Tilsvarende gjelder for avhengige variabler knyttet til forskningsspørsmålet «Hva er prioriteringen mellom skolearbeid og russefeiring?», som fremgår av tabeller og tabelloverskrifter i kapittel 5.6.

4.7.2 Uavhengige variabler

Kjønn. Variabelen kjønn anser jeg som viktig på bakgrunn av funn av kjønnsforskjeller i datamaterialet, og fordi det ut fra teori er klart at rollen gutter og jenter har når det gjelder uønskede seksuelle handlinger, er ulik (Pedersen, 2015, s. 87).

Klassetrinn. Klassetrinn er en sentral variabel fordi ungdommene i 2. klasse har kommet mye kortere i forberedelsene til russefeiringen, og dermed er det interessant å se hvorvidt de svarer annerledes på spørsmål og utsagn – for eksempel om planleggingen har startet og forventningene er tilstede også for ungdommene i 2. klasse.

Grad av involvering. Tre spørsmål er slått sammen til variabelen «Grad av involvering». Det er det generelle spørsmålet om forventet deltagelse, spørsmålet om russebuss og om pengebruk. Hensikten med variabelen er å avgrense to kategorier, en med lav grad av involvering knyttet til problemstillingen om utenforskap, og en med høy grad av involvering knyttet til problemstillingen om svekkede skoleprestasjoner. Begge disse kategoriene blir sammenlignet med resten av utvalget, på noen avhengige variabler. I og med at jeg valgte å fjerne fra analysen alle som svarte «Vet ikke» på det generelle spørsmålet, og de som ikke svarte på et av spørsmålene («missing»), er antallet som inngår i analysen lavere enn ellers. Dette kan tenkes å ha noe å si for resultatene, hvis de som er tatt ut avviker systematisk fra resten. Jeg vurderte allikevel at det var det beste alternativet.

Hvorvidt man deltar på russebuss. Variabelen består av spørsmålet om man er med på eller planlegger å være med på russebuss. Variabelen er brukt til å undersøke sammenheng mellom

det å ikke være på russebuss, og psykososiale forhold knyttet til utenforskap. Bakgrunnen for variabelen er at det å ikke være på russebuss er blitt knyttet til utenforskap (Opsahl, 2015).

Hyppighet av å drikke seg full 1. Variabelen består av spørsmålet om hvor ofte en drikker seg full til vanlig. Variabelen er brukt til å undersøke sammenheng mellom å ikke drikke seg full, og psykososiale forhold knyttet til utenforskap. Bakgrunnen for variabelen er at en i enkelte områder har funnet negative effekter hos ungdom som i liten grad drikker alkohol (Pedersen, 2015, s. 22).

Hyppighet av å drikke seg full 2. Variabelen består av spørsmålene om hvor ofte en drikker seg full til vanlig, og hvor ofte en tror en vil drikke seg full i russetiden. En kategori av de som hyppigst drikker seg full blir sammenlignet med resten av utvalget på noen avhengige variabler knyttet til problemstillingen «Hvilke forhold kan ha sammenheng med risiko for uønskede seksuelle opplevelser?». I analysen er kategorien delt etter kjønn, fordi det er ulike avhengige variabler som blir benyttet for gutter og jenter. Dette er basert på en antagelse om at risikobildet når det gjelder uønskede seksuelle opplevelser arter seg ulikt for jenter og gutter. Tidligere forskning viser at det i stor grad er jenter som står i fare for å oppleve uønskede seksuelle handlinger, og at det er gutter som i stor grad står i fare for å begå handlingene (Pedersen, 2015, s. 87).

4.8 Etikk

I og med at denne spørreundersøkelsen inneholdt noen sensitive spørsmål, var sikkerheten når det gjaldt det datatekniske særlig viktig. Dataene er blitt lagret på UiO sine servere, og det har ikke vært noen teknisk forbindelse mellom svar og respondent. Det er også et etisk anliggende å gjøre respondentene trygge på at personvern blir ivaretatt. Dette ble formidlet gjennom et skriv som ble lest opp av den enkelte lærer, og ble også formidlet i kortversjon på første side av undersøkelsen. I og med at det var noen spørsmål av sensitiv art, var det også om å gjøre at ungdommene hadde alternativer dersom enkelte spørsmål eller utsagn vakte ubehag. Dette ble ivaretatt ved bruk av svaralternativene «Vet ikke» og «Vil ikke svare», og ved at man fritt kunne komme videre i undersøkelsen selv om man ikke svarte på enkeltspørsmål.

5 Resultater fra undersøkelsen

I dette kapitlet besvares forskningsspørsmålene. De tre første forskningsspørsmålene er rent beskrivende, spørsmål fire er mer analytisk og spørsmål fem og seks er både beskrivende og analytiske. Resultatene i dette kapitlet vil sammen med teori danne grunnlaget for diskusjonen av den overordnede problemstillingen i kapittel 6.

I dette kapitlet vil relevante fordelinger vises i frekvenstabeller etter kjønn og klasstrinn, og totalt. Kvalitative svar fra ungdommene brukes som illustrasjoner og eksempler.

Kjikkvadrattest er benyttet for å undersøke signifikanser, og signifikante sammenhenger er oppgitt. Der hvor «Vet ikke» og «Vil ikke svare» har vært svaralternativer er dette presentert i tabellene, men disse er utelatt fra signifikanstesting. Variablene som er benyttet er beskrevet i kapittel 4.7.

5.1 Hvilken oppslutning har russefeiringen?

Russefeiringens oppslutning har det vært lite kunnskap om. I en undersøkelse fra Oslo i 2015 svarte 79 % av elevene på studiespesialisering ja til at de ville delta i russefeiringen (Andersen et al. 2017). Hvordan ser dette ut i mitt utvalgsområde? For å undersøke oppslutningen om russefeiringen i utvalget er det spurt om forventet deltagelse generelt, deltagelse når det gjelder russetreff og russebuss, og om forventet pengebruk.

Tabell 5.1 I hvilken grad ungdom i utvalget tror de vil delta i russefeiringen – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 502

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Nei	3,4	3,0	2,2	3,5	3,0
Ja, vil delta på noe	23,7	21,1	19,9	20,0	21,1
Ja, vil delta på en del	16,1	13,5	14,7	18,3	15,5
Ja, vil delta på ganske mye	27,1	15,0	14,7	20,0	18,9
Ja, vil delta på nesten alt	27,1	39,8	47,1	36,5	38,0
Vet ikke	2,5	7,5	1,5	1,7	3,4

Note: Kjikkvadrattest: «Ja, vil delta på nesten alt»: $p < .01$. Signifikant. N = 191

De aller fleste tror de vil delta i russefeiringen, men når det gjelder *hvor mye* de vil delta er det stor variasjon. Det er størst andel som svarer at de vil delta på nesten alt, 38,0 %. I 2. klasse er det flere gutter (39,8 %) enn jenter (27,1 %) som svarer dette alternativet. I 3. klasse er kjønnsfordelingen motsatt; 36,5 % blant guttene og 47,1 % blant jentene. Sammenligner man jenter i 2. klasse med jenter i 3. klasse ses en enda større forskjell. I og med at

svaralternativet «Ja, vil delta på nesten alt» er uttrykk for det maksimale man kan delta, er det grunn til å tillegge forskjellen vekt. Kan det være en indikasjon på en endring blant jentene, som innebærer at de prioriterer russefeiringen lavere?

5.1.1 Deltagelse på russetreff og russebuss

Hvor stor andel tror de vil delta på russetreff?

Tabell 5.2 Antall russetreff ungdom i utvalget tror de vil delta på i russefeiringen – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 501

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	<i>Jenter</i>	<i>Gutter</i>	<i>Jenter</i>	<i>Gutter</i>	
Nei	6,8	9,8	12,5	8,7	9,6
Ja, ett russetreff	24,6	18,9	38,2	29,6	27,9
Ja, to-tre russetreff	58,5	53,8	43,4	52,2	51,7
Vet ikke	10,2	17,4	5,9	9,6	10,8

Note: Kjikvadrattest: Ikke signifikant. N = 447

79, 6 % sier de tror de kommer til å delta på ett eller flere treff. Her er det en betydelig større andel av jenter i 2. klasse (58,5 %) enn i 3. klasse (43,4 %) som tror de vil delta på to-tre treff. Dette kan virke rart i og med at det var færre jenter i 2. klasse som svarte de ville delta på nesten alt. Det kan være en ulik forståelse av hva 2-3 treff innebærer. Eller det kan være andre ting enn russetreffene noen av jentene i 2. klasse tenker å prioritere bort. Tabellen under viser fordelingen når det gjelder deltagelse på russebuss:

Tabell 5.3 Andelen i utvalget som svarer ja på om de er med på eller planlegger å være med på russebuss/bil/van – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 500

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	<i>Jenter</i>	<i>Gutter</i>	<i>Jenter</i>	<i>Gutter</i>	
Ja	36,4	53,0	59,3	47,8	49,6
Nei	63,6	47,0	40,7	52,2	50,4

Note: Kjikvadrattest: Jenter i 2. vs 3. klasse: $p < .001$. Signifikant. N = 253. Jenter vs gutter i 2. klasse: $p < .05$.

Signifikant. N = 250

Halvparten av elevene i utvalget sier de er med på eller planlegger å være med på russebuss. Jenter i 2. klasse er de som i minst grad er med eller planlegger å være med på russebuss (36,4 %). Særlig blir forskjellen stor når en ser til jenter i 3. klasse (59,3 %). Dette er samme tendensen som viste seg ved det generelle spørsmålet om forventet deltagelse. En ungdom skriver: «Det er flere og flere russ som går vekk fra buss, men som heller lager vandrerussgrupper. Det er akkurat det samme, med logo, gensere, sang. Eneste forskjellen er at de ikke har buss» (Gutt, 3. klasse).

5.1.2 Forventet pengebruk

Pengebruk i forbindelse med russefeiring har tidvis fått stor medieomtale, særlig knyttet til russebusser. At det er et tema som også engasjerer ungdommene, viste svarene på det åpne spørsmålet. De fleste som kommenterer er opptatt av at pengebruken er overdreven, mens noen poengterer at det er penger de skaffer selv til dette formålet. Forventet pengebruk ses her som uttrykk for oppslutning (Se kap. 4.7). Tallene om forventet pengebruk er usikre, men kan vise tendenser.

Tabell 5.4 Hvor mye penger ungdom i utvalget tror de kommer til å bruke på russeklær, russebus/bil/van og drikke til sammen i forbindelse med russefeiringen – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 475

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Mindre enn 2000,-	7,3	16,1	8,3	13,6	11,4
Mellom 2000,- og 5000,-	24,8	16,9	15,9	15,5	18,1
Mellom 5000,- og 10.000,-	24,8	8,9	15,2	17,3	16,2
Mellom 10.000,- og 20.000,-	8,3	4,8	7,6	6,4	6,7
Mellom 20.000,- og 35.000,-	11,0	14,5	14,4	15,5	13,9
Mellom 35.000,- og 50.000,-	15,6	17,7	28,0	12,7	18,9
Mer enn 50.000,-	8,3	21,0	10,6	19,1	14,7

Note: Kjikvadrattest: Jenter vs gutter i 2. klasse: $p < .01$. Signifikant. N = 233. Jenter vs gutter i 3. klasse: Ikke signifikant. N = 242

Den tydeligste tendensen er at midtkategorien «Mellom 10.000,- og 20.000,-» har den laveste oppslutningen, og det er nokså lik fordeling på begge sidene: 45,7 % forventer å bruke mindre enn 10.000 kroner, mens 47,5 % forventer å bruke mer enn 20.000 kroner. Det er rimelig å tro at dette har en sammenheng med deltagelse på russebus: Blant de som svarte ja på spørsmålet om russebus viste det seg at 90,8 % forventet å bruke 20.000 eller mer i forbindelse med russefeiringen. Blant de som svarte nei forventet 86,5 % å bruke mindre enn 10.000.

En fremtredende forskjell i fordelingen er at 34,9 % av jentene i 2. klasse svarer at de forventer å bruke 20.000 eller mer, mens tilsvarende tall for gutter i 2. klasse er 53,2 %, for jenter i 3. klasse 53,0 % og for gutter i 3. klasse 47,3 %. Dette samsvarer godt med resultatet når det gjelder deltakelse på russebus.

5.1.3 Oppsummering

Oppslutningen om russefeiringen i utvalget ser ut til å være høy. Kun tre prosent svarer nei på om de tror de vil delta i russefeiringen. Samtidig er det stor variasjon når det gjelder *hvor mye* hver enkelt tror de vil delta. Omtrent halvparten deltar eller planlegger å delta på russebuss. Det ser ut til å gå et skille mellom de som er på russebuss og ikke, som for eksempel trer frem når det gjelder hvor mye penger man har tenkt å bruke.

En interessant forskjell er at bare litt over halvparten så mange jenter i 2. klasse som i 3. klasse er eller planlegger å være på russebuss. Det kan for eksempel ha med vansker med organisering å gjøre, eller at det er få busser tilgjengelig. Men det kan også være uttrykk for en endring i måten å være involvert på, hvor færre vil være på russebuss men allikevel ønsker å delta i like stor grad på andre aktiviteter, som for eksempel russetreff.

5.2 Hvilke forventninger har ungdommene?

5.2.1 Generelle forventninger

Forventninger kan tenkes å ha betydning for risiko i russefeiringen. Kanskje kan for eksempel svært høye positive forventninger gjøre at man i mindre grad er oppmerksom på risikoer?

Tabell 5.5 Andelen som svarer helt eller litt enig på om de gleder seg til russetiden – etter kjønn og klassetrinn. I prosent.

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	52,5	59,1	55,1	58,3	56,3
Litt enig	28,0	22,0	25,0	22,6	24,4
Verken enig eller uenig	13,6	14,4	10,3	14,8	13,2
Litt uenig	3,4	3,0	5,1	2,6	3,6
Helt uenig	2,5	1,5	4,4	1,7	2,6

Note: Kjikvadrattest: Ikke signifikant. N = 501

80,7 % av alle sier seg helt eller litt enig i utsagnet «Jeg gleder meg til russetiden». Svært få sier seg helt uenig i utsagnet. Mange av svarene på det åpne spørsmålet omhandler forventninger, og indikerer at mange ikke bare er positive, men har svært høye forventninger: «Jeg gleder meg utrolig mye til russetiden! Tror det blir den beste perioden i livet mitt!», «Rt blir legendarisk, bare å kjøre på!», «GLEDER MEG :DDDDDD», «Yolo». Noen stiller imidlertid spørsmål ved om det er grunnlag for de høye forventningene: «Jeg tror mange har

veldig høye forventninger til russetiden, men vet ikke om det blir stor suksess» (Jente, 2. klasse).

Selv om det er få som svarer at de ikke gleder seg til russetiden, sier allikevel 15,6 % seg helt eller litt enig i at det hadde vært en lettelse å slippe russefeiringen. Den største andelen som svarer dette finner vi blant jenter i 2. klasse (23,7 %). Samlet sett uttrykker altså de fleste i utvalget positive forventninger til russefeiringen, men det ser også ut til å være noe ambivalens hos en andel av ungdommene.

5.2.2 Forventninger til sex

Ungdommenes forventninger til sex i russetiden kan tenkes å ha betydning for risiko når det gjelder uønskede seksuelle opplevelser, særlig i kombinasjon med høy grad av beruselse. Det kan for eksempel tenkes at tilbøyeligheten til å i mindre grad respektere andres grenser når det kommer til sex kan svekkes. Tror ungdommene de kommer til å ha sex med flere enn ellers i russetiden?

Tabell 5.6 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «I russetiden tror jeg at jeg kommer til å ha sex med flere enn ellers» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 496

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	9,3	23,1	3,7	14,2	12,5
Litt enig	16,1	23,1	14,1	19,5	18,1
Verken enig eller uenig	28,0	36,9	27,4	36,3	32,1
Litt uenig	11,0	6,2	11,9	5,3	8,7
Helt uenig	35,6	10,8	43,0	24,8	28,6

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: $p < .001$. Signifikant. Klasstrinn: $p < .01$. Signifikant.

Samlet er det 30,6 % som sier seg helt eller litt enig i utsagnet. Jeg tolker det som at russefeiringen har en spesiell posisjon hos mange av ungdommene når det gjelder sex. Det er betydelige forskjeller når det gjelder kjønn, og også når det gjelder klasstrinn er det forskjeller. Den største forskjellen finner en i 2. klasse, hvor 46,2 % av guttene mot 25,4 % av jentene sier seg helt eller litt enig i at de tror de kommer til å ha sex med flere enn ellers. 33,7 % av guttene i 3. klasse svarer helt eller litt enig, mot 17,8 % av jentene.

Resultatene kan være påvirket av hvor mange som er i kjæresteforhold, men det har jeg ikke tall for. Men det kan bety at antallet som ville svart at de tror de kommer til å ha sex med flere enn ellers dersom de ikke hadde kjæreste, kan være høyere. Forskjellene på kjønn og klasstrinn kan også tenkes å ha en sammenheng med kjæresteforhold, det kan for eksempel

være at en større andel av jentene enn guttene har kjæreste. At man forventer mer sex i russefeiringen trenger imidlertid ikke være unikt; det samme kan være tilfelle for eksempel på festivaler, utenlandsturer, og lignende.

Forventningspress kan tenkes å ha en effekt på risiko: Kanskje gjør en lettere ting en angrer under slikt press, både når det gjelder å respektere grenser og å være tydelig på hva man selv vil i en seksuell situasjon.

Tabell 5.7 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg tror jeg kommer til å føle forventningspress om å skulle ha sex i russetiden» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 495

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	7,7	9,2	3,0	8,8	7,1
Litt enig	16,2	16,0	11,2	20,4	15,8
Verken enig eller uenig	22,2	34,4	23,9	22,1	25,9
Litt uenig	14,5	16,8	16,4	10,6	14,7
Helt uenig	39,3	23,7	45,5	38,1	36,6

Note: Kjikkvadrattest: Kjønn: $p < .05$. Signifikant. Klasstrinn: Ikke signifikant.

Det er få både blant gutter og jenter som sier seg «Helt enig» i at de tror de vil føle forventningspress om å skulle ha sex i russetiden. For begge klasstrinn er det noen flere gutter enn jenter som tror de kommer til å føle forventningspress, og den største forskjellen ser ut til å være at det er dobbelt så mange gutter (29,2 %) som jenter (14,2 %) i 3. klasse som sier seg helt eller litt enig.

Også dette kan tenkes å ha en sammenheng med om man har kjæreste eller ikke; det er rimelig å tro at de som har kjæreste i mindre grad føler forventningspress. Et forhold som også kan spille inn er at færre gutter har debutert seksuelt: Andelen for jenter som oppgir å ha hatt samleie er 75,9 %, mens den for gutter er 60,4 % (Kjikkvadrattest: Kjønn: $p < .001$. Signifikant). Det kan tenkes forventningspresset føles større når en ikke har debutert seksuelt.

5.3 Hva er forventet rusbruk i russetiden?

Rusbruk er som nevnt mye av grunnlaget for hypotesen om risiko knyttet til russefeiringen. Tidligere forskning tilsier at alkohol er det vanligste rusmidlet i forbindelse med russefeiringen (Fjær et al., 2016, s. 329). Jeg spurte om bruk av alkohol i form av hvor ofte man tror man vil drikke seg full. Jeg spurte også om forventet bruk av narkotiske stoffer, og det var 13,8 % av ungdommene som svarte «Det kan hende» eller «Nesten helt sikkert» på spørsmål om de trodde de ville bruke narkotiske stoffer i russetiden. Selv om dataene viste

liten forventet bruk av andre rusmidler enn alkohol, trenger ikke det bety at det reelle forbruket vil være lite – bruken av illegale stoffer vil antagelig kunne skje mer tilfeldig for mange.

Begrepet «full» er benyttet fordi det ifølge deltagerne i forundersøkelsen gir god mening hos ungdommene. En kan ikke bruke disse tallene til å si noe om hvor ofte ungdommene *rent faktisk* kommer til å drikke seg full i russetiden. Men som uttrykk for hvilken posisjon det å drikke seg full har i russefeiringen, mener jeg tallene kan gi god informasjon. Den første tabellen viser hva ungdommene svarte på hvor ofte de drikker seg full til vanlig.

Tabell 5.8 Hva ungdom i utvalget svarer på hvor ofte de drikker seg full – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 500

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Nei	13,7	15,9	11,8	12,2	13,4
En sjelden gang	29,1	18,2	16,2	19,1	20,4
Omtrent en helg i måneden	26,5	19,7	28,7	23,5	24,6
Omtrent annenhver helg	19,7	22,0	25,7	20,9	22,2
Nesten hver helg	11,1	18,9	16,2	20,9	16,8
Vil ikke svare	0,0	5,3	1,5	3,5	2,6

Note: Kjikvadrattest: Ikke signifikant. Testet for forskjeller mellom jenter og gutter i 2. klasse (N=242), og mellom jenter i 2. og 3. klasse (N=251).

39,0 % svarer at de drikker seg full «Omtrent annenhver helg» eller «Nesten hver helg». 13,4 % svarer «Nei» på om de noen gang drikker seg full. Det er en bred fordeling på svaralternativene.

Tabellen nedenfor viser hvor ofte ungdommene vil drikke seg full i russetiden. Her er svaralternativene annerledes, fordi det ifølge deltagerne i forundersøkelsen ikke ga mening å ha samme svaralternativer til vanlig og for russetiden.

Tabell 5.9 Hva ungdom i utvalget svarer på om de tror de vil drikke seg full i russetiden – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 500

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Nei	5,1	9,1	8,1	6,1	7,2
Ja, av og til	23,7	18,9	16,9	15,8	18,8
Ja, omtrent en gang i uken	15,3	10,6	14,0	13,2	13,2
Ja, flere ganger i uken	35,6	29,5	34,6	30,7	32,6
Ja, nesten hver dag	12,7	22,0	16,9	26,3	19,4
Vet ikke	7,6	6,1	9,6	4,4	7,0
Vil ikke svare	0,0	3,8	0,0	3,5	1,8

Note: Kjikvadrattest: Ikke signifikant. Testet for forskjeller mellom jenter og gutter i 2. klasse (N=228), og mellom jenter og gutter i 3. klasse (N=228).

52,0 % svarer at de tror de vil drikke seg full flere ganger i uken eller nesten hver dag i russetiden. 7,2 % svarer «Nei» på om de vil drikke seg full i russetiden, mens 13,9 % svarte «Nei» på om de drikker seg full til vanlig. Det er altså en liten andel som ikke drikker seg full til vanlig, som allikevel tror de vil gjøre det i russetiden. Kanskje sier det også noe om posisjonen alkohol har i russefeiringen. Det er få som svarer «Vet ikke» og «Vil ikke svare» på spørsmålene om alkohol, for begge klassetrinn, som viser at de fleste også i 2. klasse har en oppfatning om hvor mye de vil drikke i russetiden. Funnene støtter en antagelse om at alkohol er det dominerende rusmiddelet i forbindelse med russefeiringen, og at russefeiringen må ses som noe av en unntakstilstand for mange når det gjelder hvor ofte en drikker seg full.

5.4 Er det en sammenheng mellom involvering i russefeiringen, og utenforskap?

Når jeg videre tar for meg utenforskap i forbindelse med russefeiringen, er fokuset russefeiringen som et prosjekt, som kan tenkes å være både definerende og ekskluderende i hele eller deler av den tiden den videregående skolegangen varer (Andersen et al., 2017, s. 10). At det er en aktuell problemstilling illustrerer dette svaret fra en av ungdommene:

Det er så mye press om å være på/med i buss at man nesten ikke klarer å holde seg utenfor. Videre er det sosiale samværet vanskelig for folk uten buss, man sliter med å få blitt med på fester osv. dersom man ikke er på buss (Gutt, 2. klasse)

Det er flere ting i datamaterialet som antyder at utenforskap kan være aktuelt: 8,0 % svarer at de ønsker å være med på russebuss, men ikke har noen å være på, og 12,8 % svarer nei på spørsmål om de er med i en vennegjeng som vil feire russetiden sammen. For å undersøke om dataene viser noen sammenheng mellom involvering i russefeiringen og utenforskap, har jeg definert en kategori av ungdommer som skårer lavt på deltagelse, og sammenlignet denne med resten av utvalget på noen psykososiale variabler knyttet til utenforskap (Se kap 4.7).

Videre gjøres en sammenligning med deltagelse på russebuss, og hvorvidt man drikker seg full eller ikke. I tabellene vises prosentvise tall for svaralternativene «Helt enig» og «Litt enig» summert. På utsagnet om venner er også svaralternativet «Verken enig eller uenig» inkludert, fordi det er så få som sier seg helt eller litt uenig. Om korrelasjoner er signifikante oppgis ved Kjikvadrattest. Slik er fordelingen i *hele utvalget* når det gjelder de psykososiale variablene:

Tabell 5.10 Andelen som svarer helt etter litt enig på ulike utsagn om psykososiale forhold. I prosent.

Utsagn	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg trives godt på skolen (N=499)	65,9	25,9	4,6	2,4	1,2
Jeg har en eller flere nære venner (N=496)	87,1	7,6	3,2	1,0	1,0
Jeg føler meg ofte ensom (N=498)	3,6	6,8	9,8	24,9	54,8
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen (N=498)	4,7	6,3	12,4	21,5	55,2

Note: Kjikvadrattest: Kjønn vs «Jeg trives godt på skolen»: $p < .05$. Signifikant. N=499. Kjønn vs «jeg føler meg ofte ensom»: $p < .01$. Signifikant. N=498. Klassesertrin: Ikke signifikant.

Det er en sterk skjevhet i fordelingen når det gjelder alle utsagnene, som en må ta hensyn til ved vurdering av forskjeller som fremkommer mellom gruppene. Vi ser at de fleste ungdommene trives godt på skolen, men det er en forholdsvis stor andel på 25,9 % som svarer «Litt enig» på utsagnet, som bør bety at de ikke trives veldig godt. De aller fleste sier de har en eller flere nære venner, og 87,1 % sier seg «Helt enig» i dette. Både når det gjelder å ofte føle seg ensom og ofte grue seg til å gå på skolen er det i overkant av 10 % som svarer helt eller litt enig.

5.4.1 Lav involvering i russefeiringen og utenforskap

Kategorien som har lav involvering utgjør 17,7 %. De i utvalget som har svart «Vet ikke» på spørsmål om deltagelse generelt og russetreff er tatt ut av analysene, i tillegg til alle som ikke har svart på et av spørsmålene eller utsagnene. Det gir en lavere N.

Tabell 5.11 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagn om psykososiale forhold, etter grad av involvering i russefeiringen. I prosent.

Utsagn	Involvering		Kjikvadrat	N
	Lav involvering	Resten av utvalget		
Jeg trives godt på skolen	88,0	93,7	NS	423
Jeg har en eller flere nære venner	90,6	97,1	12,9 (df=2)**	424
Jeg føler meg ofte ensom	14,7	7,7	8,0 (df=3)*	424
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	13,3	10,8	NS	419

Note: Signifikansnivå: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Ikke signifikant=NS

De som har lav grad av involvering i russefeiringen skårer lavere når det gjelder skoletrivsel, og å ha en eller flere nære venner. Det er også en større andel som sier de ofte føler seg ensomme blant disse, mens når det gjelder å grue seg til skolen ses ingen forskjell. Jeg gjorde også en beregning med en enda mindre kategori (6,8 %), men her ble utslagene mindre. En

mulig forklaring kan være at de få som velger å ikke involvere seg i det hele tatt er «sterke» personer som går sine egne veier, og dermed ikke skårer lavere på de psykososiale variablene. Dette vil i så fall påvirke resultatene i den minste kategorien sterkest.

5.4.2 Deltagelse på russebuss og utenforskap

Det er først og fremst den sosiale organiseringen rundt russebusser som har vært nevnt i forbindelse med utenforskap (Andersen et al., 2016; Opsahl, 2015). Jeg har derfor også undersøkt forskjellene mellom de som svarer ja (49,6 %) eller nei (50,4 %) på om de er eller planlegger å være på russebuss:

Tabell 5.12 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagn om psykososiale forhold, etter deltagelse på russebuss. I prosent.

Utsagn	Deltagelse på russebuss		Kjikkvadrat	N
	Ikke på russebuss	På russebuss		
Jeg trives godt på skolen	89,7	93,9	21,9 (df=3)***	497
Jeg har en eller flere nære venner	92,9	96,8	18,0 (df=2)***	496
Jeg føler meg ofte ensom	16,3	4,5	26,2 (df=3)***	496
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	14,2	7,8	NS	491

Note: Signifikansnivå: *p<.05, **p<.01, ***p<.001. Ikke signifikant=NS

Slik jeg tolker det, er det noe større utslag her. Særlig gjelder det om man ofte føler seg ensom, men også på skoletrivsel og om man har nære venner er det tydelige forskjeller. Også når det gjelder å grue seg til å gå på skolen synes det å være en viss forskjell. Det er verdt å legge merke til at kun 4,5 % av de som deltar på russebuss sier seg helt eller litt enig i at de ofte føler seg ensom.

5.4.3 Rusbruk og utenforskap

Det å ikke drikke alkohol har vært knyttet til negative psykososiale konsekvenser i noen ungdomsmiljøer (Pedersen, 2015, s. 22). Jeg har skilt ut de som svarer «Nei» (13,8 %) på spørsmål om de noen gang drikker seg full, og sett på hva disse svarer sammenlignet med resten (Variablen er *Hyppighet av å drikke seg full 1*). Det kan altså tenkes at noen i denne kategorien drikker alkohol, de drikker seg bare ikke full.

Tabell 5.13 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagn om psykososiale forhold, etter om de noen gang drikker seg full. I prosent.

Utsagn	Drikker seg full eller ikke		Kjikkvadrat	N
	Drikker seg ikke full	Drikker seg full		
Jeg trives godt på skolen	86,5	92,6	19,6 (df=6)**	486
Jeg har en eller flere nære venner	78,8	97,6	63,4 (df=4)***	485
Jeg føler meg ofte ensom	22,7	8,4	21,9 (df=6)**	485
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	10,8	10,8	13,2 (df=6)*	480

Note: Signifikansnivå: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Ikke signifikant=NS

Utsagnet om man har en eller flere nære venner skiller seg særlig ut her. Av de som svarer «Nei» på om de noen gang drikker seg full sier 78,8 % seg helt eller litt enig i utsagnet, mot 97,6 % i resten av utvalget. Dette er en større forskjell enn vi har sett ellers.

Også når det gjelder ensomhet og skoletrivsel er det en tydelig forskjell. I og med at utsagnet om vennskap synes nærmest utenforskap, kan det se ut som at det å ikke drikke seg full har en sterkere sammenheng med utenforskap, enn hvor mye man er involvert i russefeiringen. Resultatene i dette kapitlet vil bli ytterligere drøftet i diskusjonskapitlet.

5.5 Hva kan ha sammenheng med risiko for uønskede seksuelle opplevelser?

Vi så i teorikapitlet at det kan være grunn til å frykte at det skjer mange overgrep i russetida (Pedersen, 2015, s. 88). Grenseoverskridende seksuell atferd i festsammenheng vil ofte falle sammen med høy grad av beruselse tilstede hos de involverte partene, ulike oppfatninger av hendelsesforløpet, og sjelden vitner tilstede. Det gjør imidlertid ikke handlingene og opplevelsene mindre alvorlige eller mindre uønskede.

I dette kapitlet presenteres først frekvenstabeller på kjønn og klassetrinn, for spørsmål eller utsagn som etter min mening kan ha relevans når det gjelder risiko for uønskede seksuelle opplevelser i russefeiringen. Det er forhold som forventninger til sex, holdninger til normbrytende atferd, oppfatninger om makt, syn på russelåter og russeknuter, og rulling før man selv er russ. I siste del av kapitlet har jeg skilt ut en kategori av jenter og en av gutter som kan tenkes å være mer utsatt for risiko når det gjelder uønskede seksuelle opplevelser, og ser på hva disse gruppene svarer på noen utvalgte spørsmål og utsagn, sammenlignet med resten.

5.5.1 Normbrytende atferd og makt

Tradisjonelt har det å utføre normbrytende handlinger vært noe av essensen i russefeiringen (Hjemdahl, 1999, s. 68). Jeg var i innledningen inne på at hvilke normer og regler som det oppleves både ønskelig og legitimt å bryte, kan endre seg med samfunnsforhold og trender ellers.

Tabell 5.14 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Som russ vil jeg nok bry meg litt mindre om lover og regler i samfunnet» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 494

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	13,0	14,7	2,9	6,1	9,1
Litt enig	20,9	24,8	22,1	25,4	23,3
Verken enig eller uenig	14,8	23,3	19,9	28,1	21,5
Litt uenig	22,6	12,4	18,4	14,0	16,8
Helt uenig	28,7	24,8	36,8	26,3	29,4

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: $p < .05$. Signifikant. Klasstrinn: $p < .01$. Signifikant.

Samlet sier 32,4 % seg helt eller litt enig i påstanden. Det er en viss forskjell mellom klasstrinn; ungdommene i 3. klasse sier seg i litt mindre grad helt eller litt enig. Det kan tenkes å være en effekt av forebyggende arbeid, eller være en modningseffekt; ungdommene i 3. klasse er blitt ett år eldre. For meg ser det ut som at russefeiringen tillegges en litt spesiell posisjon av mange når det gjelder å gi legitimitet til normbrytende handlinger. Men hvilke handlinger det kan gjelde sier ikke svarene noe om.

Russeknuter har hatt en sentral posisjon når det gjelder normbrytende handlinger i russefeiringen (Hjemdahl, 1999, s.13). Mange av knutene har hatt å gjøre med at tabuer rundt sex utfordres. 44,1 % av ungdommene sier seg helt eller litt enig i det er viktig å ta noen knuter i russetiden. Det viser at russeknuter fortsatt har en aktualitet for mange. Men om det gjelder mange av russeknutene eller bare noen få, er usikkert.

Maktubalanser kan ha en betydning når det gjelder risiko for uønskede seksuelle opplevelser, for eksempel ved at den underlegne parten i mindre grad evner å motsette seg ønsker fra den andre parten som går på tvers av hva en selv ønsker.

Tabell 5.15 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg tror mange som er russ føler at de har litt makt overfor yngre elever» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 498

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	28,8	24,4	22,1	19,5	23,7
Litt enig	39,8	32,8	51,5	39,8	41,2
Verken enig eller uenig	20,3	26,7	14,0	23,9	21,1
Litt uenig	9,3	6,9	7,4	8,8	8,0
Helt uenig	1,7	9,2	5,1	8,0	6,0

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: $p < .05$. Signifikant. Klasstrinn: Ikke signifikant.

Et stort flertall av ungdommene mener at det tilligger rollen som russ en viss makt. Det er en kjønnsforskjell her: jenter sier seg i noe større grad helt eller litt enig i utsagnet. Det er ikke gitt hva elevene legger i «makt». Det er heller ikke gitt om denne makten gjelder alle russ, eller bare noen, og i tilfelle hvem. Aldersulikhet i seg selv kan antagelig også spille en rolle når det gjelder makt. I og med at forholdsvis få svarer «Verken enig eller uenig» på utsagnet, tolker jeg det som om begrepet «makt» hvertfall gir mening for elevene, og at det innebærer en ulikhet i posisjon bør være en rimelig tolkning.

5.5.2 Russelåter

Mange russelåter har oppnådd stor popularitet, blant russ men også blant andre, noe antall avspillinger på for eksempel Spotify bekrefter. På utsagnet «Jeg synes det er gøy med russelåter» svarer 47,7 % av ungdommene «Helt enig», og 27,3 % «Litt enig». Et stort flertall synes altså det er gøy med russelåter, og det er ingen kjønnsforskjeller. På utsagnet om tekster i russelåter kan være undertrykkende overfor jenter, er fordelingen en annen:

Tabell 5.16 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg synes noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 499

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	28,8	16,8	31,6	16,7	23,6
Litt enig	33,9	24,4	31,6	26,3	29,1
Verken enig eller uenig	18,6	17,6	21,3	17,5	18,8
Litt uenig	9,3	7,6	9,6	13,2	9,8
Helt uenig	9,3	33,6	5,9	26,3	18,6

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: $p < .001$. Signifikant. Klasstrinn: Ikke signifikant.

63,0 % av jentene svarer helt eller litt enig på utsagnet, mens tilsvarende for guttene er 42,0 %. Det er verdt å legge merke til den relativt store gruppen av gutter som sier seg «*Helt uenig*» i at noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter; 33,6 % i 2. klasse og 26,3 % i 3. klasse. Tilsvarende tall blant jentene er 9,3 % og 5,9 %. Er det de guttene som

har kjøpt eller tenker å kjøpe denne type låter som svarer her? Det viser seg å være noen flere gutter som er på russebuss som sier seg «Helt uenig» i utsagnet: 37,4 % mot 22,3 % (Kjikkvadrattest: $p < .05$. Signifikant).

En annen mulighet er at det kan være uttrykk for mer dypereliggende forskjeller mellom jenter og gutter, når det gjelder holdninger til kjønn og kjønnsroller. Er dette de guttene som Nielsen (2016) antyder at har en «umoden seksualform», som mer hører hjemme i den tidlige puberteten? Det kan også være at graden av politisk bevissthet er høyere hos jentene, at flere er feminister eller at det er forskjeller når det gjelder humor mellom gutter og jenter.

5.5.3 Rulling med tidligere års russ

Tradisjonelt har en del av det sentrale med russefeiringen vært å markere et fellesskap, og dermed også en atskillelse fra «de andre», for eksempel gjennom symboler som farge på klær (Hjemdahl, 1999, s. 36). Men som nevnt har det de par siste årene vært en del negativt fokus i media på at yngre ungdommer, og da særlig jenter, er med og ruller med russebussene. Dette bryter med ideen om russefeiringen som et mer «eksklusivt fellesskap».

Tabell 5.17 Andelen som har vært med på rulling med tidligere års russ – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 500

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Nei	51,3	61,7	41,5	62,6	54,0
Ja, en gang	16,2	22,6	13,3	10,4	15,8
Ja, flere ganger	32,5	15,8	45,2	27,0	30,2

Note: Kjikkvadrattest: Kjønn: $p < .001$. Signifikant. Klassetrinn: $p < .01$. Signifikant.

Ungdommene i 2. klasse må ha vært med i 1. klasse, eller tidligere. Det er store kjønnsforskjeller her. 54,0 % av jentene samlet har vært med på rulling en eller flere ganger, mot 37,9 % av guttene. Kjønnsforskjellen er imidlertid enda større i realiteten, fordi det er langt flere av jentene som har vært med flere ganger; 39,3 % mot 21,0 % blant guttene. En spørsmålsvariant med flere alternativer kunne ha gitt et mer presist anslag over hvor mange ganger det er snakk om, og hvor stor den reelle kjønnsforskjellen er. Det hadde også vært av interesse å vite om noen var med på «rulling» før de begynte på videregående.

En annen ting å legge merke til er at antallet gutter som har vært med i 2. klasse (38,4 %) og 3. klasse (37,4 %) er likt (Kjikkvadrattest: $p < .05$. Signifikant). Forskjellen består i at flere gutter i 3. klasse har vært med flere ganger. Samme tendensen ses i fordelingen blant jentene.

Jeg ville trodd at det var flere i 3. klasse som har vært med, i og med at de har et ekstra år å gjøre det på, men det er altså ikke tilfelle. Det kan være et uttrykk for at dette er et nytt fenomen som øker i omfang. Men det kan også være at det er mer populært å ha med ungdommer som går i 1. klasse på videregående, eller at flere av disse har lyst. Slik jeg tolker tallene er rulling før man selv er russ blitt svært utbredt i utvalgsområdet, og kanskje er dette en sentral endring i tradisjonen russefeiring som har skjedd de siste årene.

5.5.4 Gutter med høy rusbruk

Jeg har skilt ut en kategori av ungdommer som kan tenkes å ha økt risiko i russefeiringen når det gjelder uønskede seksuelle opplevelser. Kategoriene er valgt ut på bakgrunn av hvem som hyppigst drikker seg full til vanlig, og hyppigst forventer å drikke seg full i russefeiringen (Se kap. 4.7). Det å drikke seg full er forbundet med høyere risiko for å være involvert i uønskede seksuelle opplevelser, både for gutter og jenter (Pedersen, 2015, s. 88). Risikobildet ser imidlertid ulikt ut for kjønnene, selv om det individuelt sett kan være mange ulike scenarioer her. Under seg jeg på hvordan guttene i kategorien svarer på utsagn som kan tenkes å være knyttet til risikoforhold, sammenlignet med resten av guttene (Variabelen er *Hyppighet av å drikke seg full 2*).

Tabell 5.18 Andelen gutter som svarer helt eller litt enig på noen utvalgte utsagn, etter med hvilken hyppighet en drikker seg full, og forventer å drikke seg full i russetiden. I prosent.

Utsagn	Hyppighet full		Kjikkvadrat	N
	Høy hyppighet	Resten av utvalget		
Som russ vil jeg nok bry meg litt mindre om lover og regler i samfunnet	48,4	35,1	NS	215
Det er viktig for meg å ta noen knuter i russetiden	56,9	34,0	11,3 (df=4)*	215
Jeg synes noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter	30,8	48,3	9,7 (df=4)*	216
I russetiden tror jeg at jeg kommer til å ha sex med flere enn ellers	57,0	37,8	9,9 (df=4)*	216
Jeg vil foretrekke å være singel i russetiden, for da står jeg friere seksuelt	60,0	30,5	18,2 (df=4)**	216
Jeg tror jeg kommer til å føle forventningspress om å skulle ha sex i russetiden	36,9	23,9	NS	216
Jeg føler nesten hele tiden et press på å skulle være vellykket	43,8	42,0	NS	214

Note: Signifikansnivå: *p<.05, **p<.01, ***p<.001. Ikke signifikant=NS

Det er noen tydelige forskjeller. En større andel av ungdommene i kategorien tror de kommer til å ha sex med flere i russetiden, og en større andel foretrekker å være singel i russetiden. Det er altså høyere forventninger til sex i den utvalgte kategorien.

Det er også en betydelig forskjell når det gjelder viktigheten av å ta noen knuter i russetiden, og å bry seg litt mindre om lover og regler. Det kan antyde at flere i kategorien i større grad kan være villig til å utføre grenseoverskridende handlinger, og ser for seg et større handlingsrom i russetiden enn til vanlig, i hvertfall i teorien. Hvorvidt det får konsekvenser for handling, og hva slags type grenseoverskridende handlinger dette i så fall kan gjelde, er usikkert.

Når det gjelder om noen tekster i russelåter er undertrykkende overfor jenter, er det betydelig færre i kategorien som sier seg helt eller litt enig i dette. Jeg har tidligere nevnt den relativt store andelen gutter som sier seg «Helt uenig» i dette utsagnet; andelen er større blant ungdommene i kategorien (36,9 %) enn blant resten (25,2 %), men forskjellen er ikke veldig stor.

Med bakgrunn i en tanke om at det å drikke seg full ofte kunne tenkes å innebære en form for kompensering, undersøkte jeg også på skolekarakterer. Det var imidlertid ingen forskjeller når det gjaldt standpunktkarakterer til jul i fagene norsk hovedmål og historie. Kanskje er dette eksempel på en type ungdomsmiljø hvor høyt alkoholkonsum går sammen med høy velstand og høy sosial status, men ikke nødvendigvis har de negative effektene som ofte blir forbundet med høy rusbruk (Pedersen, 2015, s. 22).

5.5.5 Jenter med høy rusbruk

Kategorien av jenter er avgrenset tilsvarende den for gutter. Undersøkelser har vist en sammenheng mellom bruk av alkohol og å oppleve uønskede seksuelle handlinger: «I statistisk forstand var særlig tidlig alkoholdebut og høyt alkoholforbruk en sterk prediktor for overgrep» (Pedersen, 2015, s. 88). Skiller jentene i den utvalgte kategorien seg ut når det gjelder andre forhold som kan tenkes å ha med risiko å gjøre? (Variabelen er *Hyppighet av å drikke seg full 2*).

Tabell 5.19: Andelen jenter som svarer helt eller litt enig på noen utvalgte utsagn, etter med hvilken hyppighet en drikker seg full, og forventer å drikke seg full i russetiden. I prosent.

Utsagn	Hyppighet full		Kjikkvadrat	N
	Høy hyppighet	Resten av utvalget		
Jeg er redd for å bli utsatt for seksuelle overgrep i russetiden	32,0	41,3	NS	227
Å være populær i russetiden, vil være viktig for meg	31,4	16,2	NS	230
Jeg tror jeg kommer til å føle forventningspress om å skulle ha sex i russetiden	16,3	20,2	NS	227
Jeg tror jeg kommer til å få mer uønsket seksuell oppmerksomhet i russetiden, enn ellers	36,7	50,8	NS	226
Jeg føler nesten hele tiden et press på å skulle være vellykket	80,4	73,2	NS	230

Note: Signifikansnivå: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Ikke signifikant=NS

Jentene i kategorien ser ut til å være noe mindre redde for å bli utsatt for seksuelle overgrep i russetiden enn resten, og tror også i noe mindre grad at de kommer til å få mer uønsket seksuell oppmerksomhet i russetiden. Forskjellene er ikke så store, men kan allikevel være verdt å nevne, fordi disse jentene i realiteten kanskje burde ha større grunn til bekymring.

Andelen av jenter i den utvalgte kategorien som har vært med på rulling flere ganger, er på 64,7 %, mot 32,5 % blant resten (Kjikkvadrattest: $p < .001$. Signifikant). Disse jentene har altså mer direkte erfaring med hva russefeiring kan innebære, enn resten. Kan det være noe av grunnen til at de er relativt lite bekymret? En ser også at det er en større andel i kategorien som synes det er viktig å være populær i russetiden. Ellers er det verdt å legge merke til den høye andelen av alle jentene som svarer helt eller litt enig på at de nesten hele tiden føler et press på å skulle være vellykket.

5.6 Hva prioriterer ungdommene av skolearbeid og russefeiring?

Dagens generasjon ungdom har vært kalt «Generasjon prestasjon» - noe som indikerer at prestasjon er viktig, på flere arenaer, men ikke minst på skolen. En konsekvens av dårlige skolerresultater kan være at en ikke kommer inn på sitt foretrukne studie, og mister fremtidige muligheter. Hvordan prioriterer ungdommene når det gjelder skole og russefeiring?

Tabell 5.20 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg synes det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 501

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	41,5	53,8	48,5	57,4	50,3
Litt enig	34,7	28,8	39,0	33,0	33,9
Verken enig eller uenig	19,5	10,6	8,8	7,0	11,4
Litt uenig	3,4	3,0	2,9	0,9	2,6
Helt uenig	0,8	3,8	0,7	1,7	1,8

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: $p < .05$. Signifikant. Klasstrinn: Ikke signifikant.

Et stort flertall av ungdommene (84,2 %) sier seg helt eller litt enige i at det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen. Skolearbeidet virker altså å være prioritert. På spørsmål om ungdommene tror de kommer til å bruke mindre tid på skolearbeidet på grunn av russefeiringen kan imidlertid prioriteringen synes å være en litt annen:

Tabell 5.21 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg tror jeg kommer til å bruke mindre tid på skolearbeidet på grunn av russefeiringen» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 500

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	17,9	18,9	11,8	19,1	16,8
Litt enig	35,9	37,1	47,8	37,4	39,8
Verken enig eller uenig	25,6	18,2	16,9	18,3	19,6
Litt uenig	12,8	12,1	8,8	12,2	11,4
Helt uenig	7,7	13,6	14,7	13,0	12,4

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: Ikke signifikant. Klasstrinn: Ikke signifikant.

56,6 % svarer at de er helt eller litt enig i utsagnet. Her er det ingen forskjeller av betydning når det gjelder kjønn og klasstrinn. En mulig tolkning kan være at ungdommene synes det å få gode karakterer er viktigst, men at de fleste allikevel ikke er villige til å ofre russetiden for karakterene, men tenker at de kan få til begge deler. En grunn til at de tror det kan kanskje ha en sammenheng med svarene på neste utsagn:

Tabell 5.22 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg tror lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid når det er russetid» – etter kjønn og klasstrinn. I prosent. N = 499

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	5,1	14,4	16,4	23,5	14,8
Litt enig	21,2	28,0	55,2	38,3	36,1
Verken enig eller uenig	20,3	26,5	13,4	19,1	19,8
Litt uenig	16,9	12,1	10,4	13,0	13,0
Helt uenig	36,4	18,9	4,5	6,1	16,2

Note: Kjikvadrattest: Kjønn: $p < .05$. Signifikant. Klasstrinn: $p < .001$. Signifikant.

Det mest iøynefallende her er forskjellen mellom klasstrinn: 67,1 % av ungdommene i 3. klasse sier seg helt eller litt enig i at de tror lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid i

russetiden, mot 34,8 % i 2. klasse. Det gir grunn til å spørre om ungdommene i 3. klasse har en type informasjon som de i 2. klasse ikke har. Det kan for eksempel være at en del av lærerne har signalisert noe slikt, eller at viktige prøver er tilpasset russetiden. Men det kan også tenkes at det er en slags rasjonalisering fra de ungdommene som skal bruke mye tid på russefeiringen.

På et utsagn om det blir enkelt å kombinere russefeiring med skolearbeid, er det kun 7,2 % som sier seg «Helt enig». Guttene er litt mer tilbøyelig til å si at det blir enkelt å kombinere (Kjikkvadrattest: Kjønn: $p < .05$. Signifikant). Det kan være et uttrykk for at guttene tar lettere på skolearbeidet, eller at de føler seg mindre presset generelt når det gjelder å prestere.

Fordelingen på et utsagn om vellykkethetspress kan kanskje antyde noe slikt:

Tabell 5.23 Andelen som svarer helt eller litt enig på utsagnet «Jeg føler nesten hele tiden et press på å skulle være vellykket» – etter kjønn og klassetrinn. I prosent. N = 496

Svaralternativ	2. klasse		3. klasse		Totalt
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	
Helt enig	35,6	13,2	31,6	15,0	24,0
Litt enig	34,7	22,5	44,1	35,4	34,3
Verken enig eller uenig	10,2	31,0	16,2	23,0	20,2
Litt uenig	9,3	14,0	5,1	19,5	11,7
Helt uenig	10,2	19,4	2,9	7,1	9,9

Note: Kjikkvadrattest: Kjønn: $p < .001$. Signifikant. Klassetrinn: $p < .05$. Signifikant.

75,7 % av jentene i 3. klasse sier seg helt eller litt enig i utsagnet, mens det samme gjelder for 50,4 % av guttene. Tilsvarende i 2. klasse er 70,3 % for jentene, og 35,7 % for guttene.

Jentene føler altså i mye høyere grad press enn guttene, mens ungdommene i 3. klasse føler mer press enn de i 2. klasse. Det mest tankevekkende synes jeg imidlertid er den høye andelen samlet som sier seg helt eller litt enig i at de nesten hele tiden føler et press på å skulle være vellykket. Hvor mye av et slikt vellykkethetspress som har med skole å gjøre, blir et åpent spørsmål. Sannsynligvis handler det om en kombinasjon av faktorer.

5.6.1 Ungdommer med høy grad av involvering i russefeiringen

Også når det gjelder skolerestultater har jeg forsøkt å definere en kategori. Den består av en andel av de som er mest involvert i russefeiringen (Se kap. 4.7.3).

Tabell 5.24 Andelen som svarer helt eller litt enig på noen utvalgte utsagn, etter grad av involvering i russefeiringen. I prosent.

Utsagn	Involvering		Kjikkvadrat	N
	Høy involvering	Resten av utvalget		
Jeg synes det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen	64,8	86,8	27,3 (df=4)***	424
Jeg tror jeg kommer til å bruke mindre tid på skolearbeidet på grunn av russefeiringen	74,0	57,7	22,6 (df=4)***	423
Jeg tror lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid når det er russetid	57,4	52,4	NS	422
Jeg tror det blir enkelt å kombinere russefeiring med skolearbeid	27,8	21,5	NS	421
Jeg føler nesten hele tiden et press på å skulle være vellykket	48,1	59,8	NS	422

Note: Signifikansnivå: *p<.05, **p<.01, ***p<.001. Ikke signifikant=NS

Ungdom i kategorien med høy involvering prioriterer å få gode karakterer noe lavere enn resten, men også blant disse er det et flertall som sier seg helt eller litt enig i at det er viktigere å få gode karakterer. Noen flere i kategorien tror også de kommer til å bruke mindre tid på skolearbeidet, noe som virker rimelig. På de andre utsagnene er det kun mindre forskjeller. Presterer ungdommene med høy deltagelse dårligere på skolen? Det kunne i så fall bety en økt risiko for ikke å få fullstendig vitnemål. Det ser ikke slik ut, basert på standpunkt karakterene til jul i norsk hovedmål og historie. Dataene viser ingen forskjeller.

5.7 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet sett på resultatene fra undersøkelsen, og forskningsspørsmålene er besvart. Oppslutningen om russefeiringen må sies å være høy, og det samme må sies om forventningene. Alkohol ser ut til å være det sentrale rusmidlet, og russefeiringen fremstår som noe av en unntakstilstand når det gjelder hvor ofte en drikker seg full.

Det ble funnet en sammenheng mellom lav involvering i russefeiringen og i større grad føle seg ensom, i mindre grad ha nære venner, og i noe mindre grad trives på skolen. Enda sterkere sammenheng ble imidlertid funnet mellom det å ikke drikke seg full, og i mindre grad ha nære venner. Forventningene til sex er høye hos en andel, og mange mener rollen som russ innebærer en viss maktposisjon. Andelen som har rullet med russebil før de selv er russ vil jeg karakterisere som svært høy, særlig blant jentene. Det virker vanlig å gjøre dette allerede i 1. klasse på videregående. Ca 30 % av guttene sier seg helt uenige i at noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter, noe som kan synes som en høy andel. De aller

fleste ungdommene svarer at de prioriterer karakterer fremfor russefeiring, men vil også delta i russefeiring. En forskjell mellom klassetrinn når det gjelder om lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid, kan antyde at en andel av ungdommene har informasjon om dette.

Funnene fra kapitlet tas med videre til drøftingen av den overordnede problemstillingen i neste kapittel: *Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser eller svekkende skoleprestasjoner?*

6 Diskusjon

I dette kapitlet drøftes den overordnede problemstillingen i lys av funnene i datamaterialet og teori. Jeg diskuterer kun om russefeiringen *kan* bidra til økt risiko for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser og svekkede skolerresultater. Jeg tar ikke for meg beskyttende faktorer, som kan tenkes å eliminere risiko. Det betyr at jeg heller ikke kan si noe om hvilken risiko russefeiringen reelt innebærer.

Av de tre perspektivene har risiko for uønskede seksuelle opplevelser fått bredest plass i diskusjonen, fordi mer av datamaterialet var relevant for denne problemstillingen, og fordi jeg vurderte funnene i datamaterialet på dette området som mest interessant. Ved diskusjonen av utenforskap ses russefeiringen som et prosjekt, som kan tenkes å være sosialt definerende under hele eller deler av skolegangen på videregående skole. Ved de to andre perspektivene er russefeiringen definert som det som skjer i russetiden.

6.1 Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap?

Utgangspunktet for kapitlet er funn i datamaterialet av sammenhenger mellom lav involvering i russefeiringen, og lav skåre på noen psykososiale variabler som jeg knytter til utenforskap. Det er å ha nære venner, skoletrivsel, ensomhet, og grue for å gå på skolen (Se kap 4.7 om variabler).

Å tidvis kjenne på vonde følelser på grunn av utenforskap vil antagelig være en del av mange, kanskje de fleste menneskers liv. Det å være en del av en gruppe som vurderes som attraktiv, kan synes å være særlig viktig for ungdom (Frantzen, 2012, s 191). Rektor ved Sandvika videregående skole, Arne F. Opsahl, er urolig for utviklingen ved sin skole:

Men det som virkelig bekymrer meg er den brutale ekskluderingen russeforberedelsene fører med seg...verst er vel følelsen av å bli utestengt, ikke bli bedt med på fester og annet som skjer i regi av en felles buss, og dette utenforskapet kan vare gjennom alle tre årene på videregående. (Opsahl, 2015)

En viss andel av ungdommene i utvalget svarer at de ønsker å være på russebuss men ikke har noen å være på, og en andel har ingen vennegjeng å feire russetiden sammen med. Dette er forhold som kan tenkes å indikere utenforskap.

6.1.1 Involvering i russefeiringen og utenforskap

Jeg fant at de som i liten grad var involvert i russefeiringen, oftere følte seg ensomme, i mindre grad hadde en eller flere nære venner og trivdes noe dårligere på skolen, enn resten. Det kan tyde på en sammenheng mellom lav involvering i russefeiringen og utenforskap. Man kan ved denne type analyser *ikke* vite hva som påvirker hva, selv om man finner en sammenheng. Det kan for eksempel være at de som har færre venner og er mer ensomme er mer introverte personligheter, og i mindre grad *ønsker* å være involvert i russefeiringen. Men det kan også tenkes at det er ekskluderende mekanismer i ungdomsmiljøet som gjør at de i mindre grad er involvert i russefeiringen.

6.1.2 Russebuss og utenforskap

Andersen et al. (2017) beskriver russebussfellesskapene som sentrale for den sosiale organiseringen ved en skole. I utvalget i min undersøkelse var det ca halvparten av ungdommene som deltok eller planla å delta på russebuss. Dataene viste at også de som ikke var på russebuss i større grad følte seg ensomme, i mindre grad hadde nære venner og trivdes dårligere på skolen, enn resten. Særlig tydelig var forskjellen når det gjaldt ensomhet: Mens 16,3 % av de som ikke var på russebuss svarte helt eller litt enig på at de ofte følte seg ensomme, gjaldt dette bare for 4,5 % av de på russebuss. Sammenhengen sier ingenting om årsak. Det kan på den ene siden være at de som deltar på russebuss er de som i stor grad har nære venner og i liten grad er ensomme i utgangspunktet. På den andre siden kan det være at noen ikke *får* delta på russebuss, og på den måten blir holdt utenfor.

En ungdom kommenterer: «En russebuss er veldig typisk bestående av en kjernegjeng, som har holdt sammen siden ungdomsskolen, om ikke barneskolen. På videregående møter man nye folk, og man lager nye venner. Gjengen økes stadig» (Gutt, 2. klasse). Flere skrev noe av det samme. Hvis mange russebussfellesskap dannes med bakgrunn i vennegjenger fra tidlig av er kanskje disse i utgangspunktet del av et mer solid sosialt nettverk som gjør at de har flere nære venner og føler seg mindre ensomme. Det kan også bety at dannelsen av

russebussefellesskap heller forsterker allerede eksisterende sosiale strukturer, enn at det dannes nye grupper på tvers av slike.

Utenforskap er ingen statisk størrelse, og hvorvidt man definerer noe som utenforskap vil kunne avhenge blant annet av faktiske omstendigheter, tolkninger, følelser og forventninger. De fleste av ungdommene er antagelig også del av andre vennegrupper. Men hvis russebussefellesskapene har en slags definisjonsmakt når det gjelder for eksempel hvem som blir bedt på fester og lignende, er det rimelig at de som i liten grad får være en del av dette, og som ønsker det, kan oppleve det som brutalt. Mange kommentarer fra ungdommene i utvalget gjaldt utenforskap, noe som indikerer at det er et aktuelt tema. En ungdom kommenterer: «Som et mulig alternativ for å bekjempe den utestengelsen enkelte føler, tror jeg arrangementer for ALLE russ på en skole er veldig bra initiativ» (Jente, 3. klasse).

Både lav grad av involvering i russefeiringen og det å ikke være på russebusse viste altså en sammenheng med å føle seg ofte ensom, i mindre grad ha nære venner og i mindre grad trives på skolen, som jeg knytter til utenforskap. Sammenhengen var litt sterkere for de som ikke var på russebusse. Men er det andre forhold som kan tenkes å ha større sammenheng med utenforskap?

6.1.3 Rus og utenforskap

Russefeiringen er knyttet til alkoholbruk og det å drikke seg full: 52 % av ungdommene i utvalget svarte at de tror de vil drikke seg full flere ganger i uken eller nesten hver dag i russetiden. Pedersen (2015) beskriver det å ikke drikke alkohol nærmest som en type sosialt avvik i visse ungdomsmiljøer: «Statistisk finner vi at sein alkoholdebut og tørr ungdomstid er knyttet til ensomhet, svake vennenettverk, sein sexdebut og psykososiale problemer» (Pedersen, 2015, s. 22). I og med at rusbruk i form av å drikke seg full virker å være en så integrert og sentral del av russefeiringen, er det også vanskelig å skille disse fra hverandre analytisk; de fleste som har høy involvering i russefeiringen vil også ha høy rusbruk.

Dataene mine viser at blant de som drikker seg full en sjelden gang eller oftere er det 97,6 % som sier seg helt eller litt enig i at de har en eller flere venner. Det samme gjelder for 78,8 % av de som ikke drikker seg full. Også blant de 13,6 % som svarer «Nei» på om de noen gang drikker seg full, sier et flertall (60,6 %) seg **helt enig** i at de har en eller flere venner. Andelen er imidlertid mye høyere blant de som drikker seg full «Omtrent en helg i måneden» (92,6 %),

«Omtrent annenhver helg» (94,6 %) og «Nesten hver helg» (96,4 %). Det kan være at de som ikke drikker seg fulle ikke har noen å drikke seg fulle sammen med. Men det kan også være at en ved å velge å ikke drikke seg full ekskluderes fra de sosiale fellesskapene hvor dette er sentralt, som for eksempel deltagelse på russebuss.

6.1.4 Et alternativ å droppe russefeiringen?

Det var en andel på 15,6 % som sa seg helt eller litt enig i at det hadde vært en lettelse å slippe russefeiringen, og for jenter i 2. klasse var andelen på 23,7 %. Det var imidlertid kun 3,0 % som svarte at de ikke ville delta i russefeiringen. Det kan tyde på en viss ambivalens blant noen. Kan det bety at man definerer seg selv ut, hvis man lar være å delta? Frykten for utenforskap kan være grunn til å delta på russebuss:

Skal jeg nevne en ting så vil jeg si at jeg angrer litt på at jeg ble med på buss, ble med i 1. klasse fordi jeg var redd for at jeg ikke kom til å ha et sosialt liv uten. Nå har jeg betalt 35.000 i budsjett og mye mer utenom det i klær osv, og grunnen til at jeg angrer er at jeg nå føler at jeg må være med veldig mye...kjenner flere som føler det slik, og tror det er et kjent fenomen blant russen 2016 (Gutt, 3. klasse)

Utsagnet kan tolkes som at man må bestemme seg svært tidlig angående deltagelse på russebuss, og at det fungerer som en inngangsbillett til sosiale nettverk, men samtidig kan innebære forpliktende avtaler med høye beløp involvert. I 1. klasse har man gjerne begrenset oversikt og lite grunnlag til å ta en slik avgjørelse på. Det er leit om ungdom tar på seg større forpliktelser som de i ettertid angrer på. Kan det være at ungdommene trenger litt hjelp her, med å få synliggjort alternativer? I og med at avgjørelser ser ut til å bli tatt tidlig, bør i så fall den type bevisstgjøringsarbeid også begynne tidlig.

Om funnene betyr at noen ungdommer ønsker å droppe russefeiringen men opplever å ikke kunne gjøre dette, synes jeg ikke det er grunnlag for å konkludere med. Men at en andel ungdommer opplever en viss ambivalens når det gjelder å delta i russefeiringen eller ikke, synes jeg mye kan tyde på.

6.1.5 Oppsummering

Problemstillingen som er diskutert i dette kapitlet er: Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap? «Russefeiringen» ses her som et prosjekt, som kan tenkes å legge mye av premissene for den sosiale organiseringen i ungdomsmiljøet og ved skolen. Min vurdering er at det *kan tenkes* at russefeiringen bidrar til utenforskap, men det er vel så sannsynlig at utenforskap kan ha å gjøre med alkoholbruk i form av å drikke seg full, og med allerede eksisterende sosiale strukturer. Og at disse kan tenkes å forsterkes og utvides for eksempel ved dannelsen av russebussefellesskap.

Jeg fant sammenhenger mellom lav grad av involvering i russefeiringen og det å ikke være på russebusse, og i mindre grad ha nære venner, i større grad føle seg ensom, og i noe mindre grad trives på skolen. Det kan tyde på en sammenheng mellom involvering i russefeiring og utenforskap. En kan ved denne type analyser ikke vite hva som skyldes hva, som betyr at det *ikke* er grunnlag for slutte at utenforskap skyldes lav involvering i russefeiringen. Den sterkeste sammenhengen når det gjaldt utenforskap ble funnet mellom det å ikke drikke seg full og i mindre grad ha nære venner. Det stemmer overens med hva Pedersen (2015, s. 22) beskriver.

I og med at det å drikke seg full ser ut til å være en så sentral og integrert del av feiringen, er det også vanskelig å skille å drikke seg full og involvering i russefeiringen analytisk. Men en kan stille spørsmål ved om hvorvidt man drikker seg full eller ikke kan være en underliggende faktor når det gjelder utenforskap. Flere kommentarer fra ungdommene beskrev at dannelsen av russebussefellesskap ofte skjedde ut fra allerede etablerte vennenettverk. Det kan bety at dannelsen av russebussefellesskap forsterker allerede eksisterende fellesskap. Det ble også påpekt at russefellesskapene utvides med andre ungdommer en blir kjent med på videregående skole. Kanskje en viktig faktor for om man er aktuell for en slik tilknytning er om man drikker seg full eller ikke? I så fall kan det støtte en antagelse om at alkoholbruk kan være et ekskluderingskriterie når det gjelder for eksempel deltagelse på russebusse. Men det kan også være at de som ikke drikker seg full heller ikke ønsker å være en del av russebussefellesskap.

6.2 Kan russefeiringen bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser?

I dette kapitlet vil jeg se på ulike forhold som kan tenkes å gi forhøyet risiko for uønskede seksuelle opplevelser i russefeiringen. Høy rusbruk ses som et underliggende premiss for økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser under russefeiringen, selv om de med lav rusbruk også kan være involvert i den type hendelser. Datamaterialet viste at det å drikke seg full står sentralt i feiringen for mange: 52,0 % svarte at de trodde de ville drikke seg fulle flere ganger i uken eller nesten hver dag i russetiden. Jeg vurderer betingelsen om høy rusbruk tilstede og kommer ikke til å diskutere rusbruk mer spesifikt. Men rusbruk vil være med som en helt sentral faktor gjennom hele kapitlet, og et viktig poeng når det gjelder risiko for uønskede seksuelle opplevelser er at det kan handle om et sammenfall av flere faktorer.

I en studie om ungdom, rus og seksualitet nevnes russefeiringen spesielt: «Mange overgrep skjedde i russetida» (Pedersen, 2015, s. 88). Russefeiringen oppfattes ofte som en svært liberal arena for sex (Fjær et al., 2015, s. 960), som også kan antyde forhøyet risiko for uønskede seksuelle opplevelser. Forholdene jeg tar for meg er forventninger til sex i russetiden, holdninger til normbrytende atferd, syn på russelåter, og rulling med yngre ungdommer.

6.2.1 Forventninger om sex i russetiden

En betydelig andel av ungdommene i utvalget så ut til å knytte visse seksuelle forventninger til russefeiringen: 40,3 % av guttene svarte helt eller litt enig på om de tror de kommer til å ha sex med flere i russetiden, mens tilsvarende for jentene var 21,3 %. Forskjellen mellom kjønn er i realiteten større, fordi det blant guttene er 18,9 % som sier seg «Helt enig», mens dette kun gjelder 6,3 % av jentene. Her er det rimelig å tro at andelen som er i kjæresteforhold kan påvirke resultatene, som kan tilsi at en større andel ville hatt høyere forventninger til sex hvis de var single.

Det kan tenkes at høye forventninger til for eksempel å ha det gøy, sjekke damer, oppnå sex, kombinert med høy rusbruk, kan øke risiko: «Menn får redusert impuls kontroll, og kvinner blir dårligere istand til å forsvare seg» (Pedersen, 2015, s. 88). Høy rusbruk gir også mindre sensitivitet overfor andres behov og grenser. Dersom forventningene for eksempel er dannet fra myter og fortellinger om «fri sex» og «alt» er lov, kan det innebære forhøyet risiko. Det

var noen kommentarer fra ungdommene som kan tolkes som at det er knyttet forventninger til sex til russetiden: «Jeg skal pule damer» (Gutt, 2. klasse) og «Husk kondom! Spre glede, ikke aids...» (Gutt, 3. klasse).

Vi har sett at det legges store summer i russefeiringen, og for en del av ungdommene er det antagelig den største investeringen så langt i livet. En ungdom kommenterer, når det gjelder utvelgelse av personer til buss: «...og at dette er en person man er villig til å investere i et prosjekt sammen med» (Gutt, 3. klasse). Utsagnet kan tolkes som at ungdommen ser penger som går inn i russefeiringen som en investering, og en investering vil man ha en avkastning på. En annen ungdom skriver: «Hvis jeg ikke er med hele tiden og så mye jeg kan på rulling vil jeg komme til å føle at disse pengene er et “waste”» (Gutt, 3. klasse).

Hva er det spesifikt med festingen som kan tenkes å være avkastning? For det første kan det være festingen i seg selv; samhold og «effervescence»; noe som bygger opp til en helt spesiell følelsesmessig tilstand. For det andre kan det være oppmerksomhet og å bli sett av de riktige folkene, og det kan være interesse hos aktuelle partnere. Og for det tredje kan det være sex. Det er helt legitimt å ønske seg sex, og for de fleste fører det kanskje bare til at en enten har mer sex, eller blir skuffet. Men det kan også tenkes å øke tilbøyeligheten hos noen, til å gå litt lenger i å skaffe seg det, ved å pushe grenser. Det kan for eksempel være å ta med yngre på rulling, eller å forsøke å påvirke noen til å drikke mer, eller i mindre grad respektere grenser.

Flørt og spenning knyttet til potensielle partnere er noe av det helt sentrale ved denne type festing. Forventninger til sex vil man antagelig finne i alle omgivelser hvor denne type festing foregår; hjemmefester, gå ut på byen, festivaler og lignende. Om det kan innebære en økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser må ses i sammenheng med andre faktorer.

6.2.2 Normbrytende atferd

Det å gjøre handlinger som bryter med etablerte samfunnsnormer og autoriteter, har vært noe av det helt sentrale ved tradisjonen russefeiring (Hjemdahl, 1999, s. 94). Russeknutene synliggjør dette. Dataene viste at det for nesten 45 % av elevene i utvalget fortsatt i noen grad er viktig å ta russeknuter. Etter min oppfatning har det i samfunnet vært en viss aksept for at russ bryter normer, regler og grenser ved for eksempel å spille høy musikk, drikke på offentlig sted, parkere ulovlig og lignende. Problemet kan være om det hos noen kan bidra til

en mer *generell følelse* av å ha rett til å gå over grenser, for eksempel når det gjelder sex, dersom sex og seksuell konkurranse er en sentral motivasjon.

Russ kan oppleve å få en mer liberal behandling fra politiet enn hva som gjelder ellers (Corsero & Johannesen, 2013, s 24; Sande, 2000, s. 176). Inntrykket jeg har er at det gjelder uskyldige forhold. Faren kan allikevel være at en liberalitet fra politiets side kan forsterke en oppfatning om at man som russ kan tøyse grenser og har en viss rett til å bryte med normer og regler. Og at det kanskje for *noen*, spesielt i rus, kan være vanskelig å skille mellom hvilke forhold denne liberaliteten gjelder, og hva den ikke gjelder. Det er heller ikke utenkelig at en opplevelse av liberalitet for noen kan være med å rettferdiggjøre mer alvorlige handlinger, for eksempel når det gjelder sex.

Min vurdering er at det å ha en oppfatning om at man mer legitimt kan bryte grenser, i kombinasjon med rus, *kan* bidra til økt risiko for å bli involvert i uønskede seksuelle opplevelser. Men selv om man har en slik oppfatning, trenger det ikke å vise seg i atferd. Hvilken type grenseoverskridende handlinger som legitimeres av en slik oppfatning, og om det oppstår muligheter hvor en slik atferd kan komme til uttrykk, vil ha betydning.

6.2.3 Russelåter

Nedvurderende stereotypier av kvinner er forbundet med det å begå seksuelle krenkelser (Pedersen, 2015, s. 89). Dataene fra undersøkelsen viste at et stort flertall synes det er gøy med russelåter, og at dette gjaldt begge kjønn. Når det gjaldt om noen av tekstene i russelåtene er undertrykkende overfor jenter, var 63,0 % av jentene helt eller litt enig i dette, mot 42,0 % av guttene. Men når en ser på hvem som sier seg **helt uenig** i at noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter, trer en enda tydeligere kjønnsforskjell frem: 30,2 % av guttene svarer dette, mot bare 7,2 % av jentene. En ungdom kommenterer: «Syns folk som blir provosert av drøye tekster i Russesanger kan ta seg en bolle. Slutt å vær så jævla følsomme det er bare sanger, ikke ta alt bokstavelig» (Gutt, 2. klasse). Er låttekstene bare ironi og tull?

Einar Engelstad fra Bergens Tidende har anmeldt noen russelåter fra 2016: «Russelåt er knapt noen hedersbetegnelse. Men mye er likevel bedre enn sitt rykte. Til gjengjeld er de verste en kvalm saus av kvinneforakt, fyll, dop og sex» (Bergens Tidende, 2016). Det kan være at guttene som svarer «Helt uenig» er de som selv har vært med og kjøpt en russelåt med den

type tekst, og at det er et forsvar. En annen mulighet er at tekstene kan avspeile mer dypereliggende holdninger til kjønn og kjønnsroller som en andel av ungdommene, og da særlig guttene, kjenner seg igjen i. Og som jentene i mindre grad aksepterer.

Sexistiske og kvinneundertrykkende tekster i musikken er ikke noe nytt: «We hear about cunts being fucked until backbones are cracked, asses being busted, dicks rammed down throats, and semen splattered across faces» (Rebollo-Gil & Moras, 2012, s. 127). Et karakteristisk trekk ved denne type tekster er at det innebærer en *objektivisering* av kvinnen; kvinnen har sin verdi i kraft av sitt utseende og sitt kjønn, og fungerer som et redskap for å tilfredsstille mannen, og særlig mannens seksuelle driv. En ungdom uttrykker det jeg tolker som en referanse til amerikansk rap: «Bitches and hoes» (Gutt, 2. klasse).

Det nedvurderende innholdet i den amerikanske rap-musikken kan ses som en refleksjon av reelle normer og atferdsmønstre i deler av samfunnet (Herd, 2014, s. 583). En tolkning kan være at også russelåtene hentes fra en virkelighet som er kjent fra før, og som har å gjøre med hvordan kjønnsrollene spilles ut i dagens samfunn. Det kan for eksempel minne om observasjonene Harriet Bjerrum Nielsen (2014) gjør seg i skolehverdagen på ungdomsskolen, hvor det ifølge henne skjer en endring i defineringsmakt hvor noen gutter blir toneangivende, mens jentene i større grad defineres av og reduseres til kropp og utseende (Nielsen, 2014).

Det kan også tenkes å være miljøer av gutter og menn som har kvinnenedvurderende holdninger under visse omstendigheter. Da kan russelåtene gi en anledning til å la denne type holdninger komme mer eksplisitt til uttrykk, fordi russetradisjonen legitimerer det, som opposisjon og tull. Tolket slik kan russelåtene også tenkes å være et uttrykk for myter og forventninger i noen miljøer, om hvor vilt det er i russetiden.

En annen tolkning kan innebære å se russelåtene som et uttrykk for en protest mot en endret mansrolle. En forskyvning fra tradisjonelle mannsidealene til en mer feminisert maskulinitet er hevdet å kunne skape problemer for noen gutter i dag (Nielsen, 2014, s. 213; Klyve, 2016, s. 14). Connell (2000, s. 137) mener noen gutter kan svare på en slik degradering av maskulinitet ved for eksempel slåssing og seksuelle erobringer, som også kan tenkes å bidra til en forhøyet risiko for uønskede seksuelle opplevelser.

Et annet spørsmål er om tekster med kvinneundertrykkende innhold kan påvirke ungdom. Det kan tenkes å forsterke et objektiviserende kvinnesyn hos noen. Objektet er uten menneskelige egenskaper, og hva jenta eventuelt føler eller opplever blir irrelevant. Forskning viser at menn som begår overgrep omtaler kvinner i mer objektiviserte termer (Pedersen, 2015, s. 89). I en longitudinell studie fra USA om effekt av ulike typer seksuelt innhold i musikk, fant Martino et al. (2006) at musikk med nedverdiggende seksuelt innhold kan ha en effekt på unge:

Listening to music with degrading sexual lyrics is related to advances in a range of sexual activities among adolescents, whereas this does not seem to be true of other sexual lyrics. This result is consistent with sexual-script theory and suggests that cultural messages about expected sexual behavior among males and females may underlie the effect (Martino, et al., 2006, s. 431)

I en annen amerikansk studie fant Aubrey et al. referert i Herd (2014) at musikkvideoer med objektiviserte kvinner predikerte toleranse for seksuell trakassering blant mannlige college-studenter (Herd, 2014, s. 584). Selv om noen studier finner at kvinneundertrykkende innhold i låttekster og musikkvideoer under visse omstendigheter kan påvirke holdninger, er det ikke dermed gitt at tekster i russelåter gjør det. Men det kan etter min mening heller ikke avfeies. En linje i russelåten «The Falcon 2013» går slik: «Vi voldtar og drikker og har det fett» (Dagbladet, 2015). De fleste vil forstå at dette ikke bør forstås bokstavelig. Men i og med at voldtekt her nevnes i samme ånd som «drikke» og «ha det fett», som man faktisk skal gjøre, kan det hvertfall stilles spørsmål ved om dette kan være med og ufarliggjøre voldtekt.

I et risikoperspektiv synes jeg det mest interessante og for så vidt urovekkende er ideen om at tekster i russelåter reflekterer en virkelighet som i noen grad allerede finnes; ikke bare som en del av «russevirkeligheten» men som dypereliggende holdninger til kjønn og kjønnsroller hos en del gutter og menn. Kanskje reflekterer russelåtene også myter og fortellinger om hvor vill russefeiringen kan være, som kan være med på å bygge opp uheldige forventninger hos noen. Kvinneundertrykkende tekster kan etter min mening tenkes å legitimere mer aggressive seksuelle initiativ, der mannen er den dominerende og kvinnen er den som skal tilfredsstille. Dette mener jeg *kan* tenkes å bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser i forbindelse med russefeiringen.

6.2.4 Rulling med yngre

Russ har tradisjonelt markert grenser: Mot voksne, mot autoriteter, mot yngre elever. Russen på 90-tallet markerte en grense mot andre unge med årstall på russeadressen, slik at den ordentlige russen kunne føre en kontroll og peke ut de som ikke hørte hjemme i feiringen (Hjemdahl, 1999, s. 36). Mye tyder på at dette har endret seg: Av ungdommene i utvalget oppga 43,2 % av elevene i 2. klasse og 48,8 % av elevene i 3. klasse at de har vært med på rulling. Det er forholdsvis liten forskjell mellom klassetrinn, som tilsier at det er blitt vanlig å ha med elever som går i 1. klasse på videregående på rulling, og da særlig jenter. For det er stor kjønnsforskjell: Jenter har i mye større grad enn gutter vært med og rullet, og særlig er det flere jenter som har vært med og rullet flere ganger.

Et nettsøk på medieoppslag når det gjelder mindreårig ungdom som ruller med russen, viser fenomenet beskrevet første gang i 2013 (Gjengangeren, 2013). I løpet av 2015 og 2016 er rulling med mindreårige beskrevet på russebusser over hele Østlandsområdet: Asker og Bærum, Oslo, Tønsberg, Horten, Sandefjord, Drammen, Follo, Nittedal og Fredrikstad (Dagsavisen, 2015; Budstikka, 2016; Sandefjords blad, 2015; NRK, 2016).

Det kan være mange grunner til å være med og rulle: En kan være med en kjærste, søsken, venner. Ifølge politibetjent Krisitan Bjøreng, leder for Ungdomspatruljen ved Bærum politistasjon, kryr det av unge jenter på russebuskene, og en del av dem er 15-16 år (Dagsavisen, 2015). Ifølge Dagsavisen (2015) er denne type meldinger på enkelte russebusser Facebook-sider ikke uvanlig: «Har du vasket musa og er keen på å rulle? Ring eller send melding til 92...» (Dagsavisen, 2015). Dette tilsier at motivasjonen for å ta med unge jenter på rulling for noen russ, har vært av seksuell art.

At eldre gutter interesserer seg for yngre jenter og yngre jenter interesserer seg for eldre gutter, er ikke nytt. En mulighet er at dette kan forsterkes på grunn av forventninger til sex under russefeiringen, i kombinasjon med seksuell konkurranse (Weisfeld & Woodward, 2003, s. 3). Det kan være at jevngamle jenter, altså jenter som er russ, er lite interesserte i og tilgjengelige for en del av guttene på samme alder. I konkurranse om attraktive partnere, kan det å sikte seg inn på yngre jenter antagelig øke sjansen for å oppnå sex med en attraktiv jente. For det er antagelig ikke tilfeldig hvem som får bli med:

Da noen venninner av meg hadde rullet, fortalte de hvordan gutter på bussen hadde plukket ut de «diggeste» jentene og kastet ut dem de mente var for stygge (noe de ikke

hadde problem med å si direkte til jentene). De prioriterte også mindreårige 15 og 16 år gamle jenter på bussturene i stedet for medruss, for da økte sjansene deres for å få seg et ligg (Aftenposten, 2015)

Kanskje er dette også blitt en del av mytene om og forventningene til russefeiringen?

Det at yngre ungdommer er med og ruller med russen, kan være bekymringsfullt sett fra et risikoperspektiv. For det første vil yngre ungdommer ofte være mindre erfarne med alkohol og rus, og i mindre grad kjenne egen tålegrense. Det kan øke sjansen for at man mister kontroll. For det andre vil det, jo yngre personen er, i økende grad kunne være et misforhold i posisjon på bakgrunn av alder, og dette kan tenkes å forsterkes når den eldre parten er russ.

Dataene viste at på utsagnet «Jeg tror mange som er russ føler at de har litt makt overfor yngre elever» svarte litt over 70 % av jentene og nesten 60 % av guttene helt eller litt enig. En opplevelse av makt kan tenkes å misbrukes til å presse andre til handlinger de ikke ønsker. Og en opplevelse av å være i en underlegen posisjon kan gjøre det vanskeligere å holde fast ved egne grenser, og motstå press. For det tredje kan nye trender blant ungdom, for eksempel billedeling, øke risikoen for mindreårige som er med på rulling. Politiet uttaler: «Det er mindreårige jenter som lar seg avbilde og utnytte for seksuelle positurer. Deretter blir bilder og filmer spredt i sosiale medier og det kan få store konsekvenser for fremtiden» (NRK, 2015).

Man har funnet jenter helt ned i 13 år på enkelte av russebussene, og det kan skyldes at noen jenter lyver på alderen (NRK, 2015). Men kan det også skyldes en genuin seksuell interesse fra noen av guttene? I en spørreundersøkelse om ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep gjennomført ved Nova i 2001, oppga ca 19 % av guttene i 18-20-års alder «...at det var en viss sannsynlighet for at de kunne ha sex med et barn som var 13 til 14 år» (Mossige, 2001, s. 94). Det betyr ikke at de faktisk ville ha gjort det. Men kan det bety økt risiko for at de ville ha gjort det under visse omstendigheter? «I det som utgjør et slags grenseland mellom sex man har gitt sitt samtykke til og overgrep, kan disse aksepterende holdningene fungere som noe som utvikler, opprettholder og gir legitimitet til seksuelle overgrepshandlinger begått av unge personer» (Mossige, 2001, s. 94).

Om noen ungdommer mener det er greit å ha sex med mindreårige, kan det da smitte over på flere?

I den grad disse betingelsene handler om forestillinger om at seksuelle grenseoverskridelser overfor barn eller overfor jevnaldrende jenter er akseptable for mange ungdommer, kan dette bli en slags selvoppfyllende profeti. Hvis ungdommer tror at dette er greit for mange ungdommer blir veien kortere mot å handle i overensstemmelse med disse forestillingene» (Mossige, 2001, s. 95).

Det er vanlig at unge ser til jevnaldrende og deres holdninger, og kan bli påvirket av disse (Mossige, 2001, s. 95).

Etter min oppfatning kan kombinasjonen av denne type faktorer, og det at mindreårige er med og ruller på russe bussene, kunne bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser. Også fra et rettslig ståsted er det bekymringsfullt: Den seksuelle lavalder er 16 år i Norge, og rettsvesenet ser strengt på sex med personer under den seksuelle lavalder, særlig dersom aldersforskjellen er av en viss størrelse. I en dom fra Borgarting lagmannsrett ble straffen kraftig skjerpet for tre unge menn, som fikk fengsel i ett år og to måneder for seksuelle overgrep mot to 14-år gamle jenter (Dagbladet, 2017). De tre gjerningsmennene var russ på gjerningstidspunktet i 2014. Den seksuelle aktiviteten var frivillig fra jentenes side, men dette ble ikke tillagt noen vekt, siden jentene var under den seksuelle lavalder.

I Straffeloven (2005) defineres nå seksuell omgang med barn under 14 år automatisk som voldtekt (Straffeloven, 2005, § 299). Dersom den seksuelle omgangen omfattet samleie er minstestrafen 3 år (Straffeloven, 2005, § 300). Vi ser at det i et risikoperspektiv ikke bare handler om potensielle ofre og følger av krenkende handlinger eller overgrep, det å ha frivillig seksuell aktivitet med en mindreårig kan også få svært store konsekvenser for den eldre part.

Dataene fra undersøkelsen tyder på at det er blitt svært vanlig blant yngre ungdom, og da særlig blant jenter, å rulle med russene. Etter min oppfatning er dette noe som kan øke risikoen for uønskede seksuelle opplevelser i forbindelse med russefeiringen. At det drikkes mye alkohol og at yngre gjerne er mindre erfarne med fest og rus, er forhold som i seg selv kan tilsi økt risiko. At det kan være seksuelle motiver bak å la noen bli med å rulle, at det kan være knyttet betingelser til det å få være med å rulle, og en mulig maktulikheter mellom partene er også forhold som jeg mener kan bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser.

6.2.5 Ungdommer med høy rusbruk

Med en vid definisjon av «uønskede seksuelle opplevelser» som benyttes i denne oppgaven, er det grunn til å tro at mange ungdommer kan oppleve dette: «En viss grad av prøving og feiling hører med når ungdom involverer seg i seksuelle handlinger med hverandre (Jacobsen, referert i Mossige, 2001, s. 15). Ved en slik prøving og feiling vil det kunne skje krenkelser» (Mossige, 2001, s. 15).

Vi så når det gjaldt *guttene* i kategorien med høy rusbruk at de skåret noe høyere enn resten på utsagn som kan tenkes knyttet til potensielle risikofaktorer. En høyere andel har forventninger til sex med flere, og en større andel mener det er viktig å ta noen knuter i russetiden. Guttene i kategorien synes også i mindre grad at noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter. Forskjellene er imidlertid ikke veldig store, og jeg mener det ikke er grunnlag for å konkludere med at disse guttene i større grad vil kunne ha økt risiko for å være involvert i uønskede seksuelle opplevelser på bakgrunn av dette. Men i kraft av å oftere drikke seg full, vil ungdommene med høy rusbruk antagelig oftere befinne seg i en situasjon som *kan* innebære økt risiko for å bli involvert i uønskede seksuelle opplevelser. Kognitiv fungering som impuls kontroll, moralske standarder, empati og frykt for å bli oppdaget vil gjøre at det i de fleste situasjoner ikke skjer uønskede seksuelle handlinger. Men høy rusbruk svekker dømmekraft og impuls kontroll (Pedersen, 2015, s. 88).

En annen årsak til at det er vanskelig å si *hvem* som kan ha økt risiko for å være involvert i uønskede seksuelle opplevelser, er den begrensede kunnskapen som finnes når det gjelder hvem som begår seksuelle krenkelser. Noe av grunnen til dette er de store mørketallene, og at de fleste seksuelle krenkelser aldri blir anmeldt eller registrert (Bouchard & Lussier, 2015, s. 353). Hvem som begår uønskede seksuelle handlinger er komplekst, som også gjør at en må være forsiktig med konklusjoner.

Kan *jentene* i kategorien med høy rusbruk ha økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser? Tidligere forskning har funnet sammenheng mellom høy alkoholbruk og å oppleve seksuelle krenkelser (Pedersen, 2015, s. 88). Dataene fra min undersøkelse viste at 32,0 % av jentene i kategorien med høy rusbruk sa seg helt eller litt enig i at de frykter for seksuelle overgrep i russetiden, mens dette gjaldt for 41,3 % blant resten av jentene. Er jentene med økt rusbruk mer naive? Det kan tenkes flere forklaringer. For det første viste dataene at jentene med høyt rusbruk i langt større grad har deltatt på rulling, enn resten. Det kan tyde på at de er vant med

fest, og kanskje føler de dermed større kontroll. For det andre kan det hende at de fortolker hendelser annerledes, og har en annen innstilling. Det kan være at de i større grad mener at en økt risiko for at noe uheldig kan skje er en del av festkulturen, og slik er en kalkulert risiko. Jentene med høy rusbruk kan ha en høyere terskel for hva som oppleves uakseptabelt, og da også i større grad være tilbøyelig til å tolke hendelser i retning av at det er slikt en må regne med, og tåle.

En vet fra tidligere undersøkelser at uønsket seksuell oppmerksomhet kan være relativt vanlig på videregående skole (Bendixen & Kennair, 2014, s. 34). I utvalget var det 46,8 % av jentene som sa seg helt eller litt enig i at de tror de vil få mer uønsket seksuell oppmerksomhet i russetiden, enn ellers. Resultatene kan indikere at mange jenter forventer en større pågåenhet enn ellers fra gutter når det gjelder sex i russetiden. Også her var tallet lavere for jentene i kategorien høy rusbruk; 36,7 % mot 50,8 % blant resten. Det kan på den ene siden tyde på at jentene i kategorien er noe mindre forberedt på en eventuelt økt pågåenhet fra guttene, enn resten. Men det kan på den andre siden også være et uttrykk for at de i større grad tror forholdene vil være de samme som under festing ellers, og at de har erfaringer som kan tilsi dette.

Ungdommene med høy rusbruk i form av å drikke seg full oftere kan ha økt risiko for å være involvert i uønskede seksuelle opplevelser i russetiden. De vil oftere befinne seg i en risikosituasjon med høy rusbruk, noe en vet er forbundet med seksuelle krenkelsers (Pedersen, 2015, s. 88). Men å konkludere med at det kan være økt risiko for gutter og jenter i denne kategorien på bakgrunn av analysene jeg har gjort, synes jeg ikke det er grunnlag for.

6.2.6 Oppsummering

Problemstillingen som er diskutert i dette kapitlet er: Kan russefeiringen bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser? Min vurdering er at det er flere forhold ved russefeiringen som *kan tenkes* å bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser. Hvorvidt det reelt utgjør en økt risiko avhenger av et samspill av både risikofaktorer og beskyttende faktorer.

Ifølge dataene i undersøkelsen er høy rusbruk i form av å ofte drikke seg full sentralt i russefeiringen. Høy rusbruk er forbundet med forhøyet risiko for seksuelle krenkelsers (Pedersen, 2015, s. 88). Det er blitt vanlig at yngre ungdommer er med og ruller med russebusser, og særlig jenter: 48,7 % av jentene i 2. klasse og 58,5 % av jentene i 3. klasse

hadde vært med en eller flere ganger. Noen er med kjærester eller venner, men hovedinntrykket mitt er at utviklingen i stor grad er seksuelt motivert. Min tolkning er at det øker russeguttenes muligheter for sex med attraktive partnere. Rulling med yngre kan bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser: Yngre vil gjerne være mindre erfarne med fest og rus, og en maktulikhet mellom partene kan bidra til at grenseoverskridelser lettere skjer. Domsavgjørelser viser at konsekvensene kan være alvorlige for begge parter om det skjer seksuelle handlinger med mindreårige, også om sexen er frivillig.

Høye forventninger til sex, legitimering av å gjøre normbrytende handlinger og maktspekter mener jeg *kan tenkes å bidra* til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser i forbindelse med russefeiringen. Dataene viste at russelåter er populære blant ungdommene. 30,2 % av guttene sa seg helt uenige i at «noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter», mens 7,2 % av jentene svarte det samme. Det er usikkert hva denne store kjønnsforskjellen kan skyldes. En mulighet kan være forskjeller når det gjelder modenhet eller humor mellom jenter og gutter. En annen mulighet kan være at tekstene i russelåtene reflekterer en kjent virkelighet for en del av guttene i forstand av dypere liggende holdninger til kjønn og kjønnsroller. I ly av tradisjonen kan dette få komme mer direkte til syne i russelåtene. Slik kan russelåtene kanskje også gjenspeile myter og fortellinger om hvor vilt det er i russefeiringen, som kan tenkes å bygge opp under uheldige forventninger.

6.3 Kan russefeiringen bidra til økt risiko for svekkede skoleprestasjoner?

Vi har sett at oppslutningen om russefeiringen blant ungdommene i utvalget er stor. Mange tror de vil delta mye, og mange har investert store beløp som skal få sin avkastning i russetiden: «Hvis jeg ikke er med hele tiden og så mye jeg kan på rulling vil jeg komme til å føle at disse pengene er et “waste”» (Gutt, 3. klasse). Det kan antyde økt risiko for svekkede skoleprestasjoner.

Russefeiringen skjer i perioden før avsluttende eksamen, og det er rimelig å tro at det fort kan bli konflikt mellom skolehensyn og deltagelse i russefeiringen. På grunn av opptaksordningen til høyere utdanning, hvor de som kommer direkte fra videregående skole har en egen kvote, kan det bety både ett og to ekstra skoleår for å forbedre karakterer dersom man ikke kommer inn på ønsket studie ved første forsøk (Forskrift om opptak til høgre utdanning, 2017, § 7-2).

Skolen er en prestasjonsarena, og en ambisiøs ungdomsbefolkning som legger større vekt på utdanning vet antagelig at skolerresultater kan være avgjørende for senere muligheter (Bakken, 2016, s. 3). Det viser også svarene på utsagnet om en synes det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen: 84,2 % av ungdommene sier seg helt eller litt enig i dette. Ungdommenes svar på spørsmålene i undersøkelsen indikerte at ungdommene i utgangspunktet har skole som en klar førsteprioritet, men at mange allikevel ikke er villige til å prioritere bort russefeiringen til fordel for skole. Det kan være fordi de mener de har kapasitet til å klare begge deler.

En mulig grunn til å mene det, er om en tror lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid når det er russetid. På et utsagn om dette var det en interessant forskjell: blant ungdommene i 3. klasse sa 67,1 % seg helt eller litt enig, mens andelen i 2. klasse var på 34,8 %. Det kan på den ene siden være noe ungdommene i 3. klasse ser for seg, mer som et ønske i og med at russetiden nærmer seg, men uten helt å ha belegg for det. Men det kan på den andre siden også være at ungdommene i 3. klasse har informasjon som tilsier at det blir gjort noen tilpasninger av skolearbeidet, på grunn av russefeiringen. En ungdom skriver: «Jeg synes det er feil at skolearbeid blir tilrettelagt etter russetiden» (Jente, 3. klasse). Det kan være at noen av lærerne signaliserer lettelse i skolearbeidet, eller at sentrale prøver blir flyttet så de ikke kolliderer med russefeiringen.

Lærerne kan oppleve et dilemma her; dersom de legger opp skolearbeidet som vanlig uten å ta hensyn til russefeiringen, vet de kanskje av erfaring at en del ungdommer vil prestere dårligere eller ikke møte på prøver. Men det kan tenkes at signaler om spesielle tilpasninger under russefeiringen gjør at noen av ungdommene tillater seg å feste ekstra hardt selv om det er skolehverdag. Om en slik tilpasning er bra eller dårlig vil ikke jeg mene noe om, men jeg forstår dilemmaet lærerne kommer i: De vet antagelig også hvor mye karakterene og det å fullføre betyr for ungdommene.

Det kan være at regelendringen med ny fraværsgrense vil kunne ha en betydning (Utdanningsdirektoratet, 2017). Den nye grensen kan ved første øyekast virke streng, men den gir rom for skjønn, og grensen gjelder *udokumentert fravær*. Dersom ungdommene sørger for ikke å ha udokumentert fravær før russefeiringen begynner, skulle de altså ha en del å gå på. Men hvordan dette vil slå ut i praksis, er vanskelig å si. Det kan for eksempel hende at for ungdommer som står i fare for å ha for mye fravær før russetiden, blir russefeiringen det som gjør at de ikke oppnår karakter i alle fag, på grunn av fraværsgrensen. Men om det ville vært

annerledes uten fraværgrensen, er ikke sikkert – lærerne var avhengig av et visst oppmøte for å kunne sette karakterer også tidligere.

Ungdommene med høy grad av involvering i russefeiringen syntes det var litt mindre viktig å få gode karakterer, enn resten av utvalget. De trodde også i større grad de ville bruke mindre tid på skolearbeidet, som virker rimelig. En stor del av alle ungdommene svarte at det ikke ville bli lett å kombinere skole og russefeiring. Selv om dette kan tolkes som en realisme hos ungdommene, kan det allikevel være at noen undervurderer effektene av å delta mye i russefeiringen.

For det første er tidsbruken i seg selv noe som fort vil gå utover skolearbeidet, for eksempel lekser og forberedelser til prøver. For det andre kan det å være full med påfølgende bakrus gjøre at en sjeldnere kommer seg til skolen. For det tredje kan det være at effektene denne type festing har over tid undervurderes: En studie ved Folkehelseinstituttet om bruk av allmennlegetjenester viste en sterk økning i antall konsultasjoner blant 19-åringer i mai, noe som knyttes til russefeiringen (Bakken et al., 2017). Det er tidligere påvist økt skadeforekomst og økt antibiotikabruk blant 19-åringer i mai, noe som også settes i sammenheng med russefeiringen (Austdal et al., 2015, Bakken et al., 2017).

Det at russefeiringen kommer før eksamen, var forholdet som ble hyppigst kommentert av ungdommene når det gjaldt skole: «Helt dumt at det er russefeiring før eksamen. Er ikke hele poenget at man skal feire at man er ferdig med videregående?» (Gutt, 2. klasse) og «...syntes det er utrolig dumt for omtrent alle at russetiden er før eksamen, skulle heller begynt på siste skoledag» (Gutt, 3. klasse). Slik jeg tolker tekstsvarene, føler ungdommene at de kommer i klemme mellom det å delta i russefeiringen, og det å prestere på skolen. Det samme kan leses ut av dataene: Kun 21,7 % sier seg helt eller litt enig i at det blir enkelt å kombinere russefeiring med skolearbeid.

6.3.1 Oppsummering

Problemstillingen som er diskutert i dette kapitlet er: Kan russefeiringen bidra til økt risiko for svekkede skoleprestasjoner? Min vurdering er at ja, det er mye som tyder på at russefeiringen kan bidra til økt risiko for svekkede skoleprestasjoner. 84,2 % av ungdommene sier seg helt eller litt enig i at det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen. Allikevel er de fleste ikke villige til å prioritere bort russefeiringen. Det kan være fordi de mener de har

kapasitet til å klare begge deler. Ungdommene i 3. klasse forventer i større grad enn de i 2. klasse at lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid når det er russetid, og en tolkning kan være at de har signaler fra skolen eller lærerne om dette.

Det er sannsynlig at ungdommer med høy involvering i russefeiringen er i størst risiko for at feiringen skal gå utover skoleprestasjonene. Dataene viser at disse ungdommene ikke har noe dårligere utgangspunkt enn andre i form av svakere karakterer. Men for det første kan den økte tidsbruken i seg selv innebære økt risiko for svekkede skolerresultater. For det andre vil disse antagelig i størst grad merke effektene av denne type festing over tid, og det kan være grunn til å tro at slike effekter kan undervurderes av noen ungdommer.

Andelen som svarte helt eller litt enig på utsagnet «Jeg føler nesten hele tiden et press på å skulle være vellykket» var høy blant alle ungdommene, men spesielt høy for de i 3. klasse. Det var mange kommentarer fra ungdommene om at de heller ville hatt russefeiringen lagt til etter eksamen. Jeg tolker det som uttrykk for at russefeiringen kan forsterke et press, fordi ungdommene verken ønsker å prioritere bort å få gode skolerresultater, eller det å delta i russefeiringen.

7 Avslutning

For å belyse problemstillingen *Kan russefeiringen bidra til økt risiko for utenforskap, uønskede seksuelle opplevelser eller svekkede skoleprestasjoner?* tok jeg utgangspunkt i russefeiringen som en tradisjon. Tradisjoner er overføringer av etablerte praksiser. Ved russefeiringen har imidlertid overføringen av tradisjonen i liten grad skjedd ved deltagende erfaringer, og feiringen har i en slik forstand blitt skapt «på nytt» av hvert nytt kull. Det kan bidra til at nye trender, som for eksempel moderne festpraksiser, lettere tas opp i russefeiringen. Samtidig kan legitimiteten som tradisjonen gir, tenkes å gi mulighetsrom for praksiser som kan innebære økt risiko for negative konsekvenser.

7.1 Viktigste funn og konklusjoner

Problemstillingen er tredelt. Russefeiringen er definert som «det som skjer i russetiden» ved temaene uønskede seksuelle opplevelser og svekkede skolerestater. Ved temaet utenforskap er russefeiringen forstått som et fenomen som kan ha sosial betydning i en lengre periode av ungdomstiden.

Min vurdering er at russefeiringen *kan tenkes* å bidra til utenforskap, men at det er vanskelig å skille russefeiringen fra rusbruk og sosiale strukturer. På bakgrunn av hva jeg har funnet virker det vel så sannsynlig at utenforskap kan ha sammenheng med rusbruk og rusvaner, eller med allerede eksisterende sosiale strukturer. Den sterkeste sammenhengen jeg fant i datamaterialet var mellom å ikke drikke seg full og i mindre grad ha nære venner. En kan ved denne type analyser ikke vite hva som skyldes hva, som betyr at det *ikke* er grunnlag for å slutte at utenforskap *skyldes* verken lav involvering i russefeiringen, rusbruk eller sosiale strukturer.

Når det gjelder om russefeiringen kan bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser, er det et utgangspunkt at høy rusbruk er forbundet med forhøyet risiko for seksuelle krenkelser (Pedersen, 2015, s. 88). Jeg har i oppgaven argumentert for at forhold som høye forventninger til sex, legitimering av normbrytende handlinger og maktaspekter *kan* bidra til økt risiko for uønskede seksuelle opplevelser i forbindelse med russefeiringen. Dataene viste at en stor andel av ungdommene i utvalget har deltatt på rulling med russebusser, særlig gjelder dette jenter. Jeg mener at rulling med yngre *kan* bidra til økt risiko for uønskede

seksuelle opplevelser, blant annet fordi yngre vil være mindre erfarne med fest og rus, og at en slik praksis kan innebære en uheldig maktulikhet mellom partene.

De fleste ungdommene i utvalget sa seg enig i at det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen. Allikevel er de ikke villige til å prioritere bort russefeiringen. Dette ser ut til å skape økt press og stress hos en del ungdommer, som gir uttrykk for at de ville hatt russefeiringen lagt til etter eksamen. Det kan være grunn til å tro at effektene over tid av den type festing som russefeiringen innebærer, undervurderes av noen: Det er påvist en stor økning i antibiotikabruk, i bruk av fastlegetjenester og økt skadeforekomst hos 19-åringer i mai (Austdal et al., 2015, Bakken et al., 2017). Min vurdering er at russefeiringen *kan* bidra til økt risiko for svekkede skoleprestasjoner, særlig for de som deltar mest.

7.2 En situasjonsbasert eller personfokuset forståelse?

Et relevant spørsmål i forlengelsen av oppgaven kan være om en ser potensielle konsekvenser, som for eksempel utenforskap eller uønskede seksuelle opplevelser, som situasjonsbasert eller personavhengig. Skyldes utenforskap egenskaper ved ungdommen, eller sosiale strukturer? Jeg vil eksemplifisere dette ved kort å se på noen aspekter ved uønskede seksuelle opplevelser.

Smallbone og Cale (2015) skiller mellom utøvere av seksuelle krenkelser som har et klart forsett om å utføre en krenkelse, og de som ikke har, men som under spesielle omstendigheter kan tenkes å allikevel utføre en slik handling. Ved et slikt perspektiv utvides antallet av potensielle gjerningspersoner, og fokus rettes mer mot *omstendigheter*. Oppfordringer, fristelser, sosialt press, muligheter og provokasjoner nevnes som situasjonelle faktorer som kan bidra til at personer under visse omstendigheter kan begå seksuelle krenkelser, selv om handlingen vanligvis ville bryte med deres «moralske kompass» (Smallbone & Cale, 2015, s. 60).

Rusbruk, høye forventninger til sex, en opplevelse av å kunne bryte grenser og rulling med yngre er etter min mening forhold ved *russefeiringen* som også kan tenkes å bidra til å skape den type omstendigheter. Betydningen av hvilket perspektiv en inntar blir klart når en for eksempel vurderer hva en kan gjøre for å minske risiko. Skal en ruste opp politiet så de får tatt gjerningsmenn, eller kan strukturelle tiltak ha bedre effekt? Det er ikke noe enkelt svar på det,

men å se begge perspektivene kan være viktig. Et velment forsøk på å endre noen premisser for russefeiringen i vår besto i at russeren ikke fikk ha med alkohol inn på et offisielt russetreff. Russeren droppet dermed russetreffet og festet istedet på utsiden av gjerdet, som nok ikke var intensjonen.

Hva jenter går kledd i, og hvor fulle de er, er også situasjonelle faktorer. Skaper jenter sin egen risiko ved å drikke seg sanseløse? Stortingspolitiker Kirsti Bergstø (SV) uttaler at jenter må få være jenter på egne premisser uten å frykte konsekvensene (Dagsavisen, 2015). Camille Paglia angriper en slik posisjon, og mener at feminismen har lurt jenter til å tro at de har rett på en ubegrenset frihet, men at det setter dem i stor fare, fordi mannen er genetisk bærer av en aggressiv seksualitet (Paglia, 1993, s. 51). Både jenter og gutter har et ansvar for å ivareta egen sikkerhet. Å hevde at jenter i mindre grad har ansvar for å ta forholdsregler, kan også ses som diskriminerende. Problemet med posisjonen til Paglia er etter min mening at den er vanskelig å forene med ikke å skulle legge noen grad av skyld til kvinnen, når hun har vært «uforsiktig».

Om man velger å fokusere på personavhengige faktorer eller situasjonelle faktorer kan ha stor betydning for forståelsen vår av samfunnsfenomener. Det igjen kan legge premisser for politiske prioriteringer, og for eksempel være styrende for hva slags forebyggende arbeid som bedrives.

7.3 Studiens begrensninger og nytte, og videre forskning

Denne oppgaven har noen begrensninger. Jeg tar for meg tre avgrensede perspektiver når det gjelder risiko i forbindelse med russefeiringen. Jeg tar ikke hensyn til beskyttende faktorer, som kan tenkes å eliminere helt eller delvis de risikomomentene som avdekkes, og vurderingene gjøres. Undersøkelsen begrenser seg til å vise forekomster og avdekke sammenhenger, og konkluderer ikke om årsaksforhold. Overføringsverdien av undersøkelsen er begrenset: Jeg har argumentert for at strukturelle data, argumentasjon og vurderinger også kan ha interesse utover utvalget, basert på likheter med utvalget. Et siste forhold er at oppgaven bærer preg av *meg*: Mine interesser, holdninger og verdier har lagt føringer når jeg har planlagt undersøkelsen, konstruert spørreskjemaet, gjort vurderinger og trukket konklusjoner. Forhåpentligvis fremstår premissene tydelige.

Når disse forbeholdene er tatt, vil jeg allikevel mene at undersøkelsen kan fortelle mye. Det er ikke gjort en så tematisk bred kvantitativ undersøkelse om russefeiringen før, og risiko for negative konsekvenser i forbindelse med russefeiringen har ikke vært tema i tidligere forskning. Funnet av hvor stor andel av ungdommene som har rullet med russebuss mener jeg er viktig, fordi det beskriver en mulig grunnleggende endring i tradisjonen.

Spørsmål om ungdommene har kjæreste, om de har vært med på rulling før de begynte på videregående skole og antall ganger de har vært på rulling skulle jeg gjerne hatt med i spørreskjemaet. Det mener jeg ville gjort undersøkelsen bedre. Hva som er erfaringene til ungdommene etter at russetiden er ferdig, er jeg svært nysgjerrig på. Svarte feiringen til forventningene? Det synes jeg noen burde undersøke.

I undersøkelsen sa 30,2 % av guttene seg *Helt uenig* i at noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter, mens andelen blant jenter var på 7,2 %. Hva denne kjønnsforskjellen er uttrykk for, og hva som ligger i at en så stor andel av guttene sier seg helt uenig, tror jeg kan ha interesse i en større sammenheng. Jeg har antydnet at det *kan tenkes* å avspeile dypereleggende holdninger til kjønn og kjønnsroller som en andel av guttene kjenner seg igjen i. Det kan i så fall være bekymringsfullt når det gjelder risiko for uønskede seksuelle opplevelser, ikke bare under russefeiringen men i samfunnet generelt.

Overordnet sett er det etter min mening mest grunn til bekymring når det gjelder risiko for uønskede seksuelle opplevelser. Et økt forskningsfokus på dette, og et økt fokus i skolen, særlig når det gjelder grenser, kan være veien å gå. Nye seksualtrender og praksiser blant unge, kombinert med vellykkethetspress og stor grad av eksponering gjennom sosiale medier, fordrer økt kunnskap og økt bevisstgjøring. Det tror jeg også vil komme russefeiringen til gode.

Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag AS
- Andersen, P.L., Pedersen, W. & Bakken, A. (2017). Russetid i Oslo: Hvem deltar? Hvem feirer hardest? I Jørn Ljunggren (red.): Oslo. Ulikhetenes by (s. 305-322). Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Austdal, L. E., Strand, M. C., Vindenes, V. & Bogstrand, S. T. (2015). Forekomst av skader i russetiden. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 135:648-52. DOI: 10.4045/tidsskr.14.0238
- Bakken, A. (2016). *Ungdata. Nasjonale resultater*. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Ungdata-2016.-Nasjonale-resultater>
- Bakken, I. J. (2017). Russefeiring og eksamenstid – bruk av fastlege og legevakt. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. Hentet fra <http://tidsskriftet.no/2017/05/originalartikkel/russefeiring-og-eksamenstid-bruk-av-fastlege-og-legevakt>
- Bendixen, M. & Kennair, E. O. K. (2014). *Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014*. Hentet fra https://www.ntnu.no/documents/10470/0/Rapport+Seksuell+Trakassering+STFK+2014_korrigert.pdf/2b059c9e-034a-4d65-913c-412f635e7d2e
- Berger, P.L. & Luckmann, T. (1966). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget
- Bouchard, M. & Lussier, P. (2015). Estimating the Size of the Sexual Aggressor Population. I A. Blokland, & P. Lussier (Red), *Sex offenders. A Criminal Career Approach*. (s. 351-371). Chichester: WILEY Blackwell
- bussruss.no. (2016, dato ikke oppgitt). Når starter RT? Hentet fra <http://bussruss.no/nar-starter-rt/>

- Connell, R. W. (2000). *The Men and The Boys*. Cambridge: Polity Press
- Corsaro, W. A. & Johannesen, B. O. (2013). Collective Identity, Interfererational Relations, and Civic Society: Transition Rituals among Norwegian Russ. *Journal of Contemporary Ethnography*, Vol 43 (3), 331-360
- Dobson, A., Brudalen, R., & Tobiassen, H. (2006). Courting risk: The attempt to understand youth cultures. *Young*, vol. 14 (1), 49-59
- Fjær, E.G., Pedersen, W & Sandberg, S. (2015). “I’m not one of those girls”: Boundary-work and the Sexual Double Standard in a Liberal Hookup Context. *Gender & Society*, vol. 29 (6), 960-981
- Fjær, E.G., Pedersen, W & Sandberg, S. (2016). Party on wheels: mobile party spaces in the Norwegian high school graduation celebration. *The British Journal of Sociology*, vol.67 (2), 328-347
- Frantzen, V. (2012). Ungdom, identitet og medier. I S. Vettenranta & V. Frantzen (Red), *Mediepedagogikk*. Trondheim: Tapir Akademisk forlag
- Frønes, I. (2013). *Å forstå sosialisering*. Oslo: Gyldendal
- Furlong, A. (2013). *Youth studies*. New York: Routledge
- Furlong, A. & Cartmel, F. (1997). *Young People and Social Change. Individualization and risk in late modernity*. Buckingham: Open University Press
- Ghiglieri, M. P. (2000). *The dark side of man. Tracing the origins of male violence*. Cambridge, Massachusetts: Perseus books
- Haraldsen, G. (1999). *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Hellevik, O. (1997). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget
- Herd, D. (2014). Conflicting Paradigms on Gender and Sexuality in Rap Music: A Systematic Review. *Sexuality and culture* (2015), 19, 577-589. DOI: 10.1007/s12119-014-9259-9

- Hjemdahl, A-S. (1999). *Kledd i russetid – en samtidsstudie av rødrussens klær* (Hovedoppgave). Universitetet i Oslo.
- Ilstad, S. (2013). *Psykologisk ordbok*. Trondheim: Fagbokforlaget
- Jessor, R. (1991). Risk Behavior in Adolescence: A Psychosocial Framework for Understanding and Action. *Journal of adolescent health*, 12, 597-605. Hentet fra: http://ac.els-cdn.com/1054139X9190007K/1-s2.0-1054139X9190007K-main.pdf?_tid=9e04e8d8-4eb9-11e7-95e4-00000aab0f26&acdnat=1497194658_94bb52af6d2380601ee21f4c3061dab7
- Kleven, T. A. (2002). *Begrepsoperasjonalisering*. I T. Lund (Red.), Innføring i forskningsmetodologi. (s. 141-184). Oslo: Unipub
- Klyve, A. (2016). *Sinte, unge, villfarne menn*. Bergen: Fagbokforlaget
- Krange, O. & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Kvernbekk, T. (2002). *Vitenskapsteoretiske perspektiver*. I T. Lund (Red.), Innføring i forskningsmetodologi. (s. 19-78). Oslo: Unipub
- Lund, T. (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub
- Martino, S. C. et al. (2006). Exposure to Degrading Versus Nondegrading Music Lyrics and Sexual Behavior Among Youth. *Pediatrics*, vol. 118 (2), 430-441
- Moestue, C. (2016). Psykolog Cathrine Moestue: - Mange kvinner sliter med å sette sunne grenser for seg selv. *Kvinner og klær*. Hentet fra <http://www.kk.no/livet/psykolog-cathrine-moestue-mange-kvinner-sliter-med-%C3%A5-sette-sunne-grenser-seg-selv-41125>
- Moi, T. (2016). Sex og samtykke. *Morgenbladet*. Hentet fra https://morgenbladet.no/kultur/2014/sex_og_samtykke
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *LUVU – Longitudinell ungdomsundersøkelse om vold og overgrep* (NOVA Rapport 20/07). Hentet fra http://www.nova.no/asset/3059/1/3059_1.pdf

- Mossige, S. (2001). *Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep* (NOVA Rapport 16/01). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Muldon, O. & Reilly, J. (1998). Biology. I K. Trew & J. Kremer (Red), *Gender and Psychology*. (s 55-65). London: Arnold
- Nielsen, H. B. (2016). Kjønn og Skam. *Morgenbladet*. Hentet fra <https://morgenbladet.no/ideer/2016/05/kjonn-og-skam>
- Nielsen, H. B. (2014). *Forskjeller i klassen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nova (2010). *Longitudinell Ung i Oslo 2008-2010 (LUNO)*. Spørreskjema. Personlig meddelelse. Oslo: Nova, HiOA
- Opsahl, A. F. (2015, 12. november). Utenforskap som russ. *Budstikka*. Hentet fra <http://www.budstikka.no/russ/russebuss/sandvika-videregaende-skole/utenforskap-som-russ/s/5-55-187894>
- Paglia, C. (1993). *Sex, Art, and American Culture*. London: Penguin books
- Pallant, J. (2016). *SPSS Survival manual*. New York: Open University Press
- Pedersen, W. (2015). *Bittersøtt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pedersen, W. (2016). *Ungdatakonferansen*. Se <http://ungdata.no/Ungdatasenteret/Ungdatakonferansen>
- Rebollo-Gil, G. og Moras, A. (2012). Black Women and Black Men in Hip Hop Music: Misogyny, Violence and the Negotiation of (White-Owned) Space. *The Journal of Popular Culture*, Vol. 45, No. 1, 118-132. Hentet fra <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5931.2011.00898.x/full>
- Russens hovedstyre (2016, dato ikke oppgitt). Russeknuter. Hentet fra <http://www.russenshovedstyre.no/russeknuter/>
- Sande, A. (2000). *RUSsefeiring: Om meningen med rusmiddelbruk sett gjennom russefeiringen som et ritual* (Avhandling). Universitetet i Tromsø.

- Sletten, M. Å. & Bakken, A. (2016). *Psykiske helseplager blant ungdom – tidstrender og samfunnsmessige forklaringer*. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Notat/2016/Psykiske-helseplager-blant-ungdom-tidstrender-og-samfunnsmessige-forklaringer>
- Smallbone, S. & Cale, J. (2015). An Integrated Life-Course Developmental Theory of Sexual Offending. I A. Blokland, & P. Lussier (Red), *Sex offenders. A Criminal Career Approach*. (s. 43-69). Chichester: WILEY Blackwell
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2017, 3. mai). Nøkkeltall for utdanning. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/nokkeltall/utdanning>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2015, 1. oktober). Elever i videregående opplæring og i annen utdanning mellom grunnskole og universitet/høgskole, etter kjønn og utdanningsprogram / studieretning. Hentet fra <http://www.ssb.no/276665/elever-i-videregaende-opplaering-og-i-annen-utdanning-mellom-grunnskole-og-universitet-hogskole-etter-kjonn-og-utdanningsprogram-studieretning.1.oktober-2015-sa-163>
- Store Norske Leksikon (2016). Risiko. Hentet 21. november fra <https://snl.no/risiko>
- Store Norske Leksikon (2016). Psykososial. Hentet fra <https://snl.no/psykososial>
- Straffeloven. Lov 20. mai 2005 om straff.
- Thoresen, S. & Hjemdahl, O.K. (Red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Ungdata (2016). *Ungdata 2010-2015*. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/nsddata/serier/ungdata.html>
- Utdanningsdirektoratet (2017). Fraværsgrense Udir-3-2016. Hentet fra <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/finn-regelverk/ettertema/Vitnemaal/fravarsgrense---udir-3-2016/>
- Vaus, D. A. D. (2014). *Surveys in social research*. London: Routledge

Weisfeld, G. E. & Woodward, L. (2004). Current Evolutionary Perspectives on Adolescent Romantic Relations and Sexuality. *J. AM. ACAD. CHILD ADOLESC. PSYCHIATRY* 43:1. Hentet fra: http://ac.els-cdn.com/S0890856709611230/1-s2.0-S0890856709611230-main.pdf?_tid=7b32f0b0-4ec9-11e7-b1d7-00000aacb360&acdnat=1497201472_fafef32f0bb5b1baaabb6eb1c1fb7b07

Wikipedia (2016). Planning. Hentet 25. oktober 2016 fra <https://en.wikipedia.org/wiki/Planning>

Wilkinson, I. (2010). *Risk, Vulnerability and Everyday Life*. London: Routledge

Ziehe, T. (2006). Kap. 12: Post-aftraditionalisering – unges ændrede generationsforhold i dag. I T. Richie (Red.), *Relationer i skolen* (s. 198-215). København: Billesø & Baltzer

Referanser til artikler fra avisredaksjoner

Aftenposten (2015, 23. april). *Startet planleggingen høsten 2012: «Jeg har helt syke forventninger!»* Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/norge/Startet-planleggingen-hosten-2012-Jeg-har-helt-syke-forventninger-43359b.html>

Aftenposten (2015, 06. mai). *Hva er det med bussruss – og hvorfor er det ingen som sier ifra?* Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/sid/Hva-er-det-med-bussruss---og-hvorfor-er-det-ingen-som-sier-ifra-41309b.html>

Aftenposten (2016, 13. mai). *Prisen for å henge med russen*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/amagasinet/Prisen-for-a-henge-med-russen-69652b.html>

Aftenposten (2017, 27. januar). *Rekordmange oppsøkte voldtektsmottak i fjor. Fire av ti husker lite eller ingenting*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/norge/Rekordmange-oppsokte-voldtektsmottak-i-fjor-Fire-av-ti-husker-lite-eller-ingen-613890b.html>

Aftenposten (2017, 24. mars). *Lagmannsretten etter omstridt voldtektssak: – Ikke riktig å gi lavere straff for «berettiget håp om sex»*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/norge/Lagmannsretten-etter-omstridt-voldtektssak--Ikke-riktig-a-gi-lavere-straff-for-berettiget-hap-om-sex--617829b.html>

- Bergens tidende (2016, 6. mai). *Engelen anmelder årets russelåter*. Hentet fra <http://www.bt.no/kultur/Engelen-anmelder-arets-russelater-305198b.html>
- Budstikka (2017, 14. Mai). *Politiet er stadig bekymret for mindreårige som ruller med russen. Foreldre må bry seg mer, sier leder for lokal ungdomsorganisasjon*. Hentet fra <https://www.budstikka.no/russ/russebuss/ungdomspatroljen/for-mange-mindrearige-ruller-med-russen/s/5-55-484626>
- Dagbladet (2015, 14. mai). *Det er ikke bare russen det er noe galt med*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/kultur/det-er-ikke-bare-russen-det-er-noe-galt-med/60182842>
- Dagbladet (2017, 20. februar). *Skjerpet straff mot tre russ etter overgrep mot 14-åringer*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/nyheter/skjerpet-straff-mot-tre-russ-etter-overgrep-mot-14-aringer/67238787>
- Dagsavisen (2015, 23. april). – *Er ikke jentenes ansvar*. Hentet fra <http://www.dagsavisen.no/innenriks/er-ikke-jentenes-ansvar-1.352824>
- Dagsavisen (2015, 9. mai). *Mindreårige jenter ruller med russen*. Hentet fra <http://www.dagsavisen.no/innenriks/mindrearige-jenter-ruller-med-russen-1.356720>
- Gjengangeren (2013, 6. mai). – *Mindreårige går på fylla i russebusser*. Hentet fra <https://www.gjengangeren.no/nyheter/nyheter/mindrearige-gar-pa-fylla-i-russebusser/s/2-2.426-1.7876306?service=print>
- NRK Vestfold (2013, 28. Oktober). *Punger ut 40.000 for russelåter*. Hentet fra <https://www.nrk.no/vestfold/tjener-fett-pa-russelater-1.11317146>
- NRK (2015, 4. mai). – *Mindreårige lar seg avbilde under rulling*. Hentet fra https://www.nrk.no/vestfold/_-mindrearige-jenter-lar-seg-avbilde-under-rulling-1.12343569
- NRK 3 (2016, 25. april). *Trygdekontoret*. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/trygdekontoret/muhh46000716/sesong-10/episode-7>

Sandefjords blad (2015, 15. mai). *Risikerer anmeldelse hvis mindreårige er skjenket*. Hentet fra <https://www.sb.no/nyheter/risikerer-anmeldelse-hvis-mindrearige-er-skjenket/s/5-73-58639>

TV2. (2014. 21. april). *Kompisgjeng bruker 2,5 millioner på russebussen*. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/5521972/>

VG (2016, 4. mai). «*Rulling*», «*konsept*» og «*dekknavn*»: *Slik er russelivet 2016*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/russen/rulling-konsept-og-dekknavn-slik-er-russelivet-2016/a/23670999/>

VG (2016, 22. august). *Sexpress og overgrep blant unge*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/meninger/sosiale-medier/sexpress-og-overgrep-blant-unge/a/23772740/>

Vedlegg

1. Informasjonsskriv fra forundersøkelse
2. Informasjonsskriv fra spørreundersøkelse
3. Spørreskjemaet
4. Godkjenning fra NSD

Informasjonsskriv fra forundersøkelse

Takk for at du har sagt ja til å delta i denne forundersøkelsen om russetiden. Opplegget er godkjent av min veileder, førsteamanuensis Kristinn Hegna, og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Opplysningene du gir vil være helt anonyme, og informasjonen fra deg vil kun bli brukt til å forbedre og utvikle spørreskjemaet, og beskrivelse av dette i masteroppgaven. U.t. vil notere, men notatene vil ikke kunne knyttes til ditt navn.

Første del av undersøkelsen består i at du besvarer et elektronisk spørreskjema som du har fått i lenke på mail. Du forsøker å ha fokus på de ulike sidene ved spørsmålenes kvalitet nevnt nedenfor. Du svarer ikke seriøst på spørsmålene. Underveis noterer du ned på et ark eventuelle kommentarer, som vi sammen går gjennom i etterkant av undersøkelsen. Det du skal se etter er:

- Spørsmål som ikke forstås eller er uklare
- Spørsmål som er irrelevante eller lite relevante
- Formuleringer som virker rare eller unaturlige for en elev på videregående
- Spørsmål du ikke ville svart på
- Spørsmål som virker provoserende
- Forhold som ikke blir spurt om, som du synes viktig

Siste del av forundersøkelsen dreier seg om seks generelle spørsmål om russetiden, som du vil få utdelt på eget ark.

Oslo, 29.02.16

Informasjonsskriv om spørreundersøkelse

Kjære lærer.

Takk for at du hjelper meg å gjennomføre spørreundersøkelsen om russetiden som del av mitt masterarbeid. Teksten nedenfor leses høyt for elevene før de får oppgitt nettadressen som linker til nettskjemaet.

I tillegg trenger jeg at du besvarer de to følgende spørsmål, og leverer til den som er min kontaktperson på skolen:

Hvor mange elever går i klassen totalt? _____

Hvor mange elever var tilstede da undersøkelsen ble gjort? _____

Leses høyt:

Kjære elever.

Jeg er student ved Universitetet i Oslo, som i forbindelse med min masteroppgave gjennomfører en spørreundersøkelse blant elever i videregående skole. Temaet er «Russetiden». Formålet er å undersøke hvilke planer, holdninger og forventninger elever har til ulike sider ved russetiden, som deltagelse på arrangementer, økonomi, seksualitet og rus.

Jeg håper du vil hjelpe meg med dette. Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og du samtykker til å delta ved å fylle ut det elektroniske spørreskjemaet. Du kan trekke deg underveis, men jeg håper du tar deg tid til å fullføre, og at du gjør det så nøyaktig og riktig som mulig. Undersøkelsen er beregnet å ta ca 10 minutter.

Ingen vil få vite hva den enkelte har svart, det er helt anonymt. Den tekniske gjennomføringen av spørreskjemaundersøkelsen gjøres av Universitetet i Oslo. Opplysningene slettes når oppgaven er ferdig, senest innen 01.06.17. Spørreskjemaet er godkjent av Personvernombudet for forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

På forhånd takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Stein Malmo

Spørreundersøkelse om russetiden

Side 1

Spørreundersøkelse om russetiden

Før du starter å svare skal læreren din ha lest opp informasjon om undersøkelsen. Ved å svare på nettskjemaet samtykker du til å delta. Ingen vil vite hva du har svart, svarene dine vil bli behandlet helt anonymt.

Undersøkelsen er beregnet å ta ca 10 minutter, og det skal ikke være nødvendig å bruke lang tid på noen av spørsmålene. Har du kommentarer underveis, er det et åpent svarfelt til slutt hvor du kan skrive.

På forhånd takk for hjelpen!

Jeg er *

- Gutt Jente

Jeg går i *

2. klasse 3. klasse

Fjorårets russ

Hva synes du om de som var russ i fjor? Mitt inntrykk var at de aller fleste av dem:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
...hadde det veldig gøy	☐	☐	☐	☐	☐
...brukte altfor mye penger på russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
...hadde sterkt samhold med andre som var russ	☐	☐	☐	☐	☐
...deltok i seksuelle handlinger som de angret på	☐	☐	☐	☐	☐

Side 2

Sideskift

Deltagelse i russetiden

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «Jeg går i»: 2. klasse

Tror du at du vil delta i russefeiringen neste år?

- Nei Ja, vil delta på noe Ja, vil delta på en del Ja, vil delta på ganske mye Ja, vil delta på nesten alt Vet ikke

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «Jeg går i»: 3. klasse

Vil du delta i russefeiringen dette året?

- Nei Ja, vil delta på noe Ja, vil delta på en del Ja, vil delta på ganske mye Ja, vil delta på nesten alt Vet ikke

Tror du at du kommer til å delta på russetreff? (Tryvann regnes som ett treff)

- Nei Ja, ett russetreff Ja, to - tre russetreff Vet ikke

Har du vært på audition for å komme med på russebus/bil/van?

- Nei Ja

Har du noen gang vært med på rulling med tidligere års russ?

- Nei Ja, en gang Ja, flere ganger

Utsagn om deltagelse i russetiden

Svar ja eller nei på om utsagnene nedenfor er riktige for deg:

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «Jeg går i»: 2. klasse

	Ja	Nei
Jeg er med på eller planlegger å være med på russebus/bil/van	☐	☐
Jeg ønsker å være med på russebus/bil/van, men har ingen jeg kan være på	☐	☐
Jeg planlegger å kjøpe meg russeklær og lue	☐	☐
Jeg er med i en vennegjeng som vil feire russetiden sammen	☐	☐

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «Jeg går i»: 3. klasse

	Ja	Nei
Jeg er med på russebuss/bil/van	☐	☐
Jeg ønsker å være med på russebuss/bil/van, men har ingen jeg kan være på	☐	☐
Jeg har kjøpt meg russeklær og lue	☐	☐
Jeg er med i en vennegjeng som vil feire russetiden sammen	☐	☐

Side 3

Sideskift

Russetid, skole og fellesskap

Hvor enig er du i at det å engasjere seg i aktiviteter og forberedelser til russetiden kan:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
...gi erfaringer som kan komme til nytte i arbeidslivet	☐	☐	☐	☐	☐
...gjøre meg flinkere til å samarbeide med andre	☐	☐	☐	☐	☐
...lære meg praktiske ferdigheter som jeg ikke lærer på skolen	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg synes det er viktigere å få gode karakterer, enn å delta i russefeiringen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror jeg kommer til å bruke mindre tid på skolearbeidet på grunn av russefeiringen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror lærerne vil legge opp til mindre skolearbeid når det er russetid	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror det blir enkelt å kombinere russefeiring med skolearbeid	☐	☐	☐	☐	☐
I russetiden tror jeg at jeg vil føle sterkt samhold med andre som er russ	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er redd for at jeg skal komme til å føle meg utenfor i russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror det er lett for de fleste å bli inkludert i russetiden	☐	☐	☐	☐	☐

Side 4

Sideskift

Russetid og forventninger

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg gleder meg til russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg bekymrer meg mye for hvordan russetiden kommer til å bli	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er redd for å bli utsatt for vold i russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
I russetiden skal jeg ta helt av	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er redd for å bli utsatt for seksuelle overgrep i russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
Hvis jeg kunne sluppet hele russefeiringen, hadde det vært en lettelse	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Å være populær i russetiden, vil være viktig for meg	☐	☐	☐	☐	☐
I russetiden tror jeg at jeg kan være mer avslappet med utseendet mitt	☐	☐	☐	☐	☐
Å være synlig på Instagram og/eller Snapchat i russetiden vil være viktig for meg	☐	☐	☐	☐	☐
Som russ vil jeg nok bry meg litt mindre om lover og regler i samfunnet	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg tror mange som er russ føler at de har litt makt overfor yngre elever					
Som russ vil jeg nok bry meg mindre om hva lærere og foreldre sier og mener	☐	☐	☐	☐	☐

Side 5

Sideskift

Russelåter, knuter og økonomi

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg synes det er gøy med russelåter	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg synes noen av tekstene i russelåter er undertrykkende overfor jenter	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for meg å ta noen knuter i russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
Russeknuter er jeg nesten helt likegyldig til	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor mye penger tror du at du tilsammen kommer til å bruke på russeklær, russetreff, russebuss/bil/van og drikke i forbindelse med russefeiringen?

Velg ...

Hvor stor andel av pengene tror du at du vil skaffe selv gjennom jobb?

- Alt Mesteparten Omtrent halvparten En liten del Ingenting

Hvor stor andel av pengene tror du at du vil skaffe ved dugnad?

- Alt Mesteparten Omtrent halvparten En liten del Ingenting

Hvor stor andel av pengene tror du at du vil få av dine foreldre?

- Alt Mesteparten Omtrent halvparten En liten del Ingenting

Side 6

Sideskift

Rus

Drikker du deg noen gang full? Kryss for alternativet som passer best

- Nei En sjelden gang Omtrent en helg i måneden Omtrent annenhver helg Nesten hver helg Vil ikke svare

Tror du at du kommer til å drikke deg full i russetiden? Kryss for det du tror er mest sannsynlig

- Nei Ja, av og til Ja, omtrent en gang i uken Ja, flere ganger i uken Ja, nesten hver dag Vet ikke
 Vil ikke svare

Har du noengang brukt narkotiske stoffer?

- Nei Ja Vil ikke svare

Tror du at du kommer til å bruke narkotiske stoffer i russetiden?

- Nei Det kan hende Ja, nesten helt sikkert Vet ikke Vil ikke svare

Seksualitet

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg tror at grensene mine når det gjelder sex vil bli like mye respektert i russetiden, som ellers	☐	☐	☐	☐	☐
I russetiden tror jeg at jeg kommer til å ha sex med flere enn ellers	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kommer ikke til å ha sex med noen bare fordi det er russetid	☐	☐	☐	☐	☐

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg tror jeg kommer til å føle forventningspress om å skulle ha sex i russetiden	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg vil foretrekke å være singel i russetiden, for da står jeg friere seksuelt	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror jeg kommer til å få mer uønsket seksuell oppmerksomhet i russetiden, enn ellers	☐	☐	☐	☐	☐

Har du hatt samleie?

- Ja Nei Vil ikke svare

Hvilken seksuell orientering har du?

- Heterofil Homofil/lesbisk Bifil Er usikker/vet ikke Vil ikke svare

Side 7

Sideskift

Noen spørsmål om deg

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn:

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg trives godt på skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler meg ofte ensom	☐	☐	☐	☐	☐
Det er ikke viktig for meg å være populær	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har en eller flere nære venner	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler nesten hele tiden et press på å skulle være vellykket	☐	☐	☐	☐	☐

Hvilken standpunktkarakter fikk du til jul i disse fagene:

	6	5	4	3	2	1	Ikke vurdering
Norsk hovedmål skriftlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Historie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Har du hatt god eller dårlig råd det siste året?

- Jeg har hatt god råd hele tiden
 Jeg har stort sett hatt god råd
 Jeg har verken hatt god eller dårlig råd
 Jeg har stort sett hatt dårlig råd
 Jeg har hatt dårlig råd hele tiden

Ser du på deg selv som religiøs?

- Ja, sterkt religiøs Ja, litt religiøs Jeg er usikker/tvilende Nei, jeg er ikke religiøs Vil ikke svare

Side 8

Sideskift

Noen spørsmål om foreldrene dine**Hvor er moren din født?**

- I Norge
 I et annet europeisk land
 I et land utenfor Europa
 Vet ikke

Hvor er faren din født?

- I Norge
 I et annet europeisk land

- I et land utenfor Europa
- Vet ikke

Hva er din mors høyeste fullførte utdanning?

- Universitet eller høyskoleutdanning
- Gymnas eller allmennfaglig utdanning på videregående skole
- Yrkeskole eller yrkesfaglig utdanning på videregående skole
- Grunnskole
- Vet ikke

Hva er din fars høyeste fullførte utdanning?

- Universitet eller høyskoleutdanning
- Gymnas eller allmennfaglig utdanning på videregående skole
- Yrkeskole eller yrkesfaglig utdanning på videregående skole
- Grunnskole
- Vet ikke

Har familien din hatt god eller dårlig råd det siste året?

- Vi har hatt god råd hele tiden
- Vi har stort sett hatt god råd
- Vi har verken hatt god eller dårlig råd
- Vi har stort sett hatt dårlig råd
- Vi har hatt dårlig råd hele tiden

Åpent spørsmål

Til slutt, er det noe du synes er viktig eller har lyst til å nevne når det gjelder russetiden? Skriv her:

Nettskjema v21.2

Nettskjema bruker informasjonskapsler. [Les om hvorfor vi bruker informasjonskapsler og hvordan du kan reservere deg.](#)

Kristinn Hegna
Institutt for pedagogikk Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 18.01.2016

Vår ref: 45760 / 3 / KH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.11.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45760	<i>Forventninger til russetiden hos elever i 2. og 3. klasse i videregående skole</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Kristinn Hegna</i>
<i>Student</i>	<i>Stein Malmo</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.12.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Kjersti Haugstvedt

Kontaktperson: Kjersti Haugstvedt tlf: 55 58 29 53

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Stein Malmo stein.malmo@gmail.com

Under følger våre kommentarer til studien.

Formålet med masteroppgaven er å undersøke hvilke forventninger til russetiden elever i videregående skole har. Utvalget for undersøkelsen er cirka 1000 elever på andre og tredje trinn i videregående skole. Elevene vil være 16 år eller mer. Personvernombudet legger til grunn at undersøkelsen klareres med ledelsen ved den enkelte skole.

Personvernombudet finner det reviderte informasjonsskrivet til utvalget mottatt 15.01.16 tilfredsstillende utformet.

Elevene fyller ut et elektronisk spørreskjema. Det vil bli innhentet sensitive opplysninger om seksuelle forhold og helseforhold. Personvernombudet forutsetter at skolene tilrettelegger for besvarelse av spørreskjemaene slik at konfidensialiteten ivaretas. Det må også sikres at besvarelsene ikke på noen måte logges eller kan gjenfinnes på skolenes pcer.

Personvernombudet anbefaler for øvrig at følgende to spørsmål får svaralternativ "vil ikke svare".

- Har du hatt samleie?
- Hvilken seksuell orientering har du?

Personvernombudet legger til grunn at all innsamling og videre behandling av data gjennomføres i tråd med Universitetet i Oslo sine retningslinjer for datasikkerhet.

Det er lagt til grunn at Universitetet i Oslo inngår en avtale med Questback om hvordan personopplysninger skal behandles, jf. personopplysningsloven § 15. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se Datatilsynets veileder: <http://www.datatilsynet.no/Sikkerhet-internkontroll/Databehandleravtale/>.

Prosjektlutt er 20.12.2016. Innsamlede opplysninger anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Eventuelle logger og kobling mellom IP-/e-postadresser og besvarelser hos UiO eller Questback må i tillegg slettes.